

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ІШКІ ІСТЕР МИНИСТРЛІГІ
М.БӨКЕНБАЕВ атындағы АҚТӨБЕ ЗАҢ ИНСТИТУТЫ

Жалпы білім беретін пәндер кафедрасы

Каирова Н.И. Нурланов Е.Н

Ғылыми зерттеу әдіснамасы

Оқу әдістемелік құралы

Ақтөбе, 2024

ӘОЖ 378
КБЖ 74.58

*Қазақстан Республикасы ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының
Ғылыми кеңесінде басып шығаруға ұсынылды*

Пікір берушілер:

Скаков Айдаркан Байдекович – ҚР ІІМ Шырақбек Қабылбаев атындағы Қостанай Академиясының профессоры, заң ғылымдарының докторы
Амангельдиев Дархан Амангелдиевич – ҚР ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институтының КДФ бастығы, философия докторы (PhD), полиция полковнигі.

Каирова Н.И. Нурланов Е.Н

Ғылыми зерттеу әдіснамасы: оқу әдістемелік құралы / Каирова Н.И. Е.Н.Нурланов. – Ақтөбе: Қазақстан Республикасы ІІМ М. Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты, 2024 – 155б.

ISBN 978-601-384-108-7

Осы оқу әдістемелік құралында «Ғылыми зерттеулер әдіснамасы» пәнін оқуға арналған курс баяндалған. Ғылыми зерттеудің әдіснамасы мен әдіснамалық негіздері, ғылыми жұмыстың түрлері, ғылыми зерттеудің ұйымдастырушылық мәселелері, ғылыми зерттеу нәтижелерін көпшілік алдында ұсыну кезеңдері, ғылыми еңбек этикасы, ғылыми ұжымды басқару мәселелері қаралды. Оқу әдістемелік құралы теориялық және практикалық қызығушылық тудырады, пайдалы материалдардан тұрады.

Оқу әдістемелік құралы ІІО қызметкерінің зерттеуші және ғылыми қызметкер ретіндегі ғылыми көзқарастарын қалыптастыру үшін ғылыми зерттеу әдіснамасын зерттейтін магистранттарға арналған.

Оқу әдістемелік құралы 6В12301 «Құқық қорғау қызметі», даярлау бағыты бойынша курсанттарға, сондай-ақ оқытудың барлық нысандарындағы студенттерге, ғылыми және практикалық қызметкерлерге арналған.

ISBN 978-601-384-108-7

ӘОЖ 378
КБЖ 74.58

© Каирова Н.И. Нурланов Е.Н., 2024
© ҚР ІІМ М.Бөкенбаев атындағы Ақтөбе заң институты.

АЛҒЫ СӨЗ

«Ғылыми зерттеу әдіснамасы» курсы магистранттарға арналған (ғылыми-педагогикалық бағыттағы), 7М12301 – «Құқық қорғау қызметі» білім беру бағдарламасы бойынша білім алушылар.

Оқу курсы отандық және шетелдік ғалымдардың заманауи жетістіктері негізінде ғылыми зерттеулер жүргізудің негізгі теориялық ережелері мен практикалық әдістері мен әдістері туралы білім алуға және ғылыми зерттеу тақырыбын таңдау, ғылыми іздеу, талдау, эксперимент, деректерді өңдеу, ақпараттық технологияларды қолдана отырып негізделген тиімді шешімдер алу дағдыларын игеруге мүмкіндік береді.

Курстың құрамына мыналар кіреді: ғылым және ғылыми зерттеулер туралы түсінік, ғылыми зерттеулердің әдістері мен әдістемесі, ғылыми мәліметтерді жинау және өңдеу әдістері, ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру принциптері, қазіргі ғылымның әдіснамалық ерекшеліктері (дифференциация, интеграция, жүйелік тәсіл, абстракциялау, нақтылау, синергетикалық парадигма, эволюционизм, логика, аспаптық талдау және т.б.), ғылым мен ғылыми зерттеулердің даму жолдары, қазіргі ғылымдағы құқықтық зерттеулердің рөлі, заң ғылымдарының құрылымы, жалпы ғылыми зерттеулерді қолдану, теория мен практикадағы философиялық және арнайы әдістер (соның ішінде криминологиялық және процессуалдық) ғылыми зерттеулер.

«Ғылыми зерттеу әдіснамасы» пәні мыналарды қамтиды: философиялық аспектілер, ғылыми білімнің әдіснамалық негіздері, ғылыми-зерттеу жұмыстарының құрылымы мен негізгі кезеңдерін зерттеу. Бұл курс теориялық зерттеу әдістерін, ғылыми зерттеулердегі модельдеу мәселелерін зерттейді және ғылыми зерттеудің дұрыс бағытын таңдауға көмектеседі. Курсты оқу барысында магистранттар ғылыми ақпараттарды іздеуді, жинақтауды және өңдеуді, сонымен қатар, эксперименттік зерттеулердің нәтижелерін жүргізуді, өңдеуді және құрастыруды үйренуі керек.

«Ғылыми зерттеу әдіснамасы» пәнінің зерттеу пәні бастаушы зерттеушілерге ғылыми шығармашылық әдіснамасын ұсыну, ғылыми жұмысты ұйымдастыру, ғылыми таным әдістерін қолдану және логикалық заңдар мен ережелерді практикада қолдану мәселесі болып табылады.

Жұмыс оқу бағдарламасын құрудың логикасы ғылыми зерттеу әдіснамасының негізгі аспектілерін баяндаудың дәйектілігімен, жүйелілігімен және өзара тәуелділігімен қамтамасыз етіледі және магистрлік диссертацияларды әрі қарай кәсіби даярлауға негіз болатын қажетті білім көлемін кеңінен қамтуға бағытталған.

Пәнді оқытудың нәтижесі өзіндік білім беруді қалыптастыру болып табылады. Негізгі әдіснамалық негіз магистранттардың зерттеушілік іскерліктері және ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру мен жоспарлау бойынша материалдарды жүйелеу.

2.1. Пререквизиттер: бұл пәнді оқу үшін бакалавриаттың келесі пәндерін меңгеру қажет: ғылыми зерттеулер негіздері, философия, әлеуметтану, криминология және басқа да негізгі пәндер.

2.2. Постреквизиттер: «Ғылыми зерттеулердің әдістемесі» пәнін оқу барысында алған білімдері магистранттың ғылыми-зерттеу жұмысын жүргізу, магистрлік диссертацияны жазу және қорғау кезеңінде дағдыларды меңгеруде қолданылады.

3. Пәннің мазмұны.

Курстың мақсаты: ғылымиметрияның заманауи әдістерін қолдана отырып, ғылыми зерттеулерді ұйымдастырудың және басқарудың заңдылықтары, принциптері, тұжырымдамалары, терминологиясы, мазмұны, ерекшеліктері туралы білімді меңгеруден тұрады.

Курстың міндеттері:

- ғылыми қызметті жүзеге асырудың негізгі теориялық ережелерімен, заңдарымен, принциптерімен, терминдерімен, ұғымдарымен, процестерімен, әдістерімен, құралдарымен, операцияларымен танысу;

- ғылыми зерттеулерді жоспарлау және ұйымдастыру әдістерін зерделеу; ғылыми ойдың, шығармашылықтың жалпы әдіснамасымен, ғылыми зерттеулерді ұйымдастырудың жалпы схемасымен, заң саласы саласында ғылыми таным әдістерін қолдану тәжірибесімен танысу;

- ғылыми зерттеулерді жоспарлау және ұйымдастыру әдістерін зерделеу; ғылыми ойдың, шығармашылықтың жалпы әдіснамасымен, ғылыми зерттеулерді ұйымдастырудың жалпы схемасымен, құқықтық салада ғылыми таным әдістерін қолдану тәжірибесімен танысу;

- ғылыми ізденіс, талдау, эксперименттер жүргізу, сауалнамалар ұйымдастыру, сауалнамалар құрастыру және т.б. механизмдерін зерттеу.;

- зерттеудің ғылыми тақырыбын таңдау және зерттеу тақырыбы бойынша қажетті библиографиялық жарияланымдар мен ақпараттық материалдарды таңдау дағдыларын меңгеру, (соның ішінде ғылыми деректер базасымен (ORCID, SCOPUS) жұмыс істеу тәжірибесі, Google Scholar, Web of Science, Elsevier, ClarivateAnalytics, Science Direct, Wiley InterScience, Cambridge Journals Online, ProQuest Dissertations & Theses, РҒДИ, Wiley Online Library, сондай-ақ ұсынылған ғылыми журналдардың Саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитетімен Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім департаменті (КОКСНВО) және ҚР ІІМ, зерделеу ғылымиметрия және ғылымиметриялық көрсеткіштердің;

- ғылыми зерттеулердің нәтижелерін ресімдеу, ғылыми жобаларды, баяндамаларды, семинарлар мен конференцияларға жарияланымдарды дайындау бойынша стандарттар мен нормативтерді зерделеу; ғылыми әзірлемелер, ғылыми байланыстардың мүмкіндіктері, әртүрлі деңгейдегі ғылыми гранттарға өтінімдер беру бойынша ақпаратты жаһандық желілерде іздеу рәсімдерін қарау; ғылыми зерттеулердің нәтижелерін сынақтан өткізу

рәсімдерімен танысу, ғылыми-зерттеу жұмыстарының нәтижелері бойынша жарияланымдарды дайындау;

- ғылыми материалдарды баяндау тәсілдерін зерделеу және қолжазбаларды қалыптастыру және ғылыми жұмысты ұйымдастыру, рәсімдеу магистрлік диссертацияның.

Дидактикалық және әдістемелік тапсырмалар:

Ғылыми зерттеу бағыттарын, мәселелерін, тақырыптарын таңдау және ғылыми сұрақтарды қою өте жауапты міндет болып табылады. ТШО-ны дұрыс қолдана білу және қолдана білу, сауатты және қол жетімді ғылыми зерттеулердің нәтижелерімен таныстыру. Ғылыми зерттеудің библиографиясын әдістемелік тұрғыдан дұрыс құрастыру.

Тәрбиелік міндеттер:

Өз қызметінің ықтимал салдарын және ол үшін жауапкершілікті сезіну қажеттілігін түсіну.

Осы пәнді оқу нәтижесінде **магистрант білуі тиіс:**

- ғылыми-зерттеу жұмысының мәні, мақсаттар, міндеттер мен қағидаттар;

- ғылыми қызметтің негізгі бағыттары;

- құқық қолдану практикасын жетілдіру мәселесінде ғылыми көзқарастар;

- құқық қорғау қызметінің өзекті мәселелері;

- ғылыми зерттеулерді жүргізу құрылымы мен мазмұны;

- ғылыми сараптаманың негіздері мен шарттары;

істей білу:

- озық білімдерге негізделген дамытушылық білім мен ғылыми қызметті түсінуді көрсету ғылымды, оның әдіснамасын, ғылыми зерттеу идеяларын әзірлеу немесе қолдану кезінде;

- өз білімін, түсінігін кәсіби деңгейде қолдану өзінің білімін, түсінігін және ғылыми ортадағы мәселелерді шешуге қабілеттілігін;

- ақпаратты жинауды, өңдеуді жүзеге асыру, әлеуметтік, этикалық және ғылыми көзқарастарды ескере отырып, ғылыми пайымдауларды дұрыс қалыптастыру;

- ақпаратты, идеяларды, қорытындыларды, проблемаларды және шешімдерді анық жеткізу;

- одан әрі оқуды өз бетінше жалғастыру және зерттелетін салада ғылыми зерттеулер жүргізу үшін қажетті оқу дағдылары;

Курсты аяқтағаннан кейін магистрант қабілеттілігін көрсетуі керек, әдіснаманы талдау және қолдану нақты тандалған ғылыми тапсырма үшін ғылыми зерттеулер.

КУРСТЫҢ САЯСАТЫ МЕН ТӘРТІБІ

Магистранттардың барлық аудиториялық сабақтарға кідіріссіз қатысуы міндетті. Егер магистрант 50 балдан төмен жинаса (қанағаттанарлықсыз баға алса), ол бұл сабақты магистранттың оқытушымен өзіндік жұмысы немесе

өзіндік жұмысы сағаттарында қанағаттанарлықсыз баға алған күннен бастап 7 жұмыс күні ішінде өтеуі тиіс.

Дәлелді себептермен (наряд, іссапар, шаруашылық жұмыстары, сырқаттану және т.б.) сабаққа келмеуді магистранттар оқуға шыққан күннен бастап 10 жұмыс күні ішінде өтейді.

Өткізіп алған сабақты пысықтауды осы пән бойынша сабақ жүргізетін оқытушы, ол болмаған жағдайда оқытушы немесе кафедра меңгерушісі қабылдайды. Семинарлық (практикалық) сабақтарды пысықтау өткізіп алған сабақтың тақырыбы бойынша жазбаша жұмысты (реферат, баяндама, эссе және т.б.) дайындау нысанында жүзеге асырылады. Тақырыпты қайталау және әрбір оқу сабағы бойынша өтілген материалдарды пысықтау міндетті болып табылады. Материалды меңгеру дәрежесін анықтау үшін әр түрлі жұмыс түрлері қарастырылған: бланкілік тестілеу, жазбаша жұмыс, ауызша сауалнама, презентация, пікірсайыс, пікірталас және т.б. Сабақтар барысында тестілеу ескертусіз жүргізілуі мүмкін.

Барлық тапсырмаларды орындамаған магистранттар емтиханға жіберілмейді.

Магистрант міндетті:

- аудиториялық сабақтардың барлық түрлеріне (дәрістер, тәжірибелік сабақтар, семинарлар) және оқытушының жетекшілігімен білім алушының өзіндік жұмысы сабақтарына (МӨЖ) жүйелі түрде қатысу.;

- өзіндік жұмыстар білім алушының (магистранттың) (МӨЖ) орындайтын оқу және интернет-кластарда, кітапханаларда ұсынылған оқу және оқу-әдістемелік әдебиеттерді немесе басқа дереккөздерді пайдалана отырып, берілген көлемде және белгіленген мерзімде;

- берілген көлемде орындалған жұмыстарды тапсыру кестесін қатаң сақтау.

- қорытынды бақылауларға, рейтингтік сынақтарға жеке қатысу;

- өткізіп алған сабақтар мен қанағаттанарлықсыз бағаларды пысықтау.

Магистранттардың біліміне аралық және қорытынды бақылау бекітілген академиялық күнтізбеге сәйкес жүргізіледі.

ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ

Тақырып 1. Ғылыми зерттеу әдіснамасының негіздері.

Ғылыми зерттеу: оның мәні мен ерекшеліктері. Әдіс, әдістеме туралы түсінік. Теориялардың мәні және оның ғылыми зерттеулердегі рөлі.

Ғылыми зерттеудің кезеңдері мен деңгейлері. Зерттеу үдерісі кезеңдерінің мазмұны. Зерттеудің негізгі кезеңдерінің ерекшеліктері.

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі институтының магистратурасы арқылы ғылыми, педагогикалық және ғылыми кадрларды даярлау.

Диссертацияның жоспар-жобасы және магистранттың жеке жұмыс жоспары. Диссертация тақырыбына қатысты диссертацияның жобасын және магистранттың жеке жұмыс жоспарын әзірлеу тәртібі.

Тақырып 2. Ғылыми зерттеулер жаңа білім алу үдерісі ретінде

Ғылым және ғылыми зерттеулер туралы жалпы мәліметтер. Ғылыми-техникалық шығармашылық теориясы мен әдіснамасының элементтері.

Ғылым жүйеленген білім ретінде. Қазіргі қоғамдағы ғылымның рөлі. Ғылымның әлеуметтік функциялары. Ғылым және адамгершілік. Ғылым мен практикадағы қайшылықтар.

Заң ғылымының мәні мен мазмұны.

Қазіргі заң ғылымының проблемалық мәселелері.

Ғылым мен техниканы дамытудың басым бағыттары.

Тақырып 3. Ғылыми зерттеулерде логикалық заңдар мен ережелерді қолдану.

Логикалық заңдар (қарама-қайшылық заңы, алынып тасталған үшінші заң, жеткілікті негіздер заңы).

Дәлелдеудің негізгі ережелері.

Логикалық операцияларды құру ережелері. Педагогикалық зерттеудің концептуалды-категориялық аппараты. Концептуалды-категориялық аппаратты құрудың негізгі әдістері.

Тақырып 4. Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптері мен әдістері.

Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптерінің мәні. Зерттеу стратегиясын анықтау тәсілдері.

Ғылыми әдіске қойылатын талаптар (жалпы талаптар).

Ғылыми зерттеу әдісінің түсінігі. Ғылыми зерттеу әдістерінің классификациясы.

Ғылыми зерттеудің философиялық және жалпы ғылыми әдістері.

Ғылыми зерттеудің жеке және арнайы әдістері.

Тақырып 5. Ғылыми зерттеу бағытын таңдау. Ғылыми мәселені қою және ғылыми-зерттеу жұмысының кезеңдері.

Құжатты ақпарат көздері. Құжаттарды талдау. Ғылыми ақпаратты іздеу және жинақтау. Ақпараттық ресурстардың электрондық нысандары. Ғылыми ақпаратты өңдеу, оны тіркеу және сақтау.

Ғылыми мәселенің мәні. Мәселені қою және оны шешу.

Ғылыми зерттеу бағытын таңдау әдістері мен мақсаттары. Ғылыми-зерттеу жұмысының кезеңдері.

Зерттеудің өзектілігі мен ғылыми жаңалығы. Гипотеза – мәселені зерттеудің теориялық кезеңі. Жұмыс гипотезасын ұсыну.

Тақырып 6. Магистрлік диссертацияның түсінігі мен құрылымы.

Магистрлік диссертацияның түсінігі мен белгілері.

Магистрлік диссертацияның құрылымы.

Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін тұжырымдау. Ғылыми ережелер. Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы. Зерттеудің ғылыми жаңалығын бағалау. Практикалық маңыздылығы. Диссертацияның ғылыми мәтіні. Диссертациялық зерттеудің қорытындысы.

Тақырып 7. Диссертацияны рәсімдеу және оны қорғау.

Диссертациялық зерттеудің библиографиялық қамтамасыз етілуі. Зерттеу пәні бойынша бастапқы ақпаратты іріктеу.

Диссертацияның қолжазбасы және оның құрылымы. Диссертацияны рәсімдеу.

Антиплагиат. Ғылыми зерттеу нәтижелерін енгізу.

Диссертациялық зерттеудің нәтижелерін ұсыну. Диссертациялық зерттеудің нәтижелері бойынша баяндама мен иллюстрациялық материалдарды әзірлеу.

Кафедрада диссертацияны алдын ала сараптау (ішінде институттың ғылыми бөлімшесінде).

Ғылыми дәрежеге ізденушінің баяндамасы. Ғылыми жұмыс пен сөйлеудің тілі мен стилі.

Тақырып 8. Ғылыми ұжымды ұйымдастыру. Ғылыми қызметтің ерекшеліктері.

Ғылыми ұжымның құрылымдық ұйымдастырылуы және ғылыми зерттеулерді басқару әдістері. Ғылыми ұжымның қызметін ұйымдастырудың негізгі принциптері.

Ғылыми ұжымды біріктіру әдістері. Басшы мен бағыныштының қарым-қатынасының психологиялық аспектілері.

Ғылыми қызметтің ерекшеліктері.

ПӘННІҢ МАЗМҰНЫ:

Тақырып 1. Ғылыми зерттеу әдіснамасының негіздері.

Ғылыми зерттеу: оның мәні мен ерекшеліктері. Әдіс, әдістеме туралы түсінік. Теориялардың мәні және оның ғылыми зерттеулердегі рөлі.

Ғылыми зерттеудің кезеңдері мен деңгейлері. Зерттеу үдерісі кезеңдерінің мазмұны. Зерттеудің негізгі кезеңдерінің ерекшеліктері.

Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі университетінің магистратурасы арқылы ғылыми, педагогикалық және ғылыми кадрларды даярлау.

Диссертацияның жоспар-жобасы және магистранттың жеке жұмыс жоспары. Диссертация тақырыбына қатысты диссертацияның жобасын және магистранттың жеке жұмыс жоспарын әзірлеу тәртібі.

САБАҚ ЖОСПАРЛАРЫ

Дәрісмен 2 сағат

Тақырып №1. «Ғылыми зерттеу әдіснамасының негіздері» (2 сағат).

Дәріс жоспары:

1. Ғылыми зерттеу: оның мәні мен ерекшеліктері. Әдіс, әдістеме туралы түсінік. Теориялардың мәні және оның ғылыми зерттеулердегі рөлі.

2. Ғылыми зерттеудің кезеңдері мен деңгейлері. Зерттеу үдерісі кезеңдерінің мазмұны. Зерттеудің негізгі кезеңдерінің ерекшеліктері.

3. Магистратура. Диссертацияның жоспар-жобасы және магистранттың жеке жұмыс жоспары. Диссертация тақырыбына қатысты диссертацияның жобасын және магистранттың жеке жұмыс жоспарын әзірлеу тәртібі.

Дәріс тезистері:

1. Білім алушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстары оқытуды белсенді таным үдерісіне айналдыруға мүмкіндік береді, шығармашылық ойлауды дамытуға ықпал етеді, зерттеушілік дағдыларды меңгеруге көмектеседі. Оның мақсаты – таңдалған зерттеу тақырыбы бойынша оқу, ғылыми, анықтамалық әдебиеттермен жұмыс істеу дағдыларын дамыту; оқу материалын саналы және терең меңгеруді қамтамасыз ету. Зерттеушілердің пайымдауынша, білім алушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстары зерттеушілік қабілеттерін жүзеге асыруға жағдай жасауы керек; бастамашылдықты, ғылыми интуицияны, дербестікті дамыту; білім алушылардың шығармашылық іс-әрекеттің әртүрлі түрлерін меңгеру қабілетін қамтамасыз ету, ұжымда жұмыс істей білуге тәрбиелеу. Оқу-зерттеу және ғылыми-зерттеу жұмысы білім алушылардың біртұтастығын құрайды, бірақ зерттеуді жүргізу кезінде дербестік дәрежесінде ерекшеленеді. Оқу орындарында магистранттардың ғылыми-зерттеу жұмыстары жүйесін ұйымдастырудың негізгі қағидасы оның жан-жақтылығын қамтамасыз ету болып табылады. Бұл ғылыми зерттеулерді

жүргізудің әдістері мен тәсілдерін меңгеру мен қолданудың дәйектілігі мен жан-жақтылығын және олардың нәтижелерін жүзеге асыруды, ғылыми зерттеулердің сабақтастығын болжайды, оқу курстары бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстары, магистранттар қатысатын ғылыми шығармашылықтың әдістерін, түрлері мен формаларын күрделендірудің қисындылығы.

Кез-келген ғылыми ізденіс - шығармашылық тұжырымдамадан бастап ғылыми жұмыстың түпкілікті дизайнына дейін жеке түрде жүзеге асырылады. Бірақ оны жүзеге асырудың жалпы әдіснамалық тәсілдерін анықтауға болады. Ғылыми мағынада зерттеу – бұл болашаққа көз жүгірткендей ізденушілік зерттеу жүргізу. Ғылым мен техниканың нақты жетістіктеріне негізделген қиял, арман, міне, ғылыми зерттеулердің маңызды факторлары осылар.

Ғылыми мағынада оқу – бұл ғылыми объективті болу. Фактілерді түсіндіру немесе оларға практикалық қолдануды табу қиын болғандықтан ғана оларды бір жаққа тастауға болмайды.

Ғылыми зерттеу – бұл мақсатқа бағытталған таным, оның нәтижелері ұғымдар, заңдар және теориялар жүйесі ретінде пайда болады.

Ғылыми зерттеулерді сипаттай отырып, олар әдетте оның келесі айрықша белгілерін көрсетеді:

- бұл міндетті түрде мақсатқа бағытталған процесс, нақты тұжырымдалған міндеттерді саналы түрде алға қойылған мақсатқа жету;
- бұл жаңаны іздеуге, шығармашылыққа, белгісізді ашуға, өзіндік идеяларды ұсынуға, қарастырылып отырған мәселелерді жаңаша қамтуға бағытталған процесс;
- ол жүйелілікпен сипатталады: мұнда зерттеу процесінің өзі де, оның нәтижелері де ретке келтіріліп, жүйеге келтірілген;
- ол қатаң дәлелдемелермен, жасалған жалпыламалар мен тұжырымдарды дәйекті негіздеумен сипатталады.

Ғылыми-теориялық зерттеудің объектісі жеке құбылыс, нақты жағдай ғана емес, ұқсас құбылыстар мен жағдайлардың тұтас бір класы, олардың жиынтығы болып табылады (әдетте, құқықтық салада белгілі бір қызметті тұтастай реттейтін қоғамдық қатынастар әрекет етеді).

Ғылыми-теориялық зерттеудің мақсаты, тікелей міндеттері: бірқатар дара құбылыстардың ортақтығын табу, құбылыстардың осы түрінің пайда болатын, қызмет ететін, дамитын заңдылықтарын ашу, олардың терең мәніне ену т.б.

Ғылыми -теориялық зерттеудің негізгі құралы:

- Жан-жақты негізделген және біртұтас жүйеге жинақталған ғылыми әдістердің жиынтығы;
- Ғылым тілі бір-бірімен байланысты және сипатты құрайтын ұғымдардың, қатаң түрде анықталған терминдердің жиынтығы.

Ғылыми зерттеулердің нәтижелері ғылыми еңбектерде (мақалалар, монографиялар, оқулықтар, диссертациялар және т.б.) жүзеге асырылады және содан кейін ғана, олар жан-жақты бағаланғаннан кейін тәжірибеде

қолданылады, практикалық таным процесінде ескеріледі және алынған, жалпыланған түрде нұсқаулық құжаттарға енгізіледі.

Әдіс (грек. – білім тәсілі) – сөздің кең мағынасында – «бір нәрсеге апаратын жол», субъектінің кез келген нысандағы әрекет ету тәсілі.

Ұғым «**әдістеме**» оның екі негізгі мағынасы бар: белгілі бір қызмет саласында (ғылымда, саясатта, өнерде және т.б.) қолданылатын белгілі бір әдістер мен тәсілдер жүйесі; бұл жүйе туралы ілім, әдістің жалпы теориясы, әрекеттегі теория.

Әдістеме – ғылым теориясын құрудағы ойлау ережелері туралы ілім.

Әдістеменің анықтамасы осы тұжырымдаманың келесі ерекшеліктеріне негізделуі керек. Әдістеме:

а) үнемі өзгеріп отыратын педагогикалық қызметті көрсететін ғылыми білім алу тәсілдерін анықтайды;

б) белгілі бір ғылыми-зерттеу мақсатына жетудің негізгі жолын бағыттайды, алдын ала анықтайды;

в) зерттелетін процесс немесе құбылыс туралы жан-жақты ақпарат алуды қамтамасыз етеді;

г) ғылыми білім теориясының қорына жаңа ақпараттарды енгізуге көмектеседі;

д) ғылымдағы терминдер мен ұғымдарды нақтылауды, байытуды, жүйелеуді қамтамасыз етеді;

е) объективті фактілерге және ғылыми білімнің логикалық және аналитикалық құралына негізделген ғылыми ақпарат жүйесін жасайды.

Қолдану аясы мен дәрежесіне байланысты ортақтықтар *әдістерді ажыратады*:

- *жалпы (философиялық)*, барлық ғылымдарда және танымның барлық кезеңдерінде әрекет ететіндер;

- *жалпы ғылыми*, гуманитарлық, жаратылыстану және техникалық ғылымдарда қолданылуы мүмкін;

- *жеке* – туыстық ғылымдар үшін;

- *арнайы* – нақты ғылым, ғылыми сала үшін таным.

Қарастырылып отырған әдіс ұғымынан ғылыми зерттеудің әдістемесі, процедурасы және әдістемесі ұғымдарын ажырату керек.

Техникалық зерттеу астары деп, белгілі бір әдісті қолдануға арналған арнайы әдістердің жиынтығы, ал зерттеу процедурасы деп белгілі бір іс–әрекеттер тізбегі, ұйымдастыру тәсілі түсініледі.

Әдістеме – бұл танымның әдістері мен тәсілдерінің жиынтығы. Мысалы, криминологиялық зерттеу әдістемесі қылмыс, оның себептері мен жағдайлары, қылмыскердің жеке басы және басқа да криминологиялық құбылыстар туралы ақпаратты жинау, өңдеу, талдау және бағалау әдістері, құралдары жүйесін білдіреді.

Дәстүрлі логикалық құралдар негізінен ғылыми білімнің құрылымын талдауға қолданылды, содан кейін әдістемелік қызығушылықтардың орталығы білімнің өсуі, өзгеруі және дамуы мәселелеріне ауысты.

Теория-бұл ғылыми білімнің ең дамыған түрі, нақты әлемнің табиғи, маңызды қасиеттерін, байланыстарын, объектілері мен құбылыстарының қатынастарын көрсететін шынайы, тәжірибемен дәлелденген білімнің тұтас дамып келе жатқан жүйесі.

Білімнің бұл формасының мысалдары Ч.Дарвиннің эволюциялық теориясы, Аристотельдің логика заңы, А. Эйнштейннің салыстырмалылық теориясы және т. б. А. Эйнштейн кез-келген ғылыми теория келесі критерийлерге сәйкес келуі керек деп есептеді:

- - бұл тәжірибеге, фактілерге қайшы келмеу, керісінше оларға сәйкес келу;
- қолда бар тәжірибелік материал бойынша сынақтан өту, тәжірибе талаптарын қанағаттандыру;
- - "табиғилығымен", яғни алғышарттардың "логикалық қарапайымдылығымен" (негізгі ұғымдар мен олардың арасындағы негізгі қатынастар) ерекшелену;
- ең нақты тұжырымдарды қамтуы керек (негізгі теориялары бірдей «қарапайым» екі теорияның ішінен ережелер жүйелердің ықтимал априорлық қасиеттерін күштірек шектейтін біреуін таңдаған жөн);
- шамамен баламалы және соған ұқсас құрастырылған теориялардың ішінен логикалық тұрғыдан ерікті түрде таңдалмауы керек (бұл жағдайда ол ең құнды болып көрінеді);
- заттардың алуан түрлілігімен сипатталады, ол абстракциялардың тұтас жүйесіне байланыстыратын;
- өзінің негізгі тұжырымдамаларының қолданылу шегінде ол ешқашан бас тартпайтынын ескере отырып, оны қолданудың кең ауқымына ие болу;
- жаңа, неғұрлым жалпы теорияны құру жолын көрсетіңіз, оның шеңберінде оның өзі шекті жағдай болып қала береді.

Теорияның күрделі құрылымы бар. Қазіргі заманда метоғылым теориялар дәуірлері келесі негізгі элементтерді ажыратады:

- *Бастапқы негіздер* – құрылымдық ұғымдар, принциптер, заңдар, теңдеулер, аксиомалар және т.б.
- *Идеалдандырылған объект* – абстрактілі модель пәндердің қоғамдық қасиеттері мен байланыстарын нақты шындықтың, мысалға, "мүлдем қатты дене", "мінсіз газ", "мүлдем қара дене" және т.б. сияқты зерттелетін нақты объектілердің маңызды қасиеттері мен байланыстарының дерексіз моделі.
- *Теорияның логикасы* – дайын білімнің құрылымын нақтылауға, оның формальды байланыстары мен элементтерін сипаттауға бағытталған белгілі бір ережелер мен дәлелдеу әдістерінің жиынтығы және санаттардың, заңдардың, принциптердің және білімнің басқа түрлерінің байланысы мен дамуын зерттеуге бағытталған диалектика.
- *Заңдар мен бекітулердің жиынтығы* теорияның негіздерінен нәтиже ретінде алынған заңдар мен тұжырымдардың жиынтығы.
- *Философиялық көзқарастар*, құндылық әлеуметтік-мәдени негіздер.

Теорияның мазмұнды және формальды аспектілерінің бірлігі оны жетілдіру мен дамытудың қайнар көздерінің бірі болып табылады.

Теорияның негізгі элементі заң болып табылады. Сондықтан теорияны зерттелетін объектінің мәнін оның толықтығымен, тұтастығымен және нақтылығымен білдіретін заңдар жүйесі ретінде қарастыруға болады.

Ғылыми зерттеулердегі теорияның рөлін оның функциялары арқылы қарастырған жөн. Олардың негізгілерін қарастырайық:

Теорияның синтетикалық негізі. Теория сенімді білімді біртұтас, біртұтас жүйеге біріктіреді, синтездейді. Теория – бұл өзіндік идея-синтез, оның ядросы құбылыстар мен процестердің ішкі маңызды байланысын көрсететін, олардың қажетті дамуын анықтайтын ғылыми заң болып табылады деп айтуға болады.

Түсіндіру функциясы. Белгілі объективті заңдар негізінде теория өзінің пәндік саласының құбылыстарын түсіндіреді, атап айтқанда себептік және басқа тәуелділіктерді, құбылыстың әр түрлі байланыстарын, оның маңызды сипаттамалары мен қасиеттерін, шығу тегі мен дамуын, қайшылықтар жүйесін және т. б.

Дүниетанымдық және әдіснамалық функциялар. Теория нақты әлемді танудың әртүрлі салаларында оның барлық формаларында жаңа білімге қол жеткізудің маңызды құралы болып табылады. Оның негізінде зерттеу қызметінің әртүрлі тәсілдері мен әдістері тұжырымдалған. Мысалы, диалектика теориясы танымның диалектикалық әдісінің әртүрлі принциптерінің жиынтығында орналастырылған; жүйелердің жалпы теориясы танымның жүйелік-құрылымдық және құрылымдық-функционалдық әдістерінің негізі болып табылады және т. б.

Болжамдық функция, немесе көрегендік функциясы. Белгілі құбылыстардың қазіргі жағдайы туралы теориялық түсініктерге сүйене отырып, бұрын белгісіз болған фактілердің, объектілердің немесе олардың қасиеттерінің, құбылыстар мен шындық объектілері арасындағы байланыстардың болуы туралы қорытындылар жасалады.

2. Ғылыми зерттеудің ең маңызды міндеті – осы пәндік саланың заңдылықтарын ашу және оларды сәйкес ұғымдарда, идеяларда, принциптерде, теорияларда білдіру. Зерттеуші бұл міндетті екі негізгі алғышарттан: дүниенің тұтастығы мен дамуындағы шындығынан; осы дүниенің заң шығарушылығынан, яғни оның объективті заңдар жиынтығымен шеше алады. Көрнекті математик А. Пуанкаре заңдар әлемнің ішкі үйлесімінің "ең жақсы көрінісі" ретінде заттар арасындағы қатынастарды көрсететін негізгі принциптер, рецепттер бар деп дұрыс айтты.

Әдістемелік принциптер жүйесіне сүйене отырып, зерттеуші анықтайды:

- объект нысаны және пән зерттеулер;
- жүйелілік олардың шешімдер;
- қолданылатын әдістер.

Екі негізгі кезеңді, ғылыми зерттеудің екі тән деңгейін шартты түрде ажыратуға болады:

а) эмпирикалық; б) теориялық.

Эмпирикалық кезең бастапқы нақты материалды алуға және бастапқы өңдеуге байланысты. Әдетте бөлінеді: *шындық фактілері және ғылыми фактілер*.

Шындық фактілері – бұл оқиғалар, құбылыстар, шын мәнінде болған немесе болып жатқан бұл зерттелетін объектілердің әртүрлі аспектілері, қасиеттері, қатынастары.

Ғылыми фактілер – бұл шындықтың сана-сезіммен бейнеленген фактілері және міндетті түрде дәлелденген, мағыналы және ғылым тілінде эмпирикалық пайымдаулар түрінде жазылған.

- *Эмпирикалық кезең жұмыстың 2 кезеңінен (кезеңдерінен) тұрады:*
- *бірінші кезең* – бұл фактілерді алу процесі, өйткені фактілерді түсіну, талдау үшін, ең алдымен, оларға ие болу керек;
- *екінші кезең* эмпирикалық зерттеу фактілерді олардың өзара байланысында бастапқы өңдеуді және бағалауды қамтиды, яғни. қамтиды:
- - ғылыми тіл тұрғысынан алынған фактілерді түсіну және қатаң сипаттау;
 - фактілерді әртүрлі негіздер бойынша жіктеу және олардың арасындағы негізгі тәуелділіктерді анықтау.

Осы кезеңде зерттеуші жүзеге асырады:

а) әрбір фактіні сыни бағалау және тексеру, оны кездейсоқ және маңызды емес қоспалардан тазарту;

б) зерттеу жүргізілетін ғылымның белгілі бір терминдеріндегі әрбір фактінің сипаттамасы;

в) дамудың негізгі тенденцияларын білдіретін және қайталанатын барлық фактілердің ішінен іріктеу;

г) зерттелетін құбылыстардың түрлері бойынша фактілерді олардың маңыздылығына қарай жіктеу оларды жүйеге әкеледі;

д) таңдалған фактілер арасындағы ең айқын байланыстарды ашады, яғни эмпирикалық деңгейде зерттелетін құбылыстарды сипаттайтын заңдылықтарды зерттейді.

Зерттеудің теориялық кезеңі мен деңгейі фактілерді терең талдаумен, зерттелетін құбылыстардың мәніне енумен, заңдардың сапалық және сандық түрінде таным мен тұжырымдалумен, яғни құбылыстарды түсіндірумен байланысты.

Әрі қарай, осы кезеңде зерттелетін құбылыстардағы ықтимал оқиғаларды немесе өзгерістерді болжау жүзеге асырылады, іс-әрекет принциптері, осы құбылыстарға практикалық әсер ету туралы ұсыныстар жасалады.

Зерттеу дегеніміз:

а) тек адалдықпен бейнелеу немесе жай сипаттау ғана емес, сонымен бірге зерттелушінің белгілі нәрсеге қатынасын білу;

б) өлшенетін барлық нәрсені өлшеніз;

в) сапалық және сандық мәліметтерді пайдалана отырып, белгілі жүйеде зерттелетін орынды анықтау;

г) заңды табу;

д) зерттелетін құбылыстар арасындағы себептік байланыс туралы гипотезалар жасау;

е) гипотезаларды тәжірибемен тексеру;

ж) зерттелетін теорияны құрастыру.

Теориялық кезең ол жұмыстың бірқатар дәйекті кезеңдерін қамтиды, онда ғылыми білім белгілі бір формаларда киінеді, оларда және олар арқылы өмір сүреді және дамиды.

Эмпирикалық және теориялық кезең арасындағы байланыс проблеманы қою болып табылады. Бұл дегеніміз:

- белгілі және белгісізді анықтау; түсіндірілетін және түсіндіруді қажет ететін фактілер; теорияға сәйкес келетін және оған қайшы келетін фактілер;

- мәселенің негізгі мағынасын білдіретін мәселені тұжырымдау, оның дұрыстығы мен ғылым үшін маңыздылығын негіздеу;

- нақты міндеттерді, оларды шешудің реттілігін және осы процесте қолданылатын әдістерді белгілеңіз.

Тақырып-бұл проблеманы оның сипаттамаларында көрсетеді. Тақырыптың мағыналық тұрғыдан дәл тұжырымдалуы мәселені нақтылайды, зерттеу шеңберін анықтайды, негізгі идеяны нақтылайды, осылайша жалпы жұмыстың сәттілігінің алғышарттарын жасайды.

Нысан-бұл теория мен практикада объективті түрде болатын және зерттеуші үшін қажетті ақпарат көзі ретінде қызмет ететін байланыстар мен қатынастардың жиынтығы.

Зерттеу пәні нақтырақ және тек осы жұмыста тікелей зерттелетін байланыстар мен қатынастарды қамтиды, ғылыми ізденістің шекараларын белгілейді; әр объектіде бірнеше зерттеу пәндерін бөлуге болады.

Зерттеу пәнінен оның **мақсаты мен міндеттері** шығады.

Мақсат қысқаша және өте дәл тұжырымдалады, семантикалық тұрғыдан зерттеушінің не істегісі келетінін білдіреді. Ол зерттеу міндеттерінде нақтыланады және дамиды.

Бірінші міндет, әдетте, зерттелетін объектінің мәнін, табиғатын, құрылымын анықтауға, нақтылауға, тереңдетуге, әдіснамалық негіздеуге байланысты.

Екінші – зерттеу пәнінің нақты жағдайын, динамикасын, дамудың ішкі қайшылықтарын талдай отырып.

Үшінші – түрлендіру, модельдеу, тәжірибелік-эксперименттік тексеру қабілеттерімен.

Төртінші – зерттелетін құбылысты, процесті жетілдірудің тиімділігін арттырудың жолдары мен құралдарын анықтаумен, яғни жұмыстың практикалық аспектілерімен, зерттелетін объектіні басқару мәселесімен.

Зерттеушінің басты міндеті – құбылыстардың себептерін, оларды реттейтін заңдылықтарды анықтау. Сондықтан гипотезаның негізгі әртүрлілігі зерттелетін құбылыстардың пайда болу, тіршілік ету, даму себептері, шарттары, заңдылықтары туралы болжам болып табылады.

Дәлелдеме – келесі қажетті кезең және одан әрі ғылыми білім бар және дамиды форма.

Дәлелдеу, ең алдымен, практикалық жолмен жүзеге асырылады, бірақ бұл жағдайда біз логикалық, теориялық дәлелдеу туралы айтып отырмыз, оның мәні теориялық дәлелдермен ұсынылған ережелерді растау немесе жоққа шығару болып табылады.

Сонымен, әр циклдегі ғылыми зерттеу эмпириядан теорияға және теориядан оны сынайтын тәжірибеге ауысады.

Бұл процесс ғылыми білім бар және дамитын белгілі бір кезеңдер мен сипаттамалық формаларды қамтиды:

- фактілерді алу және сипаттау-ғылыми мәселелерді қою;
- жаңа идеялар мен ережелердің гипотезаларын ұсыну;
- теорияның қалыптасуы, оған дәлелденген ережелердің органикалық қосылуы.

Әр циклдің аяқталуы теорияның одан әрі дамуы мен байытылуына әкелетін жаңа циклдің басталуы болып табылады.

Зерттеудің әдістемелік идеясы және оның негізгілері кезеңдер:

Зерттеудің мақсаты-әдістеменің барлық құрылымдық элементтерін біріктіретін, жүргізу тәртібін, зерттеуді, оның кезеңдерін анықтайтын негізгі идея.

Зерттеу жоспарында логикалық тәртіп қалыптасады:

- мақсаты, міндеттері, зерттеу гипотезасы;
- нақты құбылыстың критерийлері, даму көрсеткіштері зерттеудің нақты әдістерімен байланысты;
- осы әдістерді қолдану кезектілігі, эксперимент барысын басқару тәртібі, эксперименттік материалды тіркеу, жинақтау және жалпылау тәртібі анықталады.

Зерттеудің мақсаты оның кезеңдерін де анықтайды. Әдетте зерттеу олардың үш негізгі кезеңінен тұрады.

Бірінші кезең мыналарды қамтиды:

- мәселе мен тақырыпты таңдау;
- объект пен затты, мақсаттар мен міндеттерді анықтау;
- зерттеу гипотезасын әзірлеу.

Жұмыстың екінші кезеңі:

- зерттеу әдістерін таңдау және әдістемесін әзірлеу;
- гипотезаны тексеру;
- тікелей зерттеу;
- алдын ала тұжырымдарды тұжырымдау, оларды сынақтан өткізу және нақтылау;

- қорытынды қорытындылар мен практикалық ұсыныстарды негіздеу.

Үшінші кезең (қорытынды) алынған нәтижелерді практикаға енгізу негізінде құрылады. Жұмыс әдеби түрде рәсімделеді.

Әр зерттеудің логикасы ерекше. Зерттеуші мәселенің сипатына, жұмыстың мақсаттары мен міндеттеріне, қолындағы нақты материалға, зерттеудің жабдықталу деңгейіне және оның мүмкіндіктеріне сүйенеді. Жұмыстың әр кезеңі немен сипатталады?

Бірінші кезең зерттеу саласын таңдаудан тұрады, ал таңдау объективті факторларға (өзектілігі, жаңалығы, болашағы және т. б.) және субъективті – зерттеушінің тәжірибесі, оның ғылыми және кәсіби қызығушылығы, қабілеттері, ақыл-ойы және т. б.

Зерттеу мәселесі ғылымда ашылатын, дәлелденетін белгісіз нәрсені білдіретін категория ретінде қабылданады.

3. Қазақстан Республикасының Ішкі істер министрлігі магистратура арқылы «Құқықтану» және «құқық қорғау қызметі» мамандықтары бойынша басқарушы, ғылыми және педагогикалық кадрлардың резервін дайындауды жүзеге асырады.

Магистратура бейіндік бағыт бойынша ішкі істер органдарының жоғары білімнің (заңдық) кәсіптік оқу бағдарламаларын меңгерген, қажетті іскерлік қасиеттерге ие және жоғары тұрған лауазымдарға ұсынуға резервте тұрған, 40 жасқа дейінгі, ішкі істер органдарында кемінде бес жыл жұмыс өтілі бар, оның ішінде лауазымдарда кемінде екі жыл жұмыс өтілі бар қызметкерлерімен жинақталады аса маңызды істер жөніндегі аға инспекторлардан, Қазақстан Республикасы Ішкі Істер Министрлігінің, Астана қалалары ішкі істер департаменттерінің ерекше тапсырмалар жөніндегі аға инспекторларынан төмен емес, Алматы, облыстардың және көліктегі (бұдан әрі-Қазақстан Республикасының ІІМ, ІІД).

Ғылыми және педагогикалық бағыт бойынша магистратураға 35 жастан аспаған, жоғары білімнің (заңгерлік) кәсіптік оқу бағдарламаларын және ішкі істер органдарында кемінде 2 жыл жұмыс өтілін меңгерген ішкі істер органдарының қызметкерлері қабылданады.

Магистранттың ғылыми-зерттеу жұмысы-қолда бар білімді кеңейту және жаңа білім алу, ғылыми гипотезаларды тексеру, табиғат пен қоғамның даму заңдылықтарын белгілеу, ғылыми жалпылау, жобаларды ғылыми негіздеу мақсатында ғылыми ізденіспен, зерттеулер, эксперименттер жүргізумен байланысты жұмыс.

Магистрлік диссертация ғылым мен практиканың заманауи теориялық, әдіснамалық және технологиялық жетістіктеріне негізделуі, ғылыми зерттеулердің заманауи әдістерін қолдана отырып орындалуы, негізгі қорғалатын ережелер бойынша ғылыми-зерттеу (әдістемелік, практикалық) бөлімдерін қамтуы, тиісті білім саласындағы озық халықаралық тәжірибеге негізделуі, нақты практикалық ұсыныстарды қамтуы тиіс.

Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына сәйкес магистрлік диссертацияның негізгі нәтижелері кем дегенде бір жарияланымда және/немесе ғылыми-практикалық конференцияда бір баяндамада ұсынылуы керек.

Магистратурада білім алушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарын жоспарлау білім беру бағдарламаларының оқу жұмыс жоспарларына сәйкес семестрлер бойынша жүзеге асырылады. Әр академиялық кезеңнің соңында білім алушылар кафедра отырысында ғылыми жетекшіні/ғылыми кеңесшілерді және жоғары білімнен кейінгі факультет оқытушы-әдіскерін

шақыра отырып, жүргізілген зерттеу жұмысының нәтижелері бойынша есеп береді.

Жоспарлау кезеңінде магистрант магистрлік диссертация тақырыбымен анықталады және жоспар-жоба жасайды. Жоба жоспары келесі бөлімдерден тұрады:

1. 1 бөлім. Диссертациялық зерттеу тақырыбының негіздемесі және оның өзектілігі (зерттеу тақырыбының өзектілігі, зерттеу объектісі мен пәні, зерттеудің мақсаты мен міндеттері, зерттеудің теориялық, практикалық және әдіснамалық маңыздылығы, диссертациялық жұмыстың ғылыми жаңалығы),

2. 2 бөлім. Зерттеудің жұмыс гипотезалары (гипотезаларды санау).

3. 3 бөлім. Ақпарат көздері, магистрлік диссертациялық зерттеу көлемі (эмпирикалық материал) (ақпарат көздері).

4. 4 бөлім. Зерттеу әдістемесі, әдістері, әдістемесі (зерттеу тақырыбының ғылыми даму дәрежесі, зерттеуде қолданылатын әдістер)

5. 5-бөлім. Магистрлік диссертациялық зерттеудің күтілетін нәтижелері олардың жаңалығы.

6. 6 бөлім. Зерттеу кезеңдері, күтілетін нәтижелер және олардың болжамды бағыттары маңыздылығы және тестілеу.

Магистранттың жеке жұмыс жоспары оқудың барлық кезеңіне әзірленеді және келесі бөлімдерді қамтиды:

- ғылыми-зерттеу, эксперименттік-зерттеу жұмысы (зерттеу тақырыбы, бағыты, есеп беру мерзімдері мен нысаны);

- практика (оның ішінде педагогикалық), тағылымдама (бағдарлама, база, мерзімдер және есептілік нысаны);

- негіздемесі мен құрылымы бар магистрлік диссертация тақырыбы;

- магистрлік диссертацияны орындау жоспары;

- ғылыми жарияланымдар жоспары, ғылыми-практикалық (ғылыми-теориялық конференцияларға) қатысу.

Жеке жұмыс жоспары білім беру бағдарламасының оқу компонентін меңгеруге негіз болады.

Жеке жұмыс жоспарында магистранттың жеке оқу траекториясы көрініс табады.

Білім алушының ғылыми жарияланымдарының жоспарында жарияланымдардың үлгілік тақырыптары, жұмыстарды жариялау жоспарланып отырған ғылыми басылымдардың атаулары, жарияланымдармен жұмыс істеу мерзімдері қамтылуға тиіс.

Ұсынылған әдебиеттер тізімі:

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

№1 семинарлық сабақ (1сағат)

Сұрақтар:

1 Ғылыми зерттеу: оның мәні мен ерекшеліктері.

2. Әдіс, әдіснама туралы түсінік.

3. Теориялардың мәні және оның ғылыми зерттеулердегі рөлі.

4. Ғылыми зерттеудің кезеңдері мен деңгейлері. Зерттеу үдерісі кезеңдерінің мазмұны. Зерттеудің негізгі кезеңдерінің ерекшеліктері.

№2 Семинарлық сабақ (1 сағат)

Сұрақтар:

1. Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі жоғары оқу орнының магистратурасы арқылы ғылыми-педагогикалық және ғылыми кадрларды даярлау.

2. Диссертацияның жоспар-жобасы және магистранттың жеке жұмыс жоспары.

3. Диссертация тақырыбына қатысты диссертацияның жоба-жоспарын және магистранттың жеке жұмыс жоспарын әзірлеу тәртібі.

Тапсырмалар:

1. Дәріс конспектілерін дайындау №1

2. Семинар сабағының сұрақтарына жауап дайындау.

Ұсынылған әдебиеттер тізімі:

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Оқытушының жетекшілігімен магистранттардың өзіндік жұмысы (2 сағат)

1. Тапсырма: магистрлік диссертацияның үлгі жоспарымен танысыңыз және «магистранттың жеке жұмыс жоспары» үлгісін толтырыңыз.

2. Диссертация тақырыбына қатысты диссертация жоспар-жобасын әзірлеу тәртібі қандай.

3. Магистрлік диссертацияның таңдалған тақырыбының өзектілігін дайындаңыз (шамамен).

2. Магистранттың өзіндік жұмыс жүргізу нысаны: құжаттар жобасын жасау: жоспар-жоба, магистранттың жеке жұмыс жоспары, тақырыптың өзектілігі.

Реттік нөмірін көрсете отырып, курс бойынша ұсынылған әдебиеттер тізімі

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Магистранттардың өзіндік жұмысы №1 тақырып бойынша (5 сағат)

1. Тапсырма: Ғылыми мақалалардың жазылуымен танысыңыз «Заң әлемі» журналдарында.

Сұрақтарға жауап беріңіз:

Ғылыми мақала қандай бөлімдерден тұрады? Ғылыми мақаланың өзектілігін анықтаңыз.

Мақалаға кілт сөздер мен аннотация не үшін қажет?

МӨЖ өткізу нысаны: сауалнама элементтерімен әңгімелесу.

Семинар сабақтарына дайындық бойынша әдістемелік ұсынымдар және семинарда сөз сөйлеу. Презентация стилі сізге қанша уақыт бөлінгеніне байланысты. Бұл конференцияда сөйлеу мен серіктеске арналған презентация арасындағы крест. Сіздің мақсатыңыз - бүкіл аудиторияны толық түсіну. Сондықтан презентация танымал кіріспеден күрделі техникалық бөлшектерге біртіндеп ауысуы керек. Слайдтардың дизайны қарапайым және қатаң болуы керек (оңтайлы — ақ түсте кара); жұмыстың мәнін түсінуден ештеңе алшақтатпауы керек.

Орындауға арналған әдістемелік ұсынымдар: дәріс сабақтарына және МӨЖ дайындау үшін деректерді ұсынымдарды, «жалпы білім беру пәндері» кафедрасында қосымша консультацияларды пайдалану.

Өз бетінше оқу үшін келесі сұрақтар ұсынылады:

1.01.07.2024 жылғы «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Қазақстан Республикасының Заңын оқып шығыңыз. Рефератқа негізгі ұғымдарды (гlossарий) жазыңыз.

2. Ғылыми-зерттеу жұмыс: заң саласындағы ғылымның қандай жетістіктерін білесіз? Және қандай өзгерістер және толықтырулар Қазақстан Республикасының заңнамасында жақын арада болды ма?

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Тақырып 2. Ғылыми зерттеулер жаңа білім алу процесі ретінде.

Ғылым және ғылыми зерттеулер туралы жалпы мәліметтер. Ғылыми-техникалық шығармашылық теориясы мен әдіснамасының элементтері.

Ғылым жүйеленген білім ретінде. Қазіргі қоғамдағы ғылымның рөлі. Ғылымның әлеуметтік функциялары. Ғылым және адамгершілік. Ғылым мен практикадағы қайшылықтар.

Заң ғылымының мәні мен мазмұны

Қазіргі заң ғылымының проблемалық мәселелері.

Ғылым мен техниканы дамытудың басым бағыттары.

Дәрісмен

**Тақырып № 2. Ғылыми зерттеулер жаңа білім алу процесі ретінде.
(2 сағат)**

Дәріс жоспары тақырып бойынша №:2/1

1. Ғылым және ғылыми зерттеулер туралы жалпы мәліметтер. Ғылыми-техникалық шығармашылық теориясы мен әдіснамасының элементтері.

2. Ғылым жүйеленген білім ретінде. Қазіргі қоғамдағы ғылымның рөлі. Ғылымның әлеуметтік функциялары. Ғылым және адамгершілік. Ғылым мен практикадағы қайшылықтар.

Дәріс жоспары тақырып бойынша №2/2

3. Заң ғылымының мәні мен мазмұны
4. Қазіргі заң ғылымының проблемалық мәселелері.
5. Ғылым мен техниканы дамытудың басым бағыттары.

Дәріс тезистері:

Ғылым – бұл біз өмір сүріп жатқан дүниені түсіну. Сондықтан ғылымды әлем, оның ішінде адамның өзі туралы объективті білімді өндіру бойынша жоғары ұйымдасқан және жоғары мамандандырылған қызмет ретінде анықтау әдетке айналған.

Ғылымды келесі анықтамалар жүйесі сипаттайды:

1. Ғылым - объектілердің қызмет ету және даму заңдылықтары туралы білім жүйесі.
2. Ғылым әрқашан мүмкіндігінше нақты (әр деңгей үшін) тілде бекітіледі.
3. Ғылым эмпирикалық түрде тексерілетін және тексерілетін білімді білдіреді.
4. Ғылым - өсіп келе жатқан, қолданылатын білім жүйесін білдіреді.
5. Ғылымның құрамы бар, оған мыналар кіреді: пән (ғылым шешетін мәселелер мен міндеттер жиынтығы), теория мен гипотеза, әдіс, факт (эмпирикалық материалдың сипаттамасы).

Ғылымдар әлеуметтік және жаратылыстану болып бөлінеді.

Қоғамдық (гуманитарлық) ғылымдар адамзат қоғамының өмірінің әртүрлі аспектілері мен салаларын (тарих, құқық, саяси экономия, тіл білімі, т.б.) зерттейді.

Табиғи ғылымдар материалдық шындықтың әртүрлі аспектілері мен салаларын зерттейді (химия, физика, биология және т.б.). Соңғыларының ішінде нақты техникалық мәселелерді шешуге бағытталған техникалық ғылымдар ерекшеленеді.

Ғылым – бұл бір мезгілде белгілі бір білім жүйесі бар қоғамдық сананың спецификалық формасы; объективті дүниенің заңдылықтарын тану процесі; білімді өндіру және оны тәжірибеде қолдану процесі; қоғамдық еңбек бөлінісінің бір түрі. Жоғарыда келтірілген анықтамаға сәйкес ғылымның негізгі қызметтерінің бірі объективті дүниені танудан тұрады.

Таным процесі – кез келген ғылыми зерттеудің негізі. Таным процесінде адам дүниені игереді, оны өмір сүру жағдайын жақсарту үшін түрлендіреді. Қозғаушы күш және түпкі мақсат - әлемді өз заңдары негізінде өзгертетін тәжірибе. Ғылыми танымның жолы фактілерді жинақтаудан басталады.

Ғылыми зерттеудің мақсаты – белгілі бір объектіні (пәнді) анықтау және ғылымда әзірленген таным әдістерінің көмегімен оның құрылымын,

сипаттамаларын, байланыстарын жан-жақты, дұрыс зерттеу, сонымен қатар адам іс-әрекетіне пайдалы нәтижелер алу және оларды өндіріске енгізу.

Ғылым деген не? Ол адамзат үшін не үшін қажет? Өмірдің қазіргі кезеңінде бұл мәселелердің барлығы жаңа өткірлік пен өзектілікке ие болды. Бүгінде адамзат бастан кешуде дамудың ақпараттық кезеңі. Жалпыға бірдей компьютерлендіру өмірдің барлық салаларында ең жаңа цифрлық технологияларды қолдануға мүмкіндік берді. Тиісінше, оларды қолдану жаңа білімді, дағдыларды қажет етеді, оны меңгеруді заманауи ғылым қамтамасыз етуі керек.

Осы орасан зор өзгерістердің барлығы ғылым мен техниканың дамуына байланысты болды. Сонымен бірге, бұл өзгерістер, біріншіден, жұмысшылардан жаңа білім, сонымен қатар жаңа технологиялық процестерді түсіну талап етілетіндігіне әкелді. Екіншіден, білім беру қызметкерлерінің, ғалымдардың, яғни жұмысы терең ғылыми білімді қажет ететін адамдардың үлесі артты. Үшіншіден, ғылыми-техникалық прогресс қоғамның әл-ауқатының артуына және соның салдарынан көптеген өзекті мәселелердің шешілуіне алып келді.

Ғылым мен техниканың заманауи дамуы информатикамен тығыз байланысты. Бұл ғылым шешуге мүмкіндік береді міндеттер, ғарыштық масштабта да, жасуша деңгейінде де. Есептеулердің үлкен көлеміне байланысты немесе бір уақытта көптеген іс-әрекеттерді орындау қажеттілігіне байланысты олар заманауи компьютерлік технологияларды қолданбай шешілмес еді.

Информатика өзінің жасанды интеллектімен, сараптамалық жүйелерімен логиканың дамуына, процестерді модельдеуге үлес қосуға дайын. Әңгіме адамның ақыл-ой әрекетін сапалық және сандық күшейту туралы болып отыр. Бүгінгі таңда қазіргі қоғамдағы ғылым адам өмірінің көптеген салаларында маңызды рөл атқарады деп айта аламыз. Ғылымның даму деңгейі қоғам дамуының негізгі көрсеткіштерінің бірі, сонымен қатар кез келген мемлекеттің экономикалық, мәдени, өркениетті дамуының көрсеткіші бола алатыны даусыз.

Ғылым – адам танымының негізгі формасы. Қазіргі уақытта ол біздің өміріміздің нақты жағдайларына барған сайын маңыздырақ және елеулі әсер етуде, онда біз қандай да бір жолмен шарлауға және әрекет етуге тура келеді. Дүниенің философиялық көзқарасы ғылым деген не, ол қалай жұмыс істейді және қалай дамиды, ол не істей алады және не нәрсеге үміттенуге мүмкіндік береді және оған қол жетімді емес деген белгілі бір идеяларды болжайды.

Бұрынғы философтардан ғылымның маңыздылығының артуы туралы көптеген болжамдарды табуға болады. Дегенмен, олар ғылыми-техникалық жетістіктердің адамның күнделікті өміріне бүгінгі күні түсінуге тура келетін ауқымды, кейде күтпеген, тіпті драмалық әсерін елестете алмады. Ал мұндай пайымдауды ғылымның әлеуметтік функцияларын қарастырудан бастаған дұрыс. Ғылымның әлеуметтік функциялары біржола берілген нәрсе емес, олар ғылымның дамуының маңызды қырын білдіретін тарихи түрде өзгеріп, дамып отырады. Қазіргі ғылым көп жағдайда бір ғасыр, тіпті жарты ғасыр

бұрын болған ғылымнан түбегейлі ерекшеленеді. Оның бүкіл келбеті мен қоғаммен қарым-қатынасының сипаты толығымен өзгерді.

Қазіргі ғылымның қоғамның және жеке адамның өмірінің әртүрлі салаларымен өзара әрекеттесуінде сөз қозғағанда, оның атқаратын әлеуметтік қызметтерінің үш тобын бөліп көрсетуге болады:

- 1) мәдени-дүниетанымдық функция;
- 2) ғылымның тікелей өндіргіш күш ретіндегі қызметі;

3) ғылымның әлеуметтік күш ретіндегі қызметі. Ғылымның бұл функцияларын бөліп көрсету ғылыми білімдер мен әдістердің қоғам өмірінде туындайтын алуан түрлі мәселелерді шешуде көбірек қолданылуына байланысты.

Ғылым функцияларының негізгі критерийлері ретінде ғалымдардың негізгі іс-әрекеттерін, олардың міндеттерінің ауқымын, сондай-ақ ғылыми білімді қолдану және енгізу салаларын алуға болады. Ғылымның маңызды функцияларын қарастырайық.

1. *Танымдық функция.* Ол ғылымның мәнімен белгіленеді, оның басты мақсаты қоғам мен адамды, табиғатты тану, әртүрлі құбылыстар мен процестерді түсіндіру, дүниені ұтымды-теориялық тұрғыдан түсіну, оның заңдылықтары мен заңдылықтарын ашу, яғни жаңа ғылыми білімді шығару болып табылады. .

2. *Дүниетанымдық функция.* Ол біріншісімен тығыз байланысты және оның басты мақсаты – дүниенің ғылыми бейнесін және ғылыми дүниетанымын дамыту, адамның дүниеге қатынасының рационалистік аспектілерін зерттеу, ғылыми дүниетанымды негіздеу.

3. *Өндірістік немесе техникалық-технологиялық функция.* Ол өндіріске инновацияларды, жаңа технологияларды енгізу үшін қажет. Сондай-ақ ғылымның бұл қызметі көптеген зерттеушілердің ғылымды өндірістің арнайы «шеберханасы», ғылымның қоғамның тікелей өндіргіш күшіне айналуы туралы айтуымен сипатталады.

4. *Мәдени, тәрбиелік қызметі.* Бұл ғылым адамдардың мәдени дамуы мен білім алуының көрнекті факторы болып табылатындығынан тұрады. Оның жетістіктері, идеялары мен ұсыныстары бүкіл оқу-тәрбие үдерісіне, бағдарламалардың, оқулықтардың мазмұнына, технологиясына, оқыту формалары мен әдістеріне белсенді әсер етеді. Ғылымның бұл қызметі мәдени қызмет пен саясат, білім беру жүйесі мен бұқаралық ақпарат құралдары, ғалымдардың ағартушылық қызметі арқылы жүзеге асады.

Ғылымды мәдени құбылысқа жатқызуға болады, өйткені ол рухани өндіріс саласында ерекше маңызды орын алады.

Ғылыми зерттеулерді жүргізу кезінде қабылданған әдістердің, тәсілдердің жиынтығы, олардың реттілігі немесе сызбасы әрбір ғылыми зерттеудің негізі болып табылатын әдістеме болып табылады. **Әдістеме** ол сондай-ақ жалпы және жеке болуы мүмкін. Жалпы әдістеме – бұл диалектиканың принциптері, оның көмегімен жалпы ғылыми танымның даму заңдылықтары зерттеледі. Жеке әдістеме жеке ғылымдардың заңдылықтарына негізделеді және жеке зерттеу әдістерімен байланысты.

Ғылыми зерттеулерде оның шешуге бағытталған міндеттері маңызды рөл атқарады. Бұл міндеттер, сондай-ақ оларды шешу үшін қолданылатын зерттеу әдістері әдетте бөлінеді арналған теориялық және эмпирикалық. Теориялық міндеттер объектінің мінез-құлқын анықтауға, оның құрылымын анықтауға және зерттеуге, ғылымның осы саласында қолданылатын принциптер, әдістер мен тәсілдер негізінде оның сипаттамаларын беруге мүмкіндік беретін себептерді, байланыстарды, тәуелділіктерді анықтауға бағытталған.

Теориялық зерттеулерде екі тәсіл мүмкін: логикалық және тарихи.

Логикалық тәсіл логикаға негізделген (логика – ойлау заңдылықтары туралы ғылым) және гипотетикалық (гипотеза – ұсыныс) және аксиоматикалық (аксиома – дәлелдемесіз бастапқы позиция) әдістерді қамтиды.

Гипотетикалық әдіс ғалымдарда жеткілікті нақты материал болмаған кезде ғылыми нәтижелерге қол жеткізу құралы ретінде пайдаланылатын гипотезаны әзірлеуге негізделген.

Болжам – бұл жаңалық пен ерекшелік элементтерін қамтитын және қандай да бір процесті (құбылысты) түсіндіру үшін ұсынылатын ғылыми негізделген болжам. Тексеруден кейін гипотеза ақиқат немесе жалған болып шығуы мүмкін. Гипотеза көбінесе бекітілген заңдылықтар мен ашылған заңдардың өрескел жобасы ретінде әрекет етеді. Көптеген ғылыми заңдар мен теориялар бұрын айтылған гипотезалар негізінде тұжырымдалған.

Аксиоматикалық әдіс дәлелсіз алынған айқын позицияларға (аксиомаларға) негізделген (мысалы, Евклид геометриясының аксиомалары). Аксиомалар білімді жүйелеудің бастапқы формасы болып табылады және теориялық ғылымдарда кеңінен таралды.

Тарихи көзқарас ішкі және сыртқы байланыстарды, заңдылықтар мен қайшылықтарды зерттеу мақсатында процестер мен оқиғалардың пайда болуын, қалыптасуы мен дамуын хронологиялық реттілікпен зерттеуге мүмкіндік береді. Зерттеудің бұл әдісі негізінен әлеуметтік ғылымдарда қолданылады.

Жаратылыстану және қолданбалы ғылымдарда ол білімнің белгілі бір салаларының (шолулар, классификациялар) дамуы мен қалыптасуын зерттеуде қолданылады. Логикалық және тарихи көзқарастардың арасында кез келген логикалық білімді тарихи тұрғыдан қарастыру керектігіне негізделген бірлік бар.

Теориялық зерттеулердің негізгі әдісі ретінде қолданбалы ғылымдар гипотетикалық әдіс болып табылады. Гипотеза теориялық зерттеулердің әдіснамалық өзегін құрайды, олардың бағыты мен көлемін анықтайды. Жұмысты тұжырымдау (бастапқы) гипотеза әдетте қиын.

Табыс, ең алдымен, жиналған ақпараттың толықтығына, шығармашылық талдаудың тереңдігіне, тұжырымдардың үйлесімділігіне, зерттеудің тұжырымдалған мақсаттары мен міндеттеріне байланысты. Бастапқыда алға қойылған гипотезалар зерттеу барысында талданады, сынға алынады және нақтыланады, нәтижесінде олар сенімдірек болады. Жұмыс

гипотезасы эксперименттік тексеруден өтуі керек. Егер гипотеза толығымен расталса, онда ол ғылыми теорияға айналады.

Теория – бұл белгілі бір саладағы құбылыстардың жиынтығын түсіндіретін білім жүйесі. Теорияның көмегімен жеке нәтижелерге тапсырыс беріледі, жалпыланады, жалпы идеямен біріктірілген үйлесімді жүйеге келтіріледі. Теория эвристикалық болуы керекеско, конструктивті және қарапайым. Бірінші қасиет теорияға болжамдық мүмкіндіктер береді, яғни. ол дәл жасауға мүмкіндік беруі керек сандық болжамдар. Теорияның конструктивтілігі мыналардан тұрады тексерілу мүмкіндігі оның ережелерін. Теорияның қарапайымдылығына ақпаратты қолдану арқылы ұсыну арқылы қол жеткізіледі жиі қолданылатын рәміздер.

Теорияның ақиқат критерийі тәжірибе болып табылады. Кейбір жағдайларда гипотезаның алға басуы интуитивті түрде жүреді (интуиция – шындықты дәлелдемелердің көмегімен негіздемесіз оның тікелей қалауы бойынша түсіну қабілеті). Айта кету керек, интуиция гипотезаны тұжырымдау үшін жеткілікті, бірақ басқаларды және өзін шындыққа сендіру үшін жеткіліксіз. Ол үшін зерттеудің неге бағытталғанын дәлелдеу қажет.

Ойлау процесінде гипотезаларды ұсыну кезінде зерттеушіде идеялар пайда болады (идея – объективтіліктің, толықтықтың және нақтылықтың жоғары дәрежесіне жеткен және практикалық іске асыруға бағытталған ой).

Теориялық зерттеулерде танымның жалпы ғылыми әдістері ерекше рөл атқарады: талдау және синтез; дедукция және индукция; идеализация; абстракциялау; саралау; формализация және т.б.

Талдау – бұл объект құрамдас бөліктерге бөлінетін ғылыми таным тәсілі.

Синтездеу – бір-бірімен байланысқан элементтерді біріктіру негізінде объектіні тұтастай зерттеуден тұратын талдауға қарама-қарсы әдіс. Бұл әдістер бір-бірімен байланысты, өйткені талдаусыз синтез болмайды. Мәселен, технологияны зерттеу кезінде оның құрамынан жеке процестерді бөліп алып, талдау қолданылады, ал технологияны жеке процестерден тұратын жүйе ретінде зерттей отырып, синтез қолданылады. Зерттеулерде дедукция мен индукция маңызды орын алады.

Дедуктивті әдіс – бұл белгілі бір ережелер шығарылатын жалпы қорытынды жасау тәсілі. Сонымен, үздіксіз орта механикасының жалпы заңдылықтары негізінде жұмыс айналасындағы серпімді емес деформациялар зонасының өлшемдерін анықтайтын теңдеулер алынады. Бұл әдіс белгілі логикалық байланыстарға сүйене отырып, одан тыс пайдалану мүмкін емес, зерттеудің түпкілікті нәтижесін анықтайды. Бұл дедуктивті әдістің кемшілігі болып табылады, өйткені, мысалы, кен орнының айналасындағы тау жыныстарының деформациялану процестерін шындыққа барынша жақындата отырып зерттеу үшін бастапқы позициялардан тыс жаңа факторларды ескеру қажет.

Индуктивті әдіс – бұл белгілі бір фактілер бойынша жалпы принциптер мен заңдар (мысалы, Д.И. Менделеевтің периодтық заңы) белгіленетін қорытынды жасау тәсілі.

Ғылыми индукция зерттелетін объектінің параметрлерінің себептік байланысын анықтауға мүмкіндік береді. Теориялық зерттеулерде индукция да, дедукция да қолданылады. Мәселен, бір немесе басқа гипотезаны негіздей отырып, ең алдымен, оның диалектика мен жаратылыстанудың жалпы заңдылығына сәйкестігін белгілейді, яғни дедукция әдісін қолданады. Сонымен бірге, гипотеза эксперименттен алынған нақты фактілер негізінде қалыптасады. Құбылыстар мен процестерді талдау кезінде басқа әдістерді қолдану қажеттілігі туындайды. Жеңілдету үшін зерттелетін объектіге көбінесе жоқ, шындыққа жанаспайтын қасиеттер тағайындалады (бірақ рұқсат етілген шектерде), яғни идеализацияға жүгінісіз, мысалы, идеалды серпімді модель немесе тау жыныстарының деформациялану процесін сипаттау кезінде пластикалық дененің, көптеген фактілерді талдағанда, ең бастысын бөліп көрсете білу маңызды. Бұл жағдайда абстракциялау әдісі қолданылады, яғни. зерттелетін құбылыстың маңызды ерекшеліктеріне назар аудару үшін екінші факторлардан алшақтату.

Абстракциялау ол екі кезеңде жүзеге асырылады. Біріншісінде факторлар маңыздылық дәрежесі бойынша сараланады, ал екінші кезеңде объект біріншісінің «моделі» ретінде әрекет ететін басқа, қарапайымымен ауыстырылады. Модельдің негізгі параметрлері арасындағы байланыстарды сипаттау үшін формализация әдісі қолданылады, яғни абстрактілі категорияларды формулалар және белгілі бір математикалық әдіске тән басқа символизмдер түрінде көрсету.

Эмпирикалық есептер зерттелетін құбылыстар мен процестердің әртүрлі факторларын анықтауға, нақты сипаттауға және мұқият зерттеуге бағытталған. Ғылыми зерттеулерде бұл міндеттер бақылау, салыстыру, өлшеу және эксперимент сияқты әдістермен шешіледі.

Бақылау – бұл объектіні оған араласпай, бірақ мақсаттылық, жүйелілік, мақсаттылық және жүйелілік принциптерін сақтай отырып зерттейтін танымның пассивті әдісі.

Салыстыру – бұл шындықтың объектілері мен құбылыстарының ұқсастығын немесе айырмашылығын анықтау, сондай-ақ екі немесе одан да көп объектілерге тән ортақ қасиеттерді табу процесі. Объектілерді тікелей немесе салыстыруға болады жанама түрде оларды қандай да бір эталонмен салыстыру арқылы. Бірінші жағдайда сапалы нәтижелерге қол жеткізіледі (көп, аз). Объектілерді эталонмен салыстыру сандық сипаттамаларды береді. Мұндай салыстыруды өлшем деп атайды.

Өлшеу – бұл өлшеу құралдарының көмегімен белгілі бір шаманың сандық мәнін анықтау. Ол келесі негізгі элементтердің болуын болжайды: өлшеу объектісі, эталон, өлшеу құралдары, өлшеу әдісі.

Тәжірибе – бұл танымның ең жалпы белсенді әдісі (ғылыми негізделген тәжірибе), онда бақылаулар мен өлшемдер ғана емес, сонымен қатар бір фактордың екіншісіне (басқаларына) әсерін анықтау үшін зерттеу жүргізу шарттары да өзгертіледі. Ол объектіде бұрын белгісіз болған қасиеттерді зерттеу қажет болған жағдайда, сондай-ақ теориялық алғышарттардың дұрыстығын тексеру кезінде қолданылады.

Эксперимент пен теория өзара тығыз байланысты. Эксперименттік деректерді елемеу сөзсіз қателіктерге әкеледі. Эксперименттің дұрыс қойылуы зерттеудің ең маңызды кезеңі болып табылады, ол алдын ала теориялық алғышарттарды растауға және объективті қорытынды жасауға мүмкіндік береді.

Қазіргі заманғы зерттеулердің негізгі әдісі, ол екеуінде де қолданылады теориялық, сонымен қатар эмпирикалық деңгейде, болып табылады *үлгілеу*. Бұл модельді зерттеу құралы ретінде пайдалануға негізделген әдіс.

Модель нақты объектінің (түпнұсқаның) негізгі қасиеттерін белгілі бір дәлдікпен көрсететін жасанды жүйені білдіреді. Модель зерттелетін объектімен белгілі бір қатынаста (ұқсастық, ұқсастық) тұрады, оны зерттеу кезінде ауыстырады және ең сенімді ақпаратты алуға мүмкіндік береді. Макет, физикалық, аналогтық және математикалық модельдеу бар.

Макеттеу немесе геометриялық модельдеу объект пен модель арасындағы тек геометриялық ұқсастықты сақтауға негізделген және нақты құбылыстар мен процестерге өрескел жуықтау болып табылады.

Физикалық модельдеу модельде объектіде әрекет ететін, бірақ модельдеу масштабына (ұқсастық критерийі) сәйкес абсолюттік мәндері бойынша өзгертілген бірдей физикалық өрістерді қайта құруды қарастырады.

Аналогтық модельдеу модельде объектімен салыстырғанда кейбір физикалық өрістерді басқаларымен алмастыруды қарастырады. Бұл жағдайда нақты объектіге ұқсас әрекет ететін және ұқсас математикалық тәуелділіктермен сипатталатын орта қолданылады. Мысал ретінде электрогидравликалық аналогия әдісін келтіруге болады өткізгіш ортадағы электр тогының стационарлық қозғалысы мен кеуекті жыныстағы сұйықтықтың ламинарлы қозғалысы арасындағы математикалық ұқсастық.

Математикалық модельдеу математикалық сипаттамасы белгілі процестер мен құбылыстарды зерттеу әдісі болып табылады. Ол табиғаттың жалпы заңдылықтарына және белгілі бір құбылыс немесе процесс үшін осы заңдылықтарды есепке алу (формализациялау) нысанын қолдануға негізделген. Модельдеу элементтердің өзара байланысының логикалық құрылымын, олардың физикалық мазмұнын және күйлердің уақыт бойынша өзгеру ретін сақтай отырып, жүйенің күйін жаңғыртудан тұрады.

Аналитикалық модельдер олар жүйенің күйін сипаттайтын параметрлер арасында айқын түрде математикалық тәуелділіктерді орнатуға негізделген.

Теориялық зерттеулердің әдіснамасы. Ғылымдағы теориялық зерттеулер соңғы онжылдықтарда кеңінен дамыды. Олар келесі міндеттерді шешуге мүмкіндік беретін шығармашылық процесті білдіреді: – бұрыннан барларын өзгерту немесе жаңа ғылыми гипотезалар құру; – бұрын нашар түсінілген процестер мен құбылыстарды түсіндіру, себеп-салдарлық байланыстарды орнату арқылы оларды байланыстыру, т.б. зерттелетін процестің өзегін табу; – тәжірибелік деректердің үлкен көлемін ғылыми тұрғыдан қорытындылау; – ғылыми заңдылықтарды дәлелдеу, заңдылықтарды бекіту және олардың негізінде теория құру.

Теориялық зерттеу оның бірнеше кезеңдері бар:

- мәселені таңдау;
- ақпаратты жинау және жалпылау, оны салыстыру, сыни тұрғыдан ойлау және өз ойын тұжырымдау;
- ұқсас міндеттерді шешудің белгілі жолдарымен танысу және олардан бас тарту;
- әр түрлі шешімдерді санау және ең ұтымдысын таңдау;
- шешудің бастапқы әдісін тұжырымдау және оны талдау.

Шығармашылық көбінесе алдын ала белгіленген жоспарға сәйкес келмейді. Кейде түпнұсқалық шешімдер кенеттен пайда болады, көбінесе олар аралас саладағы мамандарда пайда болады, өйткені белгілі шешімдердің жүктемесі оларға қысым жасамайды. Өзіндік шығармашылық ойлар, ал түпнұсқалық шешімдер неғұрлым жиі пайда болса, зерттеу пәні туралы үнемі ойлануға соғұрлым көп күш, еңбек, уақыт жұмсалады. Бұл ретте табысқа жету тек ғылыми қызметкердің ой-өрісі мен жанкештілігіне ғана емес, сонымен бірге оның ғылыми зерттеу әдістерін қаншалықты меңгергеніне де байланысты (*талдау, синтез, дедукция, индукция* және т.б.).

Әдістеме — бұл күрделі, динамикалық, яғни нақты шарттарға байланысты өзгертілетін, тәсілдердің, әдістердің, қызмет салаларының, бағыттылықтың, эвристикалық мүмкіндіктердің және т.б. тұтас, реттелген жүйесі. Сонымен бірге, әдістеме адамның шығармашылық іс-әрекетінің көмекші факторы ғана болып табылады. Оған ғалымның ақыл-ойының күші де, икемділігі де, оның қиялының тереңдігі де, дамыған қиялы да, түйсігі де т.б.

Ғылым және адамгершілік. Адамгершілік қоғамдағы адамдардың қарым-қатынасын қоғамның табиғи дамуы процесінде қалыптасқан жазылмаған заңдылықтардың, мінез-құлық нормалары мен ережелерінің көмегімен реттейді және рухани өмірдің дербес саласы болып табылады. Адамгершілік пен имандылық этика мен философияның зерттеу объектісі болып табылады. Олар жақсылық пен жамандық идеясын қалыптастырады.

Ғылымды этикалық реттеу бұл әрқашан болды. *Моральдық реттеу* зерттеушінің әртүрлі математикалық, физикалық зерттеу объектілеріне немесе ойлау операцияларына қатынасымен емес, адамдардың қарым-қатынасымен байланысты. Бірақ ғылым адам іс-әрекетінің нәтижесі болып табылады, сондықтан оның бойында әрқашан адамгершілік компонент болады. Адамгершілік құндылықтардың ғылымға әсері ішкі және сыртқы болуы мүмкін. Ғылым мен адамгершіліктің ішкі байланысы ғылыми ұжымдардың шығармашылық үдерісімен байланысты. Егер ұжымдағы қарым-қатынас құрметке, қолдауға және сенімге негізделген болса, онда бұл іс-әрекет жағымды адамгершілік құндылықтармен сипатталады. Егер ұжымда арам ниет, жағымпаздық немесе отырықшылық билік етсе, онда бұл ғылыми шығармашылыққа кедергі келтіреді және мұнда адамгершіліктің ғылымға кері әсері көрінеді.

Ғылым мен адамгершіліктің өзара әрекеттесуін жақсырақ түсіну үшін сіз жасай аласыз олардың өзара әрекеттесуінің үш саласын бөліп көрсетіңіз:

1) ғылымның, ғылыми жаңалықтардың практикалық күнделікті өмірде қолданылуымен арақатынасы;

2) ғылымишілік этика, яғни ғалымдардың өз қауымдастығы шеңберіндегі мінез-құлқын реттейтін нормалар, ережелер мен құндылықтар;

3) ғылыми және әртүрлі салаларда ғылыми емес арасындағы ортаның сферасы.

Білімнің өзі ешқандай моральдық сипатқа ие емес. Алайда, бұл белгілі бір уақытқа дейін ғана болады. Ол, мысалы, атом бомбасына айналғанға дейін, психикаға толық әсер ететін немесе генетикалық аппаратқа араласатын құрылғылар. Дәл осы сәтте ғылымның алдында екі маңызды моральдық мәселе тұр: – нәтижелері жеке адамдарға және жалпы адамзатқа зиянын тигізуі мүмкін осы ғылыми саладағы зерттеулерді жалғастыру керек пе; – ашылған жаңалықтардың нәтижелерін «зұлымдыққа», яғни басқа адамдардың санасы мен тағдырларын жоюға, бөлінбейтін үстемдікке пайдалану жауапкершілігін өз мойнына алу.

Ғалымдардың көпшілігі бірінші мәселені оң шешеді: жалғастыру. Ғалымның ақыл-ойы шекараға шыдамайды, ол ғылыми ақиқатқа, дүние мен адамның қалай жұмыс істейтіні туралы білімге жету жолындағы барлық кедергілерді еңсеруге ұмтылады. Мәселенің моральдық жағы - ғалымдар ашқан заңдар адамдарға зиян тигізуі мүмкін.

Зерттеудің кейбір түрлерінің қарсыластары адамзат бүгінгі күні, мысалы, терең генетикалық заңдылықтар туралы, психологияның басқа адамдарды манипуляциялауға мүмкіндік беретін жаңа мүмкіндіктері туралы ақпаратқа әлі дайын емес деп санайды. Сондай-ақ олар энергияның жаңа көздерін ашу, планетамыздың құрылымы туралы білімді жақсылыққа емес, жамандыққа пайдалануға болады деп есептейді. Бұл білімнің өзінде емес, білімде том, оны қалай қолдануға болады. Бұл ғылым мен адамгершіліктің өзара әрекеттесуінің басқа саласы – ғылымишілік этика.

Бұл салада да пікірлер екіге бөлінеді және бұл бөліну нақты қайшылықтан туындайды. Бір жағынан, ғалым өз зерттеулерінің салдары үшін жауап бере алмайды, өйткені көп жағдайда оның ашқан жаңалығын іс жүзінде қолдану туралы шешім қабылдамайды. Ғылыми жаңалықтарды тәжірибеде жаппай қолданудың айрықша құқығы үкіметтердің, әскерилердің, саясаткерлердің ар-ожданына жүктеледі. Екінші жағынан, ғалым – бұл қуыршақ емес, ақыл-ойы айқын және есте сақтау қабілеті мықты адам, сондықтан ол адамдар үшін қауіпті заттарды жасауға өзінің қосқан үлесін білмеуі мүмкін емес. Химиялық және биологиялық қару, ядролық бомба, нейтрондық бомба көпжылдық зерттеулерсіз пайда болмас еді. Мұндай әзірлемелерге қатысқан ғалымдар олардың не істеп жатқанын түсінбеді деп ойлау екіталай. Сондықтан техникада, технологияда, медицинада және басқа да практикалық салаларда болып жатқан оқиғаларға жауапкершіліктің үлесі ғылымның мойнында екені даусыз.

Адамгершілікпен қатар жүретін ғылым бүкіл адамзат үшін үлкен игілікке айналса, өз жаңалықтарының салдарына немқұрайлы қарайтын ғылым біржақты түрде зұлымдық пен жойылуға айналады.

Ғылымның адамгершілік мәселелері әсіресе қолданбалы салаларда жұмыс істейтін ғалымдар үшін, сондай-ақ ғылыми идеяларды нақты технологияларға енгізуге шақырылған инженерлер мен конструкторлар үшін өткір болып табылады. Мысал ретінде жануарлар мен адамдарды клондау тақырыбы төңірегінде өрбіген қызу пікірталастарды келтіруге болады. Бір жағынан, клондау жазатайым оқиғаға немесе ауруға байланысты адамдарда жетіспейтін мүшелерді өсіру үшін пайдаланылуы мүмкін. Бұл жағдайда – бұл өте ізгілікті, өйткені бұл адамның өмірін ұзартуға және сау етуге көмектеседі. Бірақ, екінші жағынан, клондауды «екінші дәрежелі» адамдардың тұқымын құру үшін қолдануға болады және бұл адамзат үшін моральдық драмаға айналады.

Айта кету керек, гуманитарлық ғылымдар ғалымдары өздерінің ашқан жаңалықтары, теориялары мен тұжырымдамалары үшін бомба жасайтын физиктерден немесе зертханаларда оба өсіретін биологтардан кем емес моральдық жауапкершілікке ие. Ғалым үшін алғашқы адамгершілік ұстаным қажет – бұл объективтілікке деген көзқарас.

Объективтілік зерттелетін пәнді жан-жақты, тұтастықпен көруге, объективті болуға және өз тұжырымдамасына шамадан тыс құмарлықтан, қызығудан аулақ болуға ұмтылудан көрінуі мүмкін. Ақиқат зерттеу пәнін "құстың көзімен" көре алатын, оны бейтарап судьяның көзқарасымен бағалай алатын адамға ғана ашылады. Егер бұл шарт орындалса, толыққанды ғылыми пікірталас болуы мүмкін, бұл айтарлықтай интеллектуалды нәтиже береді.

Объективтілікті басқа көрініс ретінде де қарастыруға болады *әділдіктің*. Екеуі де ғалымның шынайы қасиеттері ретінде көрінеді. Бірақ, өкінішке орай, ғылыми ортада кейде қарсыластардың қол жеткізген нәтижелерін жасыру, олардың жетістіктерін елемей, мәліметтерді бұрмалау және т.б.

Әрине, ғалым адал, парасатты болуы керек.

Адалдық бұл жаңалық немесе өнертабыс жасаған ғалымның оны әріптестерінен жасырмайтындығынан, ашылған жаңалықтың нәтижесін жасырмайтындығынан көрінеді. Нағыз зерттеуші өз теориясының барлық тұжырымдарын соңына дейін ойластырады. Парасаттылық ғылым адамының объективтілігі мен адалдығымен тығыз байланысты.

Әдептілік бұл шынайы ғалымның ешқашан басқа адамдардың ашқан жаңалықтарын иемденбейтіндігінде, басқа адамдардың идеяларын ұрламайтындығында көрінеді. Бүгінгі таңда әрбір жоғары оқу орны этикалық нормаларды сақтай отырып, "Антиплагиат" жүйесі арқылы барлық ғылыми жұмыстардың тексерілгенін көрсетуде.

Ғылымдағы қайшылықтар. XX ғасырдың екінші жартысында қоғам дамуындағы түбегейлі қайшылықтар пайда болды: ғылымның өзінде де, қоғамдық тәжірибеде де.

Ғылымдағы негізгі қайшылықтарды қысқаша қарастырайық.

1. Ғылым жасаған дүниенің біртұтас бейнесі құрылымындағы қарама-қайшылықтар және ғылымның өзі тудырған ғылыми білімнің құрылымындағы ішкі қайшылықтар.

2. Ғылыми білімнің қарқынды өсуі, техника мен технологияның дамуы басқа салалардың күрт өсуіне әкелді. Әлем және, тиісінше, әлем бейнесінің ерекшеліктері ветеринариялық тұрғыдан кәсіптік салаларды көптеген мамандықтарға бөлу.

3. Қазіргі қоғам көпмәдениетті қоғамға айналды. Бүгінгі таңда әрбір мәдениет өзін-өзі анықтаудың өзіндік нысанын талап етеді және өзін-өзі сипаттау тарихта.

4. Бүгінгі таңда ғылымның рөлі қоғамдық тәжірибеге қатысты айтарлықтай өзгерді. Ғылым барған сайын тәжірибені технологиялық жетілдіруге бағытталған. "Ғылыми-техникалық революция" ұғымы "технологиялық революция" ұғымымен алмастырылса, қазір "технологиялық дәуір" ұғымы пайда болды, өйткені ғалымдардың негізгі назары технологияларды дамытуға ауысты.

Осылайша, ғылым тәжірибеге тікелей қызмет көрсетуге көбірек ауысты деп айтуға болады. Ғылыми зерттеулерге екі негізгі көзқарас белгілі.

Біріншісінің авторы - Г. Галилей. Ол ғылымның мақсаты құбылыстардың негізінде объектілердің мүмкіндіктерін бейнелеу және жаңа құбылыстарды ашу тәртібін орнату деп санады. Бұл теориялық білім немесе "таза ғылым" деп аталады.

Екінші тәсілдің авторы ағылшын философы Ф. Бэкон. Оның көзқарасы: "Мен адамзаттың болашақ өркендеуі мен күшінің негізін қалау үшін жұмыс істеймін. Осы мақсатқа жету үшін мен схоластикалық пікірталастарға емес, жаңа қолөнер ойлап табуға шебер ғылымды ұсынамын ...". Ғылым бүгінде дәл осы жолмен – тәжірибені технологиялық жетілдіру жолымен жүруде.

5. Бұрын ғылым "мәңгілік білімді" шығаратын, ал тәжірибе оны қолданатын. Соңғы уақытта ғылым айтарлықтай дәрежеде, әсіресе технологиялық, гуманитарлық және қоғамдық салаларда "ситуациялық" білімге, яғни өндірісті, білім беру ұйымдарын, қаржы құрылымдарын, фирмаларды ұйымдастырудың оңтайлы ситуациялық үлгілерін әзірлеуге ауысты. Бірақ мұндай модельдер белгілі бір уақытта және нақты жағдайларда оңтайлы болып табылады. Әдетте, мұндай зерттеулердің нәтижелері қысқа уақыт ішінде өзекті болып табылады, өйткені шарттар өзгереді және мұндай модельдер ешкімге қажет болмайды. Бірақ, және мұндай зерттеулер толық мағынада ғылыми зерттеулермен.

6. Бұрын "білім" сөзі ғылыми білімді білдіретін. Бүгінде адамға білімнің мүлде басқа түрін пайдалану керек. Мысалы, мәтіндік редакторды пайдалану ережелерін білу Microsoft Office Word – бұл жеткілікті күрделі білім, бірақ ғылыми болуы екіталай. Жаңа мәтіндік редактор пайда болады және бұрынғы "білім" ұмытылады. Немесе стандарттар, статистикалық көрсеткіштер, банктер мен мәліметтер базасы, Интернеттегі орасан зор ақпараттық массивтер және т.б., әр адам күнделікті өмірде көбірек қолдануы керек.

Осылайша, бүгінгі күні ғылыми білім бірге өмір сүреді басқа, ғылыми емес білімдермен. Қысқа уақыт ішінде әлемде орасан зор деформациялар орын алды – экономикалық, саяси, әлеуметтік, мәдени. Әлемде барлығы

үздіксіз және қарқынды өзгеруде. Демек, тәжірибе де жаңа жағдайларға байланысты үнемі қайта құрылуы керек. Осылайша, тәжірибенің жаңашылдығы уақыттың атрибутына айналады.

Осылайша, қазіргі жағдайда ғылым мен тәжірибе тез жақындап келеді және бұл үдеріс біздің заманымызға тән белгілердің бірі болып табылады деген қорытынды жасауға болады. Қазіргі қоғамдағы ғылымның рөлі түбегейлі өзгерді. Бұл фактор өмірдің барлық салаларына: саясатқа, экономикаға, әлеуметтік салаға және мәдениетке айтарлықтай әсер етеді. Бүгінгі таңда қоғам өмірінің тұрақсыздығы жағдайында және соның салдарынан инновациялық қызметке үздіксіз қосылу жағдайында іс жүзінде әрбір маманға ғылыми-зерттеу дайындығы қажет. Сондықтан қазіргі білім берудегі ғылым орасан зор рөл атқарады, адам дүниені ғылыми білімнің көмегімен түсінеді. Ғылым адамға тікелей білім беру арқылы әсер етеді.

3. Заң ғылымы – бұл арнайы білім жүйесі және құқық пен мемлекеттің нақты көріністері, олардың өмір сүруі мен даму заңдылықтары зерттелетін, құқық пен мемлекет құбылыстарының теориялық және қолданбалы дамуы жүзеге асырылатын және сол арқылы жүзеге асырылатын арнайы қызмет саласы. .

Заң ғылымы әдетте құқықтанумен сәйкестендіріледі және оның мәні құқықты тану процесімен байланысты. Құқықтану (*jurisprudence*) – бұл "ғылым немесе құқық философиясы (*the science or philosophy of law*)", – делінген хабарламада. Уэбстерлік жаңа әлем сөздігінде.

Құқықтану термині әдетте құқық ғылымына немесе зерттеуіне қатысты және анықтау, сипаттау немесе анықтау үшін кез келген күш-жігермен бірге жүреді. тұжырымдау құқықтың табиғаты, – деп атап өтті 2008 жылы жарық көрген "Халықаралық әлеуметтік ғылымдар энциклопедиясында". 2011 жылы АҚШ-та жарық көрген "Саясаттану энциклопедиясы" заң ғылымын құқықтанумен салыстыра отырып, оны "*құқықты оның ең кең нысандарында зерттеу*". Бұл ретте тарихи тұрғыдан құқықтану екі сұрақтың жауабына қатысты болғаны түсіндіріледі – бірі сипаттамалық, екіншісі нормативтік: құқық дегеніміз не және сот төрелігі дегеніміз не (*немесе құқық қандай мақсаттарға қызмет етуі керек*)? Бұл сұрақтарға әр түрлі уақытта және әр түрлі халықтар арасында жауаптарды заң шығарушылар, судьялар мен заңгерлер ғана емес, сонымен қатар құқықтың табиғатын зерттейтін және тәжірибеде заңды сақтайтын ғалымдар да береді.

Ғылыми құқықтану әрқашан танымдық және қызметтік кәсіпке ие болды: ол құқықтың зерттелуін, дамуын және жұмыс істеуін қамтамасыз ететін орган болды.

Қолданыстағы заңнама үшін заң ғылымының маңыздылығының артуы мемлекеттік реформаларды жүргізу қажеттілігі туындаған жағдайларда да көрінеді. Мұндай реформаларды жүзеге асыру мүлдем жаңа заңдарды жариялауды, бұрын болмаған құқықтық тәртіпті құруды көздейді. Бұл жағдайда тек заң ғылымы ғана жетекші рөл атқара алатыны анық.

Қалыпты реттелген қоғам жағдайында, заңдылықты сақтау, құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету ең жоғары құндылық болып табылатын мемлекет

болған кезде, ғылыми құқықтанудың ғылыми болуына байланысты жоғары практикалық маңызы бар. Ал ол ғылымилық критерийіне қаншалықты сәйкес келсе, мемлекет пен қоғамға соғұрлым практикалық пайда әкеледі.

Қазіргі заң ғылымының проблемалық мәселелері. Қазіргі әлемде құқықтану әлеуметтік ғылымдар жүйесінде ерекше орын алады. Бұл зерттеу объектісіне байланысты. Құқықтанудың объектісі объективті шындықтың нақты салалары, атап айтқанда мемлекет және құқық болып табылады. Қазақстан Республикасының өзін құқықтық мемлекет ретінде орнықтыруға ұмтылуы, ең алдымен, құқықтық жүйені, мемлекеттік басқару жүйесін жетілдіру, тұтастай алғанда заңдылық пен құқықтық тәртіпті қамтамасыз ету, құқық бұзушылықтар мен қылмысқа қарсы күресті күшейту, халықтың құқықтары мен бостандықтарын қорғау мәселелерін алға тартады. .

Бүгінгі таңда модернизация дәуірі қоғамды ақпараттандырумен қатар мемлекеттің дамуына және дамуына айтарлықтай әсер етеді құқықтар. Бастауақытша әлем бесінші ақпараттық революцияны немесе ақпараттық даму кезеңін бастан өткеруде. Оларды келесі кезеңдерге бөлуге болады: 1) жазуды ойлап табу; 2) баспа ісі; 3) радио және теледидар; 4) жасау электронды түрде–есептеу машиналары, 5) трансшекаралық жаһандық желі – Интернет құру; 6) құру цифрлық технологиялар және жасанды ақыл-ой.

Қазіргі заманғы заң ғылымы қазіргі уақытта оның әрбір саласында үлкен өзгерістерді бастан кешіруде. Проблемалық мәселелер осыдан туындайды жетілдіру, заңнама ретінде және құқық қолдану практикасы мен жүйенің өзі. Мысалы, қауіпсіз және құқықтық қоғам құру үшін полиция жұмысының күштік моделінен құқық қорғау органдарының азаматтармен өзара іс-қимылының сервистік моделіне көшу.

Ғылым мен техниканы дамытудың басым бағыттары. Жаһандық аспект бойынша әлемде жарияланымдар саны ең көп 10 негізгі ғылыми бағыт анықталды (2019 ж.): *Жасанды интеллект және робототехника, энергетика, материалтану, нанотехнологиялар, көтермео- және фото-электроника, биотехнологиялар, қорғаныс және қауіпсіздік, биоинформатика, заттар интернеті, блокчейн технологиялар.*

"Ғылым мен жоғары білімді дамыту тұжырымдамасына" сәйкес Қазақстан Республикасының 2023 – 2029 жылдарға арналған жж" бекітілген 10 басымдықғылымды дамытудың негізгі бағыттары:

Су ресурстарын, жануарлар мен өсімдіктер дүниесін ұтымды пайдалану, экология;

Геология, минералдық және көмірсутек шикізатын өндіру және қайта өңдеу, жана материалдар, технологиялар, қауіпсіз бұйымдар мен конструкциялар;

Энергетика және машина жасау;

Ақпараттық, коммуникациялық және ғарыштық технологиялар;

Жаратылыстану ғылымдары саласындағы ғылыми зерттеулер;

Өмір және денсаулық туралы ғылым;

Білім және ғылым саласындағы зерттеулер;

Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар саласындағы зерттеулер;

Агроөнеркәсіптік кешенді орнықты дамыту және ауыл шаруашылығы өнімдерінің қауіпсіздігі;

Ұлттық қауіпсіздік және қорғаныс.

Қазіргі ғылым қоғамда болып жатқан өзгерістерді ескереді. Олардың ішіндегі ең маңыздысы - қоғам соңғы уақытта ақпараттық сипатқа ие болып отыр. Бұл қазіргі ғылымның дамуының нәтижелерін де білдіреді, оның бірі ғалымдардың қоғам алдындағы әлеуметтік және моральдық жауапкершілігінің артуы болып табылады.

Ұсынылған әдебиеттер тізімі:

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

№ 2 Тақырып бойынша семинар сабақ (1сағат)

Сұрақтар:

1. Ғылым және ғылыми зерттеулер туралы жалпы мәліметтер.
2. Әдістеме дегеніміз не.
3. Ғылыми-техникалық шығармашылық теориясы мен әдіснамасының элементтері.
4. Ғылым жүйеленген білім ретінде.
5. Қазіргі қоғамдағы ғылымның рөлі.
6. Ғылымның әлеуметтік функциялары.
7. Ғылым және адамгершілік.
8. Ғылым мен практикадағы қайшылықтар.

№2 тақырып бойынша семинарлық сабақ (1 сағат)

Сұрақтар:

1. Заң ғылымының мәні мен мазмұны
2. Қазіргі заң ғылымының проблемалық мәселелері.
3. Басымдықты бағыттар, мысалы қазақстан Республикасында ғылымды дамыту бағыттары.

Тапсырмалар:

1.Пайдалана отырып дәріс сабақтарының конспектілері, семинар сабағына ауызша жауаптар дайындаңыз.

1. Ғылыми зерттеулерге қандай негізгі тәсілдерді білесіз?
2. Ғылымның ең маңызды функцияларын атаңыз.
3. Қазіргі қоғамдағы ғылымның рөлі қандай?
4. Қоғамның даму орталығы дегеніміз не?
5. Заманауи технологиялардың ерекшелігі неде?
6. Ғылым мен практикадағы қандай қайшылықтарды білесіздер?
7. Ғылым мен адамгершіліктің өзара әрекеттесу салаларына сипаттама беріңіз.
8. Ғылымның әлеуметтік қызметтері қандай?
9. Қазіргі білім берудегі ғылымның рөлі қандай?
10. Заң ғылымы: мәні мен мазмұны

11. Заң ғылымының қазіргі заманғы саласындағы проблемалық мәселелерге мысалдар келтіріңіз

12. Қазақстандағы ғылымның басым бағыттарын атаңыз.

Ұсынылған әдебиеттер тізімі:

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Оқытушының жетекшілігімен магистранттардың өзіндік жұмысы (2 сағат)

1. Тапсырма: Сұрақтарға жауап беріңіз: Қазіргі қоғамдағы ғылымның рөлі қандай? Қазақстандағы ғылымның басым бағыттарын атаңыз. Сіздің ойыңызша заң ғылымы қалай дамып келеді?

2. МӨЖ өткізу нысаны: дау элементтерімен әңгімелесу.

Реттік нөмірін көрсете отырып, курс бойынша ұсынылған әдебиеттер тізімі

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Магистранттардың өзіндік жұмысы № 2 (5 сағат)

1. Тапсырма: Ғылым мен адамгершіліктің өзара әрекеттесу салаларына сипаттама беріңіз.

МӨЖ өткізу нысаны: *Эссе.*

Орындауға арналған әдістемелік ұсыныстар: дәріс сабақтарына және МӨЖ-ге дайындалу үшін берілген ұсыныстарды, «Жалпы білім беретін пәндер» кафедрасынан қосымша консультацияларды қолдану

Өзін-өзі зерттеу үшін келесі сұрақтар ұсынылады:

1. «Қазақстан Республикасында ғылым мен жоғары білімді дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын» оқып үйреніңіз.

2. Қазіргі заң ғылымының қандай проблемалық мәселелері бар (*жылы құқықтың жекелеген салаларында*)?

3. Қазақстандық полиция мен ғылымның даму перспективаларын атаңыз.

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Тақырып 3. Ғылыми зерттеулерде логикалық заңдар мен ережелерді қолдану.

Логикалық заңдар (қарама-қайшылық заңы, алынып тасталған үшінші заң, жеткілікті негіздер заңы).

Дәлелдеудің негізгі ережелері.

Логикалық операцияларды құру ережелері. Педагогикалық зерттеудің концептуалды-категориялық аппараты. Концептуалды-категориялық аппаратты құрудың негізгі әдістері.

Дәрісмен

Тақырып №3. «Ғылыми зерттеулерде логикалық заңдар мен ережелерді қолдану» (2 сағат)

Дәріс жоспары:

1. Логикалық заңдар (қарама-қайшылық заңы, алынып тасталған үшінші заң, жеткілікті негіздер заңы).
2. Дәлелдеудің негізгі ережелері.
3. Ғылыми стиль. Стиль ерекшеліктерін талдау.
4. Логикалық операцияларды құру ережелері.
5. Педагогикалық зерттеудің концептуалды-категориялық аппараты.
6. Концептуалды-категориялық аппаратты құрудың негізгі әдістері.

Дәріс тезистері:

1. Ғылым философиясында ғылыми танымның логикасы мен әдіснамасының мәселелері маңызды орын алады. Ғылыми білім көлемі ұлғайған сайын ғалымдардың ғылымда білім алатын әртүрлі принциптерді, әдістерді, формалар мен әдістерді талдауға деген ұмтылысы айқын бола бастады.

Ғылымның логикасы деп белгілі бір ғылыми теорияда қолданылатын ғылыми білімді логикалық ұйымдастырудағы ережелер жиынтығы түсініледі. Осылайша, қазіргі символдық логика аппаратының көмегімен ғылым логикасы ғылыми теориялардың құрылымын және олардың анықтамалары, жіктелімдері, ұғымдары, заңдары және т. б. сияқты компоненттерін зерттейді. Ол ғылыми білімнің әртүрлі құрылымдық компоненттері арасында логикалық байланыстар орнатады, теорияның дәйектілігі мен толықтығы мәселелерін қарастырады, ғылыми гипотезаларды тексеру және қалыптастыру тәсілдерін қарастырады, жалпылау, абстракция, идеализация және т. б. сияқты таным әдістерінің логикалық аспектілерін талдайды, яғни бұл ғылымның едәуір дамыған және салыстырмалы түрде тәуелсіз саласы, дегенмен оның негізгі жетістіктері әдіснамалық шеңберге енеді. проблемалар. Ғылым әдіснамасының негізгі мақсаты-ғылымның жаңа білімі алынған зерттеу құралдарын, әдістері мен әдістерін зерттеу.

Біздің ойларымыздың элементтері, жалпы ой сияқты, бір-бірімен табиғи байланыста болады. Сондықтан пайымдаудың логикалық дұрыстығы ойлау заңдарына байланысты. Дұрыс немесе әдетте айтылғандай, логикалық ойлау-бұл логика заңдары бойынша, олар бекітетін дерексіз схемалар бойынша ойлау. Логика заңдары көрінбейтін негізді құрайды, онда дәйекті пайымдау сақталады және онсыз ол хаотикалық, келісілмеген сөйлеуге айналады.

Ойлау заңдылықтары – бұл ойлар арасындағы ішкі, маңызды, тұрақты, қажетті, қайталанатын байланыс. Ойлау заңдылықтары - адамның ойлауымен түрленетін сыртқы дүниенің заңдылықтарының жалпылама көрінісі. Адамдар

өз қалауы бойынша логикалық заңдылықтарды өзгерте немесе толықтыра алмайды. Жалпыға бірдей ие бола отырып табиғаты бойынша логика заңдылықтары білімнің барлық салаларында, әртүрлі ұлттардың, таптардың және кәсіптердің барлық адамдары үшін міндетті болып табылады, бірақ олардың қолданылуы ойлау саласымен шектеледі, ал олардың әрекеті логикалық формалар шегінде ғана заңды.

Логиканың төрт негізгі заңы бар:

- Сәйкестік заңы
- Қайшылық заңы.
- Алынып тасталған үшіншінің заң.
- Жеткілікті негізгі заң.

Алғашқы үш заңды Аристотель анықтап, тұжырымдады. Жеткілікті негіз Заңын Лейбниц тұжырымдады. Осы төрт формальды-логикалық заңдардан басқа, дұрыс ойлау керек көптеген басқа заңдар бар. Ресми логика заңдары ойлауда шынайы пайымдауларды дәлелдеу және жалған пайымдауларды жоққа шығару барысында дұрыс пайымдау принциптері ретінде қызмет етеді. Олар негізгі деп аталады, өйткені олар:

- Әр ойда әрекет етіңіз;
- Ұғымдар мен пайымдаулармен әртүрлі логикалық операциялардың негізінде жатыр;
- Тұжырымдар мен дәлелдемелер процесінде қолданылады;
- Дұрыс ойлаудың маңызды қасиеттерін көрсетеді: сенімділік, логикалық дәйектілік, жүйелілік, негізділік.

Сәйкестік заңы былай делінген: егер мәлімдеме ақиқат болса, онда ол ақиқат. Яғни, әрбір объективті ақиқат және логикалық тұрғыдан дұрыс ой немесе пән туралы түсінік белгілі бір болуы және пайымдау мен қорытынды жасау барысында өзінің бірегейлігін сақтауы керек.

Сәйкестік қағидасы белгілі бір пайымдау процесінде әрбір ойдың өзіне бірдей болуын, ал әртүрлі ойлардың ешқашан сәйкестендірілмеуін талап етеді. Зат өзінің сапасында болғанша, біз ол туралы ұғымды да белгілі бір мағынада қабылдауымыз керек. Әрине, объективті дүние тұрақты болып қалмайды, заттар өзгереді, бірақ кейбір қасиеттері бойынша өзгере отырып, олар әлі де өздерінің маңызды белгілерінің шегінде қалады, ал демек, олар туралы түсініктер де өзінің тұрақтылығын сақтайды. Яғни, сәйкестік заңы объективті дүниенің құрамды қасиеттерінің бірін – салыстырмалы тұрақтылықты, заттар мен күйлердің уақытша тепе-теңдігін көрсетеді. Осы заңға қатысты пікірталастар барысында мәлімделді, ол заттар өздеріне ұқсас әрқашан өзгеріссіз қалады деп мәлімдеген. Заң өзгермейтіндіктен өзгергіштік туралы ештеңе айтпайды. Ол тек егер зат өзгерсе, ол өзгереді, ал егер ол өзгеріссіз қалса, ол өзгеріссіз қалады деп бекітеді. Сәйкестік заңы заттар әлемі өзінің табиғаты бойынша тек ойлау саласында ғана заңды және сыртқы әлемге таралмайтындығына байланысты қатып қалады деп айта алмайды.

Ойлау барысында сәйкестік заңы нормативтік ереже (қағида) ретінде әрекет етеді. Бұл пайымдау барысында бір ойды екінші оймен, бір ұғымды екінші ұғыммен алмастыруға болмайтынын білдіреді. Сондай-ақ, бірдей

ойларды беруге болмайды үшін қарама-қарсы, бірдей үшін қарама-қарсы. Көбінесе пікірталастар, пікірталастар барысында даулар мәні бойынша сөз таласымен алмастырылады. Адамдардың бір тақырыпты меңзеп тұрғанына сеніп, әртүрлі нәрселер туралы айтуы сирек емес. Сәйкестік заңын бұзу түсініксіздікке әкеледі, бқателердің бекітілген түрі ұғымдарды алмастыру немесе шатастыру деп аталады. Бұл белгісіздікке, қолданылатын ұғымдардың анық еместігіне байланысты орын алады. Көбінесе пайымдау барысында тезисті алмастыру деп аталатын тағы бір қателік туындайды. Дәлелдеу немесе теріске шығару процесінде алға қойылған тезис көбінесе басқасымен ауыстырылады. Бұл әңгімелесушіге оның шын мәнінде айтпағанын жатқызудан көрінеді.

Қайшылық заңы алғашқылардың бірі болып ашылып, адам ойлауының маңызды қағидасы болып жарияланды. Бірақ соған қарамастан, ол жиі дауласатын, ал оның төңірегіндегі пікірталастар қазір де жалғасып жатқан жоқ. Бұл заңның идеясы мынада: мәлімдеме мен оны жоққа шығару бірге ақиқат бола алмайды. Мысалы, алманың бір мезгілде жасыл және жасыл емес екені дұрыс емес. Яғни, бір-біріне сәйкес келмейтін екі пайымдау бір уақытта ақиқат бола алмайды, олардың бірі міндетті түрде жалған болады.

Мәлімдеме және оны жоққа шығару бір қатынаста қарастырылатын бір тақырып туралы айтуы керек. Бұл екі мәлімдеме бір нәрседен басқасының бәрінде сәйкес келуі керек: біреуінде айтылған нәрсе екіншісінде жоққа шығарылуы керек. Осы заңға қатысты пікірталастар барысында қозғалысты қарама-қайшылықсыз сипаттау мүмкін емес, әйтпесе мұндай сипаттама қозғалыстың мәнін - кеңістіктегі және уақыттағы дене қалпын дәйекті түрде өзгертуді түсіне алмайтындығы дәлелденді. Бір объектіге сәйкес келмейтін қасиеттерді жатқызу арқылы қателік жіберуге болады – логикалық қайшылық. Логикалық қарама-қайшылық - бұл сәйкес келмейтін қарама-қайшылық, шатастырылған пайымдау.

Заң қайшылықсыздықтар ойдың бір пәні туралы пайымдауда логикалық сәйкессіздікке жол бермеуді талап етеді, тұжырымдардың нақты анықтығын қамтамасыз етеді және сол арқылы олардың ақиқаттығына ықпал етеді.

Нақты қарама-қайшылықтардың болуы формальды логиканың заңдылықтарын бұзбайды, өйткені қарама-қайшы процестер туралы дәйекті, логикалық тұрғыдан дұрыс ойлау қажет. Бұл ретте заңның келесі шарттарын сақтау маңызды қайшылықсыздықтар:

- Ойлау процесінде бір белгінің субъектісіне тиесілігін растау және сонымен бірге басқа белгінің осы объектіге тиесілігін жоққа шығару қажет. Сонда ғана ойлау процесінде қайшылықтар туындамайды.
- Егер ойлау процесі барысында әртүрлі пәндер қарастырылса, пайымдаулар арасында қарама-қайшылықтар болмайды.
- Егер ойлау барысында бірдеңе бекітілсе және сонымен бірге әртүрлі уақытта қарастырылатын пәнге қатысты теріске шығарылса, ешқандай қайшылық болмайды.

- Егер біздің ойымыздың бір пәні әртүрлі қатынастарда қарастырылса, ешқандай қарама-қайшылық болмайды.

Алынып тасталған үшінші Заңның атауы оның мағынасын білдіреді: Іс қарастырылып отырған үкімде сипатталғандай және үшінші мүмкіндік жоқ. Заңның мәні мынада: бір уақытта және бір мағынада алынған бір тақырып туралы екі қарама-қайшы мәлімдеме бірге шын немесе жалған бола алмайды. Бұл заң екі қарама-қайшы мәлімдеменің бірін таңдауды талап етеді. Олардың бірі-ізделген шындық. Үшінші, шындықты дәлелдейтін аралық шешім жоқ. Бірақ алынып тасталған үшінші заң екі қарама-қайшы пайымдаудың қайсысы оның мазмұны бойынша дұрыс болатынын көрсетпейді. Заңның мәні-бұл шындықты іздеудегі бағытты көрсетеді: "немесе-немесе" мәселесінің екі шешімі ғана мүмкін.

Шеттетілген үшіншінің заңы, қарама-қайшылық заңы сияқты, қарама-қайшы екі пайымдаудың қайсысы өзінің мазмұны бойынша ақиқат болатынын көрсетпейді. Бұл мәселе пайымдаулардың объективті шындыққа сәйкестігін немесе сәйкессіздігін белгілейтін тәжірибе арқылы шешіледі. Ол тек ақиқатты зерттеу аясын бір-бірін жоққа шығаратын екі баламамен шектейді. Сұрақ қойылған кезде, дұрыс, логика нақты "иә" немесе "жоқ" жауабын талап етеді.

Осылайша, алынып тасталған үшіншінің заңы объективті дүниенің қарама-қайшылықтарын ескермей, бір уақытта тануға мүмкіндік бермейді шынайы немесе бір мезгілде бір-біріне қарама-қайшы екі үкім жалған болып табылады.

Логиканың төртінші заңы дұрыс ойлаудың ортақ белгілерінің бірін білдіреді – оның *негізділігі*. Әрбір ойдың негізі жеткілікті болғанда ғана ақиқат деп тануға болады.

Пайымдау барысында қандай да бір негіздерді басшылыққа алу қажет. Сайып келгенде, олар сенімді фактілер, ғылымның ережелері мен заңдары түрінде ұсынылуы мүмкін. Дәйекті болу бастапқы пайымдауларды жеткілікті негізде алға жылжытуды және сол пайымдаулардан туындайтын қорытындыларды жасауды білдіреді.

Жеткілікті негіз – бұл, біріншіден, табиғи заңдылыққа сілтеме. Бұл табиғат заңы немесе тарих заңы болуы мүмкін. Егер бұл мүмкін болмаса, шындық міндетті түрде туындайтын, қазірдің өзінде дәлелденген және шындық деп танылған кез келген ойға сілтеме жасалады басқа ойлар. Әрі қарай, жеткілікті негіз ретінде эксперименталды түрде расталған (ғылыми) фактіні пайдалануға болады. Статистика, цифр жақсы негіз болып табылады. Билікке сілтеме ең әлсіз, бірақ дәлелдемелерде рұқсат етілген болып саналады.

Бірақ жеткілікті негіздеменің қажеттілігі туралы жалпы ережені алға тарта отырып, логика қандай жағдайда негізді жеткілікті деп санауға болатындығы туралы нақты нұсқаулар бермейді. Бұл жерде тәжірибе көмектеседі.

Жеткілікті негіздегі заң негізсіз тұжырымдарға жол бермейді, ол адамның ойларының растығын нақты дәлелдеуді талап етеді. Мәлімдемені

дәлелдеу оның ақиқаты әлдеқашан анықталған басқа мәлімдемелердің логикалық салдары екенін көрсетуді білдіреді. Қорытынды, егер олармен логикалық заңмен байланысты болса, қабылданған үй-жайлардан қисынды түрде шығады. Логикалық заң болмаса, логикалық бақылау да, дәлелдеудің өзі де болмайды.

Дәлелдеудің негізгі ережелері. Ғылым мен практикадағы білімнің мақсаты — қоршаған әлемге белсенді әсер ету үшін шынайы, объективті шынайы білімге қол жеткізу. Объективті шындықты анықтау демократиялық сот төрелігі жүйесінің маңызды міндеті болып табылады. Дұрыс білім заңның дұрыс қолданылуын қамтамасыз етеді, әділ шешімдердің қабылдануына кепілдік береді.

Ғылыми және практикалық білімнің нәтижелері, егер олар мұқият және жан-жақты тексеруден өткен болса, ақиқат деп танылады. Қарапайым жағдайларда, сенсорлық таным деңгейінде пайымдауларды тексеру істің нақты жағдайына тікелей жүгіну арқылы жүзеге асырылады.

Абстрактілі ойлау сатысында таным процесінің нәтижелері негізінен алынған нәтижелерді басқа, бұрын қалыптасқан пайымдаулармен салыстыру арқылы тексеріледі. Бұл жағдайда білімді тексеру процедурасы делдалдық сипатта болады: пайымдаулардың ақиқаттығы логикалық жолмен — басқа пайымдаулар арқылы анықталады.

Пайымдауларды мұндай делдалдық тексеру негіздеу операциясы немесе дәлелдеу деп аталады. Кез келген пайымдауды негіздеу логикалық тұрғыдан байланысты және оны растайтын басқа пайымдауларды келтіруді білдіреді. Логикалық сынақтан өткен пайымдаулар сендіру функциясын орындайды және оларда айтылған ақпарат жіберілген тұлға қабылдайды.

Коммуникативтік үдерістегі пайымдаулардың сендіруші әсері тек логикалық факторға — дұрыс құрастырылған негіздемеге ғана байланысты емес. Дәлелдеуде маңызды рөлді логикалық емес факторлар да атқарады: лингвистикалық, риторикалық, психологиялық және т.б.

Осылайша, астында **дәлелдеумен** кез келген пайымдауларды негіздеу операциясын түсінеді, онда бірге логикалық сендіру әсерінің сөйлеу, эмоционалды-психологиялық және басқа да логикалық емес әдістері мен әдістері де қолданылады.

Міндетті қатысушылармен немесе субъектілермен,- дәлелді процестер болып табылады: *қолдаушы, қарсылас және аудитория.*

1. *Пропонентпен* — белгілі бір позицияны ұсынатын және қорғайтын қатысушы деп аталады. Онсыз қолдаушының Жоқ дәлелді процесс барысында даулы мәселелер өздігінен туындамайтындықтан, оларды біреу тұжырымдап, талқылауға шығаруы керек. Қолдаушы ол өзінің жеке ұстанымын білдіре алады немесе ұжымдық пікірді білдіре алады — ғылыми мектеп, партия, діни бірлестік, еңбек ұжымы, айыптау.

2. *Қарсылас* — позициямен келіспейтінін білдіретін қатысушы деп аталады қолдаушының. Қарсылас талқылауға тікелей қатыса алады және жеке өзі қатыса алады. Бірақ ол тікелей қатысушы болмауы да мүмкін дәлелді процестің

3. *Аудитория* — бұл үшінші, ұжымдық субъект дәлелді процестің, өйткені қалай қолдаушы, сондықтан қарсылас талқылаудың басты мақсатын тек қана емес, сонымен бірге көреді аудиторияны өз жағына жаулап алу сияқты, бір-бірін жоққа шығаруда да. Осылайша, аудитория пассивті масса емес, өзінің бет—бейнесі, өзіндік көзқарасы және ұжымдық сенімі бар, негізгі объект ретінде әрекет ететін қоғам болып табылады дәлелді әсер ету.

Дәлелдеу өзара байланысты үш элементті қамтиды: *тезис, дәлелдер, демонстрация*.

Тезис — бұл ұсынылған пропонентпен дәлелдеу процесінде ол негіздейтін пайымдау. Диссертация дәлелдеудің негізгі құрылымдық элементі болып табылады және сұраққа жауап береді: олар нені негіздейді. Диссертация ғылымның бір, бірнеше немесе тұтас өзара байланысты пайымдаулар жүйесінен тұратын теориялық ережелері болуы мүмкін. Дипломдық жұмыстың рөлін математикада дәлелденген теорема атқара алады. Эмпирикалық зерттеулерде дипломдық жұмыс нақты дәлелдемелерді жалпылау нәтижелері болуы мүмкін; дипломдық жұмыс бір пәннің немесе оқиғаның қасиеттері немесе пайда болу себептері туралы пайымдау болуы мүмкін. Сонымен, жылы сот-тергеу қызметі қылмыстық оқиғаның жекелеген мән-жайлары туралы пайымдаулармен дәлелденеді: қылмыскердің жеке басы туралы, сыбайластары туралы, қылмыстың себептері мен мақсаттары туралы, ұрланған заттардың орналасқан жері туралы және т.б.

Тергеушінің айыптау қорытындысында, сондай-ақ сот үкімінде жалпылама тезис ретінде, қылмыс оқиғасын әр қырынан сипаттайтын барлық маңызды мән-жайларды баяндайтын бірқатар өзара байланысты үкімдер бар.

Дәлелдер немесе дәлелдер, — бұл тезис негізделетін бастапқы теориялық немесе нақты ережелер. Олар рөлін орындайды аргументтің негізі немесе логикалық негізі болып табылады және сұраққа жауап береді: немен, немен тезисті негіздеу жүргізіледі. Мазмұны бойынша әртүрлі пайымдаулар дәлел ретінде әрекет ете алады: *теориялық немесе эмпирикалық жалпылаулар; фактілер туралы мәлімдемелер; аксиомалар; анықтамалар мен конвенциялар*.

Теориялық жалпыламалар белгілі құбылыстарды түсіндіру немесе жаңа құбылыстарды болжау мақсаттарына қызмет етіп қана қоймайды, сонымен қатар дәлелдеуде аргумент рөлін де атқарады.

Аргументтердің рөлін де орындай алады *эмпирикалық жалпылаулар*. Мысалы, айыпталушының саусақ іздерінің қылмыс орнында табылған саусақ іздерімен сәйкестігі туралы сараптама қорытындысымен тергеуші айыпталушы қылмыс орнында болған деген қорытындыға келеді. Бұл жағдайда дәлел ретінде әртүрлі адамдардағы саусақ өрнектерінің жеке табиғаты және олардың практикалық сипаты туралы эмпирикалық түрде бекітілген ереже қолданылады қайталанбастылық.

Аргументтердің функциясын жалпы құқықтық ережелер, құқықтық нормалар және басқа бағалау стандарттары орындай алады. Егер, мысалы, белгілі бір тұлғаның іс-әрекеті алаяқтық санатына жатқызылса, онда дәлелдер ретінде оның іс-әрекетінде алаяқтықтың бар екендігін

көрсетеді. белгілердің белгілері мақалалар 190 Қылмыстық кодексте алаяқтықты көздейтін.

Дәлелдердің рөлін фактілер бойынша пайымдаулар атқарады. Фактілер немесе нақты деректер белгілі бір уақытпен, орынмен және олардың пайда болуы мен өмір сүруінің нақты жағдайларымен сипатталатын оқшауланған оқиғалар немесе құбылыстар деп аталады.

Дәлелдерден тезиске логикалық көшу қорытынды түрінде жалғасады. Бұл жеке қорытынды болуы мүмкін, бірақ көбінесе олардың тізбегі. Қорытындыдағы алғышарттар пайымдаулар болып табылады, онда дәлелдер туралы мәліметтер айтылады, ал қорытынды тезис туралы пайымдау болып табылады.

Көрсету — бұл тезис тиісті қорытындылардың ережелеріне сәйкес қабылданған дәлелдерден қисынды түрде шығатынын көрсетуді білдіреді. Қорытындылардың ерекшелігі, оның формасында демонстрация жүреді, тезис ретінде әрекет ететін негіздеуді қажет ететін пайымдау қорытындының қорытындысы болып табылады және алдын ала тұжырымдалады. Дәлелдер туралы пайымдаулар қорытындының алғышарттары ретінде қызмет етеді. Олар белгісіз болып қалады және қалпына келтіруге жатады.

Осылайша, жылы дәлелді белгілі қорытынды — тезис бойынша пайымдау қорытындының алғышарттары — дәлелдерді қалпына келтіреді.

Диссертацияның негіздемесі бұл жағдайда алып тастау әдісімен құрылады. Пайымдау терістеуші-растаушы модус түрінде жалғасады (*tollendo ponens*) бөліп-бөліп-категориялық қорытынды. Бөлу негіздемесі, егер дизъюнктивті пайымдау дұрыс болмаса ғана орынды болады. е толық немесе жабық болып табылады.

Дипломдық жұмысты негіздеу әдістерімен қатар, дәлелдеу өнері сынның ұтымды тәсілдерін меңгеруді де көздейді.

Сын — бұл бұрын жүргізілген дәлелдеу процесін бұзуға бағытталған логикалық операция. Сын білдіру формасы бойынша жасырын және айқын болуы мүмкін.

Жасырын сын — бұл позицияны скептикалық бағалау қолдаушының кемшіліктерді нақты талдаусыз және әлсіз жақтарын нақты көрсетпестен. Бұл жағдайда күмән шамамен келесі түрде көрінеді: "Сіздің идеяларыңыз маған күмәнді болып көрінеді", "Мен сіздің мәлімдемелеріңізге өте күмәнмен қараймын" және т.б. Мұндай сынды нақтылау және нақтылау туралы өтініш әдетте жауапсыз қалады.

Айқын сын — дәлелдемеде анықталған нақты кемшіліктерді көрсету қолдаушының. Бағыты бойынша айқын сын үш түрлі болуы мүмкін: *деструктивті, конструктивті және аралас*.

Дипломдық жұмыстың сыны — тезистің сәтсіздігін көрсетуге бағытталған, жойғыш күші жағынан өте тиімді операция. Мұндай сын деп аталады *тезисті теріске шығарумен*. Тезис көрінеу жалған деп бағаланады, егер қолдаушы бұл туралы алдын ала білген, бірақ соған қарамастан дәлелдеудің көрінісін бере отырып, оны қорғады. Бұл жағдайда тезис қате

болады, егер қолдаушы өз тұжырымының нақты логикалық мәртебесі туралы кате пікірде болды.

Дәлелдерді сынау. Дәлелдеу — бұл бұрын бекітілген ережелерді қолдана отырып, тезисті негіздеу болғандықтан, ақиқаттығына күмән келтірмейтін дәлелдерді қолдану қажет. Егер қарсылас дәлелдердің күмәнді немесе жалған екендігін көрсете білсе, онда позиция айтарлықтай әлсірейді қолдаушының. мұндай сындар оның тезисінің негізсіздігін көрсетеді. Аргументтерді сынға алу қарсыластың фактілерді дұрыс көрсетпеуін, статистикалық мәліметтерді жалпылау процедурасының екіұштылығын көрсетіп, сарапшының беделіне күмән келтіретіндігін білдіруі мүмкін, оның қорытындысы келтірілген қолдаушы, және т.б. Осындай сыни ескертулермен қолдаушы санауға болмайды. Ол өз дәлелдерін растауы немесе олардан бас тартуы керек.

Демонстрацияға сын — деструктивті сынның үшінші тәсілі. Бұл жағдайда пайымдауда мынаны көрсетеді қолдаушының дәлелдер мен тезис мәлімдемесі арасында логикалық байланыс жоқ. Егер тезис дәлелдерден туындамаса, онда ол негізсіз болып саналады. Дәлелдеудің бастапқы және соңғы нүктелері бір-бірімен логикалық байланыстан тыс болып шығады.

Сындарлы сынды балама мәлімдемені жоққа шығару мақсатында қарсыластың өз тезисінің негіздемесі деп атаймыз қолдаушының.

Астында аралас сындарлы және деструктивті тәсілдерді біріктіретін сын тұспалданады. Сынның бұл түрі өзінің эвристикалық сипаттамалары бойынша ең мұқият, сондықтан ең сенімді болып саналады. Бұл ондағы позитивті және негативті тәсілдердің үйлесуіне байланысты: тұжырымға балама ретінде өзінің тезисін негіздеумен қатар қолдаушының, қарсылас сынға ұшырайды және сол арқылы пайымдауға жойқын әсер етеді қолдаушының жалпы алғанда.

Дәлелдеудің сендіруші күші негізінен операциялар полемикасындағы негіздеме мен сынның ұтымды үйлесімімен анықталады, бұл әрбір нақты жағдайда күмәнсіз, объективті шынайы нәтижелерге қол жеткізуге ықпал етеді.

Кез келген ғылыми зерттеу нақты тұжырымдамалық-категориялық аппараттың негізінде жүзеге асырылады, ол өте дәл жасалған көрсету түйінді мәселе саласындағы ғылыми білімнің онтологиялық жағы.

Ұғымдық-категориялық аппарат заңнаманы танудың, зерделеудің және жүйелеудің негізі болып табылады. Қолданыстағы терминологиялық проблемалармен қатар қылмыстық-құқықтық цикл ғылымдарының терминологиясын кеңейту және күрделендіру процесі жүріп жатыр, терминдердің бірізділігін қамтамасыз етуді талап ететін.

"Терминология — ғылым тілінің негізі. Ол педагогикалық процестер мен құбылыстардың маңызды белгілері мен белгілерін білдіреді. Ғылыми жалпылау белгілі бір лингвистикалық терминологиялық формада тыс мүмкін болмайтыны сияқты, ғылыми терминология да қалыптасқан ұғымдар, пайымдаулар мен тұжырымдар жүйесінен тыс мүмкін емес. Ұғымдар мен

оларға сәйкес терминдердің жиынтығы ғылымның ақыл-ой және тілдік аппаратын жасайды, оның шекаралары мен өзекті мәселелерін анықтайды".

Заң ғылымының дамуындағы әрбір кезең (кезең) әдістеме саласындағы әзірлемелердің сапасы мен санына тікелей байланысты, бәлкім, отандық заң ғылымының ең күрделі және, шамасы, сондықтан ең тартымды жанры емес. Әдіскер ғалымдардың байыпты ғылыми әңгімеге түбегейлі дайындалған ең талғампаз сыншылардың даңқын пайдалануы кездейсоқ емес. Ескере отырып осы жағдайға назар аудару және белгілі бір жолмен тәуекелге бару, біз отандық теориялық юриспруденцияны, ең алдымен қазіргі кезеңдегі мемлекет және құқық теориясын дамытудағы догматизмнің әдіснамалық маңызын анықтауға және негіздеуге тырысамыз.

Ғылыми айналымға жаңа ұғымды енгізуге тырысатын әрбір адам, ең алдымен, бұрыннан бар анықтамалардың сәйкессіздігін ғылыми тұрғыдан негіздеу, енгізілген ұғымның жаңа, объективті түрде бар немесе пайда болып жатқан құбылысты және оның мәнін көрсететінін дәлелдеу үшін байыпты, адал және дұрыс жұмыс істеуі керек. . Енгізілген категория немесе жаңа ұғым қалыптасқан жүйеге сәйкес келе ме және ғылыми ойдың дамуындағы сабақтастық қамтамасыз етіле ме, жоқ па, соны қарастырған жөн. Айта кету керек, құқықтық ұғымдар мен категориялар жүйесінің құрылысы заң ғылымының жалпы пәні ретінде әрекет ететін құқық пен мемлекеттің мәнін дамыту қызметін атқарады. Бұл жағдайда ұғымдардың белгілі бір жүйелілігіне деген қажеттілік әрқашан сақталады және олардың белгілі бір реттілік пен жиынтықта қабылданатындай арақатынасында олар танылатын объектінің тұтас бейнесін, яғни. теория.

Бұл тұрғыда келесілерді ескеру қажет революцияға дейінгі немесе кеңестік заң ғылымдарының классиктерінің техникасы мен стилін оқып, мұқият қарауға кеңес беріңіз, олардың кітаптары фундаменталды және ғылыми тәртіпті, сөз бен ойдың біртұтастығын, сенімділік пен сенімділікті баурап алады және көбінесе өз пікірлеріңіз бен мәтіндеріңізді бағалауға, соның ішінде тәуелділіктен арылуға мүмкіндік береді. "ғылыми романдарға".

Догматизм "таза" құқықтық білімнің принциптері мен алгоритмін, саяси және құқықтық категорияларды, модельдерді, конструкцияларды, аксиомаларды қолдайтын жүйені қалыптастырады, салалық құқықтану теориясын жалпылайды және сол арқылы ынталандырады. Сонымен қатар, кейбір бағалаулар бойынша, әлеуметтанулық көзқараспен ұштастыра отырып, ол құқықтың құқықтық түсінігін қалыптастырады.

Ішінде концептуалды-категориялық аппаратты құрудың негізгі әдістерімен ғылыми зерттеулерге мыналар жатады талдау, синтездеу, салыстыру, абстракциялау, индукциялау, дедукциялау, жіктеу әдістері.

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

№3 тақырып бойынша семинар сабақ (1сағат)

Сұрақтар:

- Ж атаңызлогикалық логикалық заң.
 - Логика заңдарының шектері қандай.
 - Лейбництің төртінші заңының ерекшеліктерін ашыңыз.
 - Логика заңдарының арақатынасын атаңыз.
 - Дұрыс ойлау заңдылықтарының кемшіліктерін атаңыз.
6. Логикалық амалдарды құру ережелері қандай?

№ 3 тақырып бойынша семинар сабақ (1 сағат)

Сұрақтар:

1. Дәлелдеудің негізгі ережелері қандай?
2. Дәлелдеудің субъектілерін атаңыз.
3. Пропотент, қарсылас және аудитория: айырмашылықтарды ашыңыз.
4. Аргументтеу өзара байланысты қандай үш элементті қамтиды.
5. Ұғымдарды кеңейту: *тезис, дәлелдер, демонстрация*.
6. Теориялық жалпылау дегеніміз не?
7. Эмпирикалық жалпылау ұғымын кеңейтіңіз.
8. Сынның ұтымды тәсілдерін атаңыз.

№ 3 тақырып бойынша семинар сабақ (2сағат)

Сұрақтар:

1. Ұғымдық аппарат ұғымдарын кеңейту.
2. Ұғымдарды кеңейту терминология, анықтама?
3. Концептуалды-категориялық аппаратты құрудың негізгі әдістері қандай?
4. Қалай қалыптасады заңнамалық новелла.

Тапсырмалар:

1. Дайындау дәрістер мен семинарларға арналған глоссарий.
2. Дайындаңыз жауапы семинар сабақтарының сұрақтарына.

Ұсынылған әдебиеттер тізімі:

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Магистранттардың оқытушымен өзіндік жұмысы (3 сағат)

1. Тапсырма: мұқият «Заң әлемі» журналынан кез-келген ғылыми мақаланы оқып, ғылыми мақаланы (құрылымы, дәйекті логикасы, тұжырымдамалық аппараты, әдебиеті және т.б.) сыни тұрғыдан талдап, дәлелді рецензия құрастырыңыз.

2. МӨЖ өткізу нысаны: дәлелді құжатты құрастыру.

Реттік нөмірін көрсете отырып, курс бойынша ұсынылған әдебиеттер тізімі

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Магистранттардың өзіндік жұмысы № 3 (5 сағат)

1. Тапсырма: Берілген тақырып бойынша глоссарий дайындаңыз.

МӨЖ өткізу нысаны: ауызша пікірталас.

Орындауға арналған әдістемелік ұсынымдар: *дәрістік сабақтарға және МӨЖ-ге дайындалу үшін берілген ұсыныстарды, «Жалпы білім беретін пәндер» кафедрала қосымша консультацияларды пайдалану*

Өзін-өзі зерттеу мақсатында оқу үшін келесі сұрақтар ұсынылады:

1. Ғылыми зерттеудің ұсынылған тақырыбы бойынша тұжырымдамалық аппаратты дайындаңыз.

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Тақырып 4. Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптері мен әдістері.

Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптерінің мәні. Зерттеу стратегиясын анықтау тәсілдері.

Ғылыми әдіске қойылатын талаптар (жалпы талаптар).

Ғылыми зерттеу әдісінің түсінігі. Ғылыми зерттеу әдістерінің классификациясы.

Ғылыми зерттеудің философиялық және жалпы ғылыми әдістері.

Ғылыми зерттеудің жеке және арнайы әдістері.

Дәрісмен

Тақырып № 4. «Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптері мен әдістері» (2 сағат)

Дәріс жоспары:

1. Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптерінің мәні. Зерттеу стратегиясын анықтау тәсілдері.

2. Ғылыми әдіске қойылатын талаптар (жалпы талаптар).

3. Ғылыми зерттеу әдісінің түсінігі. Ғылыми зерттеу әдістерінің классификациясы.

4. Ғылыми зерттеудің философиялық және жалпы ғылыми әдістері.

5. Ғылыми зерттеудің жеке және арнайы әдістері.

Дәріс тезистері:

1. **Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптері.** Шығармашылық тұжырымдамадан бастап ғылыми жұмыстың түпкілікті дизайнына дейінгі кез келген ғылыми ізденіс жеке түрде жүзеге асырылады. Бірақ оны жүзеге асырудың жалпы әдіснамалық тәсілдерін анықтауға болады. Қазіргі ғылыми-теориялық ойлау зерттелетін құбылыстар мен процестердің мәніне енуге ұмтылады. Бұл зерттеу объектісіне тұтас көзқараспен, осы объектінің пайда болуы мен дамуында ескеріле отырып, яғни тарихи көзқарасты қолдану арқылы мүмкін болады.

Ғылыми зерттеудің негізгі әдіснамалық принциптері бар:

Мақсаттылық қағидаты – зерттеу тәжірибені жетілдіру, ондағы адамгершілік қатынастарды бекіту міндеттеріне сәйкес жүзеге асырылады.

Объективтілік қағидаты – зерттеудегі теориялық модельдер нақты объектілер мен процестерді олардың көп өлшемділігі мен әртүрлілігінде көрсетуі керек.

Қолданбалы бағыттылық қағидаты – зерттеу нәтижелері тәжірибені түсіндіруге, болжауға және жетілдіруге ықпал етуі керек, егер оның даму жолдары көп болса.

Қағидат жүйелілік – зерттеу нәтижелері ғылыми білім жүйесіне енгізіліп, қолда бар ақпаратты жаңа мәліметтермен толықтырамын.

Тұтастық қағидаты – объектінің құрамдас бөліктері олардың өзара байланыстары мен өзара тәуелділіктерінің көпөлшемді көрінісінің динамикасында зерттеледі.

Динамизм принципі – зерттелетін объектілердің қалыптасуы мен дамуының заңдылықтары, олардың көп өлшемділігінің объективті сипаты ашылады және көп нұсқалылықтар. Ғылыми зерттеулердің әдіснамалық принциптерінің тізбесі сан алуан.

Ғылыми мағынада зерттеу – бұл болашаққа көз жүгірткендей ізденушілік зерттеу жүргізу. Ғылым мен техниканың нақты жетістіктеріне негізделген қиял, қиял, арман – бұл ғылыми зерттеулердің маңызды факторлары.

Ғылыми мағынада оқу – бұл ғылыми объективті болу. Фактілерді түсіндіру немесе оларға практикалық қолдануды табу қиын болғандықтан ғана оларды бір жаққа тастауға болмайды. Шындығында, ғылымдағы жаңа нәрсенің мәні зерттеушінің өзіне әрдайым көріне бермейді.

Жаңа ғылыми фактілер, тіпті ашылулар, олардың мағынасы нашар ашылғандықтан, ғылым резервінде ұзақ уақыт сақталуы және іс жүзінде қолданылмауы мүмкін. Мәселені шешу сатысына идеяның дамуы, әдетте, ғылыми зерттеудің жоспарланған процесі ретінде жүзеге асырылады.

Ғылым кездейсоқ жаңалықтарды да біледі, бірақ заманауи құралдармен жақсы жабдықталған жоспарлы ғылыми зерттеулер ғана табиғаттағы объективті заңдылықтарды сенімді түрде ашуға және терең білуге мүмкіндік береді.

Одан әрі үдеріс мақсатты және жалпыидеялық бастапқы жоспарды өңдеу жалғасуда, нақтылау, өзгертулер, толықтырулар енгізілуде, жоспарланған схема әзірленуде зерттеулер.

Ғылымның өмір сүру және даму формасы бойынша *болып табылады ғылыми зерттеу*.

Әдіс қауымдастықтың кез келген деңгейі тек теориялық қана емес, сонымен қатар практикалық сипатқа ие: ол нақты өмірлік процестен туындайды және оған қайта оралады. Әдісті кез келген зерттеу басталғанға дейін толығымен беру мүмкін емес, бірақ көп жағдайда пәннің ерекшеліктеріне сәйкес әр жолы жаңадан қалыптасуы керек. Қарастырылып

отырған әдіс ұғымынан ғылыми зерттеудің әдістемесі, процедурасы және әдістемесі ұғымдарын ажырату керек.

Зерттеу техникасы бойынша біз белгілі бір әдісті қолданудың арнайы әдістерінің жиынтығын түсінеміз, ал процедура бойынша – іс-әрекеттердің белгілі бір реттілігі, зерттеуді ұйымдастыру тәсілі.

Әдістеме – бұл зерттеу әдістері мен әдістерінің жиынтығы, оларды қолдану тәртібі және олардың көмегімен алынған нәтижелерді түсіндіру. Бұл зерттеу объектісінің сипатына, әдіснамасына, зерттеу мақсатына, әзірленген әдістерге, зерттеушінің жалпы біліктілік деңгейіне байланысты.

Кез келген ғылыми зерттеу тиісті әдістермен, әдістермен және белгілі бір ережелерге сәйкес жүргізіледі. Осы әдістердің, әдістердің және ережелердің жүйесі туралы ілім әдістеме деп аталады. Әдебиеттерде бұл ұғым қандай да бір қызмет саласында (ғылым, саясат, т.б.) қолданылатын әдістердің жиынтығын және танымның ғылыми әдісі туралы ілімді білдіреді.

Әрбір ғылымның өз әдістемесі бар. Құқық, эзерттеу нәтижелері әртүрлі ғылымдар саласында қолданылатын кономика, география, менеджмент, маркетинг және басқа ғылымдар да белгілі бір әдістемені пайдаланады. Мәселен, ғалым-экономистер құқықтану әдіснамасын материалистік диалектика принциптерімен шартталған құбылыстарды зерттеудің логикалық әдістері мен арнайы әдістерінің жүйесін қолдану деп түсіндіреді. Әдістеме мемлекет теориялары және құқықтар – бұл мемлекеттік-құқықтық құбылыстардың пайда болуы мен дамуының негізгі жалпы заңдылықтарын зерттеудің белгілі бір теориялық принциптерінің, логикалық әдістерінің және арнайы әдістерінің жиынтығын қолдану.

Айта кету керек, "әдістеме" ұғымы "әдістемеге" қарағанда біршама тар. *ғылыми таным*", өйткені соңғысы танымның формалары мен әдістерін зерттеумен шектеліп қалмай, танымның мәні, объектісі мен субъектісі мәселелерін, оның ақиқат өлшемдерін, танымдық іс-әрекеттің шекарасын зерттейді.

Ғылыми (ғылыми-зерттеу) қызмет – бұл жаңа білімді алуға және қолдануға бағытталған іс-әрекет. Ғылыми зерттеу – бұл объектіні, процесті немесе құбылысты, олардың құрылымы мен байланыстарын жан-жақты зерттеуге, сондай-ақ адам үшін пайдалы нәтижелерді алуға және тәжірибеге енгізуге бағытталған іс-әрекет.

Ғылыми зерттеу – бұл мақсатқа бағытталған таным, оның нәтижелері ұғымдар, заңдар және теориялар жүйесі ретінде пайда болады. Ғылыми зерттеудің айырықша белгілері:

1. бұл міндетті түрде мақсатқа бағытталған процесс, саналы түрде алға қойылған мақсатқа, нақты тұжырымдалған міндеттерге қол жеткізу;

2. бұл жаңаны іздеуге, шығармашылыққа, белгісізді ашуға, өзіндік идеяларды ұсынуға, қарастырылып отырған мәселелерді жаңаша қамтуға бағытталған процесс.;

3. жүйелілікпен сипатталады: мұнда зерттеу процесінің өзі де, оның нәтижелері де ретке келтіріліп, жүйеге келтіріледі;

4. ол қатаң дәлелдемелермен, жасалған жалпыламалар мен тұжырымдардың дәйекті негіздемесімен сипатталады.

Ғылыми-теориялық зерттеу объектісі болып табылады бұл жай ғана жеке құбылыс, нақты жағдай емес, ұқсас құбылыстар мен жағдайлардың тұтас бір класы, олардың жиынтығы, материалдық немесе идеалды жүйе болып табылады.

Объект нысаны – бұл ғылыми ізденістер саласы, оның шеңберінде анықталған және бар зерттелетін мәселе; бұл проблема туындайтын заңдылықтар, байланыстар, қатынастар, іс-шаралар жүйесі.

Ғылыми зерттеудің пәні бұл жүйенің құрылымы, оның элементтерінің өзара әрекеттесуі, әртүрлі қасиеттері, даму заңдылықтары және т.б. Зерттеу пәні сонымен қатар объектіні қарастыру жағы (жаңа қатынастар, қасиеттер, аспектілер, функциялар) болып табылады.

Мақсат, ғылыми-теориялық зерттеудің тікелей міндеттері бірқатар оқшауланған құбылыстардың ортақтығын табудан, құбылыстардың осы түрінің пайда болатын, қызмет ететін, дамитын заңдылықтарын ашудан, т.б. олардың терең мәніне ену.

Зерттеудің мақсаты – бұл оның түпкілікті нәтижеге бағытталған жалпы бағыты. Мақсат қысқаша және өте дәл тұжырымдалады, зерттеуші көздеп отырған негізгі нәрсені мағыналық тұрғыдан білдіреді. Міндеттер зерттеуді басынан аяғына дейін ұйымдастыру мен жүргізудің дәйекті кезеңдерін білдіреді.

Зерттеудің міндеттерімен, ұқсас мақсатқа жетуге ұмтылатындар мыналар болуы мүмкін: мәселені нақтылау, онымен байланысты әдебиеттер мен тәжірибелерді зерттеу; зерттеу гипотезаларын нақтылау; процестерді диагностикалау әдістерін таңдау; қалыптастырушы эксперименттің әдістемесін әзірлеу; эксперименттің жоспары мен бағдарламасын әзірлеу, оны жүргізу, эксперимент нәтижелерін өңдеу және талдау; теориялық тұжырымдар мен практикалық ұсыныстарды тұжырымдау.

Мақсаты мен міндеттері олар нақты және нақты тұжырымдалады, әйтпесе олардың орындалу дәрежесін анықтау мүмкін болмайды.

Зерттеудің міндеттері оның аралық мақсаттарға бағынатын негізгі мақсатына сәйкес болуы керек. Ғылыми-теориялық зерттеудің негізгі құралдары:

1. жан-жақты негізделген және біртұтас жүйеге жинақталған ғылыми әдістердің жиынтығы;

2. бір-бірімен байланысты және ғылымға тән тілді құрайтын ұғымдардың, қатаң түрде анықталған терминдердің жиынтығы.

Ғылыми зерттеулердің нәтижелері олар ғылыми еңбектерде (мақалалар, монографиялар, оқулықтар, тезистер және т.б.) жинақталады, содан кейін ғана олар жан-жақты бағаланғаннан кейін тәжірибеде қолданылады, практикалық таным процесінде ескеріледі және алынған, жалпылама түрде басшылыққа алынады. құжаттар.

Ғылыми зерттеулердің классификациясы.

Ғылыми зерттеулер әртүрлі негіздер бойынша жіктеледі.

1. Қаржыландыру көзі бойынша ғылыми зерттеулерді ажыратады:

1) *гранттық (бюджеттік), олар Қазақстан Республикасы бюджетінің қаражатынан қаржыландырылады;*

2) *шаруашылық шарттар – шаруашылық шарттар бойынша тапсырыс беруші ұйымдар қаржыландырады;*

3) *қаржыландырылмайтындар, олар орындай алады ғылымның бастамасымен оқытушының жеке жоспарына сәйкес.*

2. Ғылыми зерттеулер нысаналы мақсаты бойынша мыналарға бөлінеді *іргелі, қолданбалы, іздестіру және әзірлемелер.*

1) **Іргелі ғылыми зерттеулер** – бұл адамның, қоғамның, қоршаған ортаның құрылымының, қызмет етуінің және дамуының негізгі заңдылықтары туралы жаңа білім алуға бағытталған тәжірибелік немесе теориялық іс-әрекет.

2) **Қолданбалы ғылыми зерттеулер** – бұл негізінен практикалық мақсаттарға жету және нақты міндеттерді шешу үшін жаңа білімді қолдануға бағытталған зерттеулер. Басқаша айтқанда, олар іргелі зерттеулер нәтижесінде алынған ғылыми білімдерді адамдардың практикалық іс-әрекетінде пайдалану мәселелерін шешуге бағытталған.

3) Өлеуметтік-экономикалық ғылымдар саласындағы ғылыми зерттеулер көбінесе аталған екі түрдің қосындысы болып табылады, сондықтан олардың атаулары келесідейоны едім **теориялық-қолданбалы**.

4) **Іздестіру** олар тақырып бойынша жұмыстың перспективалылығын анықтауға, ғылыми мәселелерді шешу жолдарын табуға бағытталған ғылыми зерттеулерді атайды.

5) Әзірлеу бағытталған зерттеу деп аталады **нақты іргелі және қолданбалы зерттеулердің нәтижелерін тәжірибеге енгізу.**

3. Ғылыми зерттеулердің ұзақтығына қарай бөлуге болады арналған:

1) *ұзақ мерзімді, 2) қысқа мерзімді және 3) экспресс-зерттеулер.*

Зерттеудің нысандары мен әдістеріне байланысты кейбір авторлар эксперименттік, теориялық, әдістемелік, сипаттамалық, эксперименттік деп ажыратады-аналитикалық, тарихи-өмірбаяндық және аралас түрдегі зерттеулер.

Зерттеуге мыналар кіреді: қорытындылардың дұрыстығын қамтамасыз ететін нақты деректерді жинау; эксперименттер сериясын жүргізу; алынған нәтижелерді теориялық және сандық өңдеу – орташа мәндерді, өлшемдерді, деректердің дисперсиясын, корреляция коэффициенттерін анықтау, графиктерді, кестелерді, диаграммаларды құру; зерттеу барысында алынған деректерді сапалық талдау және синтездеу; деректерді интерпретациялау және қорытындыларды тұжырымдау.

Зерттеу қызметі барысында басшылыққа алу қажет *"ақиқат–жалғандық" қазғидатымен.*

Ғылыми қызметтің нәтижесі бойынша шындықтың сипаттамасы, мәтін, құрылымдық сызба, графикалық тәуелділік, формула түрінде өрнектелген процестер мен құбылыстарды болжаудың түсіндірмесі болуы мүмкін.

Ақиқат – бұл шындықтың ойдағы дұрыс, дұрыс бейнеленуі, оның өлшемі тәжірибе болып табылады.

Ғылыми әдістердің классификациясы

Философиялық әдістер — бұл "жұмсақ" принциптер, операциялар, әдістер жүйесі. Олар әмбебап сипатқа ие, абстракцияның шекті деңгейлерінде, логика мен эксперименттің қатаң терминдерімен сипатталмаған, формализациялауға және математикаландыруға бейім емес. Философиялық әдістер ең жалпысын ғана белгілейді реттеуіштер зерттеулер, оның жалпы стратегиясы, бірақ арнайы әдістерді алмастырмайды және білімнің түпкілікті нәтижесін тікелей және тікелей анықтамайды.

Диалектикалық әдістің маңызды принциптері мен талаптары:

1. **Объективтілік** — бұл шындықты оның нақты заңдылықтары мен әмбебап формаларында тану:

- а) практикадан оның барлық көлемінде және дамуында негізге алу;
- б) таным мен іс-әрекет субъектісінің белсенді рөлін жүзеге асыру және жүзеге асыру;
- в) фактілерден олардың жиынтығына сүйене отырып және заттардың логикасын ұғымдар логикасында көрсете білу;
- г) объектінің ішкі бірлігін оның барлық формаларының терең негізі ретінде ашу;
- д) пәнге сәйкес әдістер жүйесін шебер тандап, оны саналы түрде, дәйекті түрде жүзеге асырыңыз;
- е) пәнді белгілі бір дүниетанымдық бағдарлар шеңберінде тиісті әлеуметтік-мәдени контексте қарастыру;
- ж) барлық процестер мен құбылыстарға жақындау сындарлы-сыни тұрғыдан және берілген пәннің логикасына сәйкес әрекет ету.

2. **Жан-жақтылық** — шындықтың барлық құбылыстарының әмбебап байланысын білдіреді:

- а) зерттеу пәнін оқшаулау және оның шекараларын сызу;
- б) оны тұтас қарастыру;
- в) пәннің әрбір қырын таза түрде зерделеу;
- г) танымды терең және кең өрбіген процесс ретінде жүзеге асыру;
- д) субъектінің мәнін, негізгі жағын оқшаулау.

3. **Нақтылық** — затты немесе өзара байланысты заттар жүйесін оның барлық жақтары мен байланыстарының жиынтығында білдіреді:

- а) берілген құбылысты оның мазмұндық ерекшелігінен (негізгі, мазмұндық жағынан) "шығару" және оны диалектикалық бөлшектенген тұтастық ретінде жаңғырту;
- б) жалпы в-ның сынуын қадағалау бірлі-жарым, құбылыстардағы болмыстар, оның түрленуіндегі заң;
- в) осы заттың болмысын өзгертетін орынның, уақыттың және басқа жағдайлардың алуан түрлілігін ескеру;
- г) ортақ пен бірліктің өзара байланысының спецификалық механизмін анықтау; д) берілген пәнді оның элементі болып табылатын кеңірек бүтіннің бөлігі ретінде қарастыру.

4. **Тарихишылдық** — шындықтың өзін-өзі дамытуын оның уақыт осі бойымен бағыттылығы тұрғысынан осындай күйлердің (уақыт кезеңдерінің) тұтас үздіксіз бірлігі түрінде білдіреді. өткен, бүгін және болашақ сияқты:

а) қазіргі жағдайды зерттеу: зерттеу пәнінің қазіргі жағдайы;
б) өткенді қайта құру: генезисін, соңғысының пайда болуын және оның тарихи қозғалысының негізгі кезеңдерін қарастыру;

в) болашақты болжау: пәннің одан әрі даму тенденцияларын болжау.

5. Қарама-қайшылық принципі:

а) объективті қайшылықты анықтау;

б) берілген қарама-қайшылықтың қарама-қарсы жақтарының әрқайсысын жеке-жеке жан-жақты талдау;

в) пәнді олардың әрқайсысын білу негізінде тұтастай қарама-қайшылықтардың синтезі ретінде қарастыру;

г) пәннің басқа қарама-қайшылықтар жүйесіндегі қайшылықтың орнын анықтау;

д) осы қарама-қайшылықтың даму кезеңдерін қадағалау; д) қарама-қайшылықты процесс және оның нәтижесі ретінде шешу механизмін талдау өрістетуге мен шиеленістер.

Жалпы ғылыми әдістер. Жалпы ғылыми әдістерге тән қасиет — оларды математикалық теория, символдық логика құралдары арқылы рәсімдеу, нақтылау мүмкіндігі. Жалпы ғылыми тұжырымдамалар мен тұжырымдамалар негізінде философияның арнайы ғылыми біліммен және оның әдістерімен байланысы мен оңтайлы өзара әрекеттесуін қамтамасыз ететін танымның сәйкес әдістері мен принциптері тұжырымдалады.

Жалпы ғылыми принциптер мен тәсілдердің қатарына мыналар жатады:

- 1) жүйелі
- 2) құрылымдық-функционалдық,
- 3) кибернетикалық,
- 4) ықтималдық,
- 5) модельдеу,
- 6) формализация және басқа да бірқатар.

Эмпирикалық зерттеу әдістері.

1. **Бақылау** — бұл негізінен сезім мүшелерінің мәліметтеріне негізделген пәндерді мақсатты пассивті зерттеу. Бақылау барысында біз таным объектісінің сыртқы жақтары және оның маңызды қасиеттері мен байланыстары туралы білім аламыз. Бақылау болуы мүмкін:

а) *тікелей және б) әртүрлі құрылғылармен және басқа да техникалық құрылғылармен делдалдық.*

Ғылым дамыған сайын ол күрделене түседі және делдалдық сипатқа ие болады. Ғылыми байқауға қойылатын негізгі талаптар:

- ниеттің бізмәнділігі (нақты не байқалады);
- қайталап бақылау немесе басқа әдістер (мысалы, эксперимент) арқылы бақылау мүмкіндігі.

Ғылымдағы бақылаулар бір жағынан гипотезалар мен теорияларды құрудың негізі, екінші жағынан оларды эмпирикалық тұрғыдан тексеру құралы ретінде қызмет ететіндіктен, олар субъектінің еркіне, тілектеріне және ниеттеріне тәуелді болмайтын нәтижелер беруі керек. Бұл нәтижелерді таныс кез келген зерттеуші қайталауы керек тиісті проблемамен. Сондықтан бақылаулар нақты құбылыстар мен процестердің объективті қасиеттері мен заңдылықтары туралы хабарлауы керек деп жиі айтылады.

Зерттеуге ғылыми тұрғыдан қараған кезде субъективтілік аралық объективті шынайы білімге қол жеткізу жолындағы маңызды кезең ретінде қызмет етеді. Бірақ бұл жағдайда да әр түрлі зерттеушілердің бақылауларының нәтижелері қолданыстағы теориялық тұжырымдамалар тұрғысынан мұқият талданады, ал олардың дәлдігі мен сенімділігі арнайы аспаптар мен тіркеуші құрылғылардың көмегімен тексеріледі. Бақылау деректерін интерпретациялау. Деректер ретінде ғылымға бақыланатын заттар мен құбылыстардың сезімдері мен қабылдаулары ғана емес, қателердің статистикалық теориясын қолдану арқылы стандарттауды, сондай-ақ оларды сәйкес теория тұрғысынан түсінуді қамтитын оларды ұтымды өңдеу нәтижелері кіреді.

Стандарттау деректерді бастапқы жүйелеуге ұшырату үшін кейбір қалыпты (стандартты) бақылау шарттарына келтіруді қамтиды. Бұл материалды кеңейту үшін пайдалануға болады *алдын ала жалпылау және прос құруға қарапайым эмпирикалық гипотезалар*. Бақылау деректерінің шынайы интерпретациясы олар куәгер ретінде қолданыла бастаған кезде жүзеге асырылады үшінмен белгілі бір гипотезаларды растаймын немесе жоққа шығарамын.

Мұндай деректерді пайдаланудың қажетті шарты оның тексерілетін гипотезаға сәйкестігі, яғни оның көмегімен гипотезаны растау немесе жоққа шығару мүмкіндігі болып табылады.

2. Эксперимент — зерттелетін процестің барысына белсенді және мақсатты түрде араласу, зерттелетін объектінің соған сәйкес өзгеруі немесе оның эксперимент мақсаттарымен анықталатын арнайы жасалған және бақыланатын жағдайларда қайта жаңғыртылуы. Оның барысында зерттелетін объект оның мәнін жасыратын жағымсыз жағдайлардың әсерінен оқшауланады және "таза күйінде" ұсынылады.

Эксперименттің негізгі ерекшеліктері:

1) *зерттеу объектісіне оның өзгеруі мен түрленуіне дейін белсенді қатынасы;*

2) *объектінің тәртібін бақылау және нәтижелерін тексеру мүмкіндігі;*

3) *көп реттік қайталанғыштық;*

4) *құбылыстардың табиғи жағдайда байқалмайтын қасиеттерін анықтау мүмкіндігі.*

Эксперимент түрлерінің бірнеше классификациялары бар. Мысалы, оны жүргізу шарттарымен ерекшеленетін эксперименттердің бірқатар түрлері:

1) зертханалық, 2) табиғи, 3) зерттеушілік, 4) тексеру, 5) ұдайы өндіру, 6) оқшаулау, 7) сандық, 8) физикалық, 9) химиялық 10) іздестіру және т.б.

Эксперименттің объектілері туралы ақпарат алу негізінде эксперименттің бірнеше түрлері де ажыратылады:

1). Эксперименттің қарапайым түрі - теория ұсынған құбылыстардың болуын немесе болмауын анықтайтын сапалық.

2). Екінші, күрделірек түрі - заттың, процестің қандай да бір қасиетінің (немесе қасиеттерінің) сандық параметрлерін белгілейтін өлшеу немесе сандық эксперимент.

3). Іргелі ғылымдардағы эксперименттің ерекше түрі ойлау эксперименті болып табылады.

4). Соңында: эксперименттің белгілі бір түрі - бұл әлеуметтік ұйымдастырудың жаңа формаларын енгізу және басқаруды оңтайландыру мақсатында жүзеге асырылатын әлеуметтік эксперимент. Әлеуметтік эксперименттің аясы моральдық-құқықтық нормалармен шектеледі.

Бақылау және эксперимент ғылымда эмпирикалық білімді бекітетін сөйлемдердің ерекше түрі ретінде түсінілетін ғылыми фактілердің қайнар көзі болып табылады. *Фактілер* – бұл ғылым ғимаратының іргетасы, олар ғылымның эмпирикалық негізін, гипотезалар мен жасампаздықтың негізін құрайды. теориялар теориясы.

Бақылау және эксперимент эмпирикалық бақылаудың екі негізгі формасы болып табылады ғылым туралы білім, онсыз одан әрі теориялық құрылымдар үшін бастапқы ақпаратты алу да, оларды кейіннен тексеру де мүмкін емес.

Бақылау мен эксперименттің маңызды айырмашылығы оның зерттелетін құбылыстарды ешбір өзгертусіз және бақылаушының олардың жүруінің қалыпты процесіне араласуынсыз жүзеге асырылуында. Бұл ғылыми бақылаулар сезім мүшелерін қабылдау аясына кіретін барлық нәрселердің пассивті көрінісі дегенді білдірмейді. Бұл жерде біз бақыланатын заттар мен құбылыстарға тікелей әсер етудің мүмкін еместігімен байланысты практикалық іс-әрекет туралы айтып отырмыз. Көбінесе біз бақылаулармен шектелуге және оларды курстың табиғи жағдайында зерттеуге мәжбүрміз, өйткені олар практикалық әсер ету үшін қол жетімді емес. Қоғамдық құбылыстарды зерттеу кезінде әлеуметтанушы мәселені объективтілікпен және ұжым мүшелерінің мінез-құлқы мен іс-әрекеттеріне көп араласпай зерттеу үшін оның мүшесі ретінде тиісті ұжымның жұмысына қатысқан кезде қатысушы бақылау деп аталатынға жүгіну сирек емес. .

3. Салыстыру — объектілердің (немесе бір объектінің даму сатыларының) ұқсастығын немесе айырмашылығын ашатын танымдық операция. Бұл сыныпты құрайтын біртектес объектілердің жиынтығында ғана мағынасы бар. Сыныптағы заттарды салыстыру қарастыру үшін маңызды критерийлер бойынша жүзеге асырылады.

4. Сипаттама — ғылымда қабылданған белгілі бір белгілеу жүйелерін пайдалана отырып, тәжірибе (бақылау немесе эксперимент) нәтижелерін жазудан тұратын танымдық операция.

5. Өлшеу — белгілі бір құралдардың көмегімен орындалатын әрекеттер жиынтығы. Стандарт-дәлелью қабылданған өлшем бірліктеріндегі өлшенетін шаманың сандық мәнін табу.

Теориялық таным әдістері.

1. *Ресмилендіру* — бұл мазмұнды білімнің символдық түрде бейнеленуі-символдық түрде (табиғи тілдегідей екіұшты түсіну мүмкіндігін болдырмау мақсатында ойды дәл білдіру үшін жасалған формальды тіл). Формализация есептеу құрылғыларын алгоритмдеу және бағдарламалау процестеріне, сол арқылы компьютерлендіруге тек ғылыми тұрғыдан ғана емес негіз болады-техникалық, сонымен қатар білімнің басқа да нысандары. Формализация үдерісіндегі ең бастысы: жасанды тілдердің формулалары бойынша амалдар жасауға, олардан жаңа формулалар мен қатынастарды алуға болады. Формализация, осылайша, мазмұны жағынан әртүрлі процестердің формаларын жалпылау, бұл формаларды олардың мазмұнынан абстракциялау болып табылады.

2. *Аксиоматикалық әдіс* — бұл ғылыми теорияны құру тәсілі, оның негізінде кейбір бастапқы ұстанымдар — аксиомалар негізделеді, олардан осы теорияның барлық басқа тұжырымдары таза логикалық жолмен, дәлелдеу арқылы алынады. Теоремаларды аксиомалардан (және жалпы кейбір формулаларды басқаларынан) шығару үшін арнайы қорытынды ережелері тұжырымдалады. Кейіндәлелді түрде, дәлелдеу аксиоматикалық әдіс — бұл формулалардың белгілі бір тізбегі, олардың әрқайсысы аксиома болып табылады немесе қандай да бір қорытынды ережесіне сәйкес алдыңғы формулалардан алынады. Аксиоматикалық әдіс — бұрыннан алынған ғылыми білімді құрудың бір ғана әдісі. Оның қолданылуы шектеулі, өйткені ол аксиоматизацияланған мазмұндық теорияны дамытудың жоғары деңгейін талап етеді.

3. *Гипотетикалық-дедуктивті әдіс* — бұл ғылыми таным әдісі, оның мәні дедуктивті байланысқан гипотезалар жүйесін құру болып табылады, бастап олардың сайып келгенде, эмпирикалық фактілер туралы тұжырымдар шығарылады. Осылайша, бұл әдіс гипотезалардан және ақиқат мәні белгісіз басқа үй-жайлардан қорытындыларды шығаруға (шегеруге) негізделген. Бұл дегеніміз, осы әдіс негізінде алынған қорытынды сөзсіз ықтималдық сипатта болады.

Гипотетикалық-дедуктивті әдістің жалпы құрылымы:

а) теориялық түсіндіруді қажет ететін нақты материалмен танысу және оны бұрыннан бар теориялар мен заңдардың көмегімен сынап көру. Егер жоқ болса, онда:

б) себептері мен заңдылықтары туралы болжамдарды (гипотезалар, болжамдар) алға жылжыту бұл құбылыстарды әртүрлі логикалық әдістердің көмегімен;

в) болжамдардың негізділігі мен байыптылығын бағалау және олардың ең ықтималын таңдау;

г) гипотезадан (әдетте дедуктивті жолмен) оның мазмұнын нақтылау арқылы салдарларды шығару;

д) гипотезадан алынған салдарларды эксперименттік тексеру. Бұл жерде гипотеза эксперименттік растауды алады немесе жоққа шығарылады. Дегенмен, жекелеген салдарларды растау оның жалпы ақиқаттығына (немесе жалғандығына) кепілдік бермейді. Сынақ нәтижелері бойынша ең жақсы гипотеза теорияға көшеді.

4. *Абстрактіліден нақтыға көтерілу* — ғылыми ойдың бастапқы абстракциядан (біржақты, толық емес білім) танымның тереңдеуі мен кеңеюінің дәйекті кезеңдері арқылы нәтижеге (зерттелетін пәннің теориясында тұтас жаңғырту) қарай жылжуынан тұрады.

5. *Жалпылогикалық зерттеудің әдістері мен тәсілдері.*

1) *Талдау* — объектіні құрамдас бөліктерге және синтезге нақты немесе ойша бөлу — олардың механикалық бірлікке емес, біртұтас органикалық тұтастыққа бірігуі. Синтездің нәтижесі — мүлдем жаңа формация. Талдау пәндердің сапасын назардан тыс қалдырмауы керек. Әрбір білім саласының объектіні бөлудің өзіндік шегі болады, одан тыс біз қасиеттер мен заңдылықтардың басқа әлеміне көшеміз. Талдаудың бір түрі — пәндердің классификациясы мен кезеңділігі.

2) *Абстракциялау* — зерттеушіні қызықтыратын қасиеттерді (ең алдымен маңызды, жалпы) бір мезгілде бөліп көрсете отырып, зерттелетін құбылыстың бірқатар қасиеттері мен қатынастарынан психикалық ауытқу процесі.

Бұл процестің нәтижесінде әртүрлі типтер алынады *"абстрактілі пәндер"*, олар жеке алынған ұғымдар мен санаттар болып табылады (*"ақтық", "даму", "қарама-қайшылық", "ойлау" және т.б.*), және олардың жүйелері. Олардың ең дамығандары математика, логика, диалектика, философия болып табылады.

Қарастырылып отырған қасиеттердің қайсысы маңызды, қайсысы қосалқы екенін анықтау абстракцияның негізгі мәселесі болып табылады. Бұл мәселе әрбір нақты жағдайда шешіледі, бұрын барлығы, зерттелетін пәннің сипатына, сондай-ақ зерттеудің нақты міндеттеріне байланысты.

Абстракцияның келесі түрлері ажыратылады:

- *сәйкестендіру (қасиеттері бойынша байланысты заттарды арнайы сыныпқа біріктіру арқылы ұғымдарды қалыптастыру);*

- *оқшаулау (объектілермен тығыз байланысты қасиеттерді бөліп көрсету);*

- *конструктивизация және мен (нақты объектілердің шекараларының белгісіздігінен ашақтату)*

- *әлеуетті орындылыққа жол беру.*

3) *Нақтылау* — бұл абстракцияға қарама-қарсы процесс, яғни. тұтас, өзара байланысты, көпжақты және күрделі табу. Зерттеуші алдымен әртүрлі абстракцияларды қалыптастырады, содан кейін олардың негізінде нақтылау

арқылы осы тұтастықты жаңғыртады (ақыл-ой нақты), бірақ қазірдің өзінде нақты білімнің сапалық жағынан басқа деңгейінде.

4) *Жалпылау* — абстракциямен тығыз байланысты объектінің жалпы қасиеттері мен ерекшеліктерін анықтау процесі. Кез келген белгілерді бөліп көрсетуге болады (дерексіз-жалпы) немесе маңызды (атап айтқанда-жалпы, заң).

5) *Идеалдандыру* — шындықта түбегейлі жүзеге асырылмайтын абстрактілі (идеалдандырылған) объектілерді қалыптастырумен байланысты психикалық процедура. Бұл нысандар "таза фантастика" емес, нақты процестердің өте күрделі және өте жанама көрінісі болып табылады. Олар соңғыларының кейбір шекті жағдайларын білдіреді, оларды талдау және олар туралы теориялық идеяларды құру құралы ретінде қызмет етеді. Теориялық тұжырымдар, әдетте, нақтыға емес, идеалдандырылған объектілерге тікелей сілтеме жасайды, олардың көмегімен танымдық іс-әрекет маңыздыларды белгілеуге мүмкіндік береді эмпирикалық қасиеттері мен қатынастарының барлық алуан түрлілігінде алынған нақты объектілерді зерттеуде қол жетімсіз байланыстар мен заңдылықтар.

6) *Индукция* — ойдың бірліктен (тәжірибеден, фактілерден) жалпыға (оларды қорытындыда жалпылауға) қарай қозғалысы және *дедукция* — таным процесінің жалпыдан жекеге қарай өрлеуі. Бұл қарама-қарсы, бірін-бірі толықтыратын ой ағымдары. Тәжірибе әрқашан шексіз және толық емес болғандықтан, индуктивті қорытындылар әрқашан ықтималдық сипатта болады.

Индуктивті жалпылаулар әдетте тәжірибелі шындықтар ретінде қарастырылады (**эмпирикалық заңдар**). Индукция индуктивті жалпылаудың түрлерінен ажыратылады: 1) *танымал*, 2) *толық емес*, 3) *толық, ғылыми және* 4) *математикалық*.

Өзіне тән ерекшелік *шегерімдер* бұл шынайы алғышарттардан ол әрқашан шынайы, шынайы қорытындыға әкелетінінен тұрады. Дедуктивті ОӘБқорытындылар олар бұрыннан бар білімнен жаңа шындықтарды алуға мүмкіндік береді, сонымен қатар таза пайымдау арқылы тәжірибеге, интуицияға, парасаттылыққа және ақылға жүгінбей-ақ алуға мүмкіндік береді. с.с.

7) *Ұқсастық* — кейбір аспектілерде, қасиеттерде және бір-біріне ұқсамайтын объектілер арасындағы қатынастарда ұқсастықтарды орнату. Анықталған ұқсастық негізінде сәйкес қорытынды жасалады — ұқсастық бойынша қорытынды.

Ұқсастық бойынша қорытынды жасаған кезде объектіні қарастырудан алынған білім басқа, аз зерттелген және зерттеуге қол жетімді емес объектіге ауысады.

8) *Жіктеу* — бұл зерттеуші үшін қандай да бір маңызды белгілерге сәйкес барлық оқытылатын пәндердің жеке топтарға бөлінуі (әсіресе сипаттамалық ғылымдарда - биологияның, геологияның, географияның, кристаллографияның және т.б. көптеген салаларында жиі қолданылады).

Классификациялар әртүрлі ұғымдарды немесе сәйкес объектілерді бағдарлау үшін қолданылатын схемалар, кестелер түрінде ұсынылады.

9) *Түсініктеме* - неғұрлым жалпылама білімді нақтылау үшін нақтырақ, атап айтқанда эмпирикалық білімді пайдалану. Түсініктеме болуы мүмкін: а) *құрылымдық*, мысалы, *қозғалтқыш қалай жұмыс істейді*; б) *функционалды*: *қозғалтқыш қалай жұмыс істейді*; в) *себепті*: *неге және қалай жұмыс істейді*.

6. *Үлгілеу* — бұл белгілі бір объектілерді олардың сипаттамаларын басқа объектіге — модельге көбейту арқылы зерттеу әдісі, ол шындықтың сол немесе басқа фрагментінің аналогы болып табылады (нақты немесе ақыл—ой) - модельдің түпнұсқасы. Модель мен түпнұсқаның арасында белгілі ұқсастық (ұқсастық) болуы керек — физикалық сипаттамаларында, құрылымында, функцияларында және т.б.

Модельдердің табиғаты бойынша сәйкес символдық түрде өрнектелетін материалдық (пәндік) және идеалды (символдық) модельдеу ажыратылады.

Материалдық модельдер - бұл өз қызметінде табиғи заңдылықтарға бағынатын табиғи объектілер. Объектіні осылайша модельдеу арқылы оны зерттеу түпнұсқамен бірдей физикалық сипатқа ие қандай да бір модельді зерттеумен ауыстырылады.

Мінсіз модельдеу кезінде модельдер графиктер, сызбалар, формулалар, теңдеулер жүйесі, табиғи және жасанды тілдік сөйлемдер, бағдарламалық қосымшалар түрінде пайда болады. Психикалық модельдеу де ерекшеленеді, онда символдық модельдердің орнына осы белгілердің психикалық және визуалды көріністері және олармен операциялар қолданылады.

Модельдеудің ерекше түрі экспериментке объектінің өзін емес, оның моделін қосу болып табылады, соның арқасында соңғысы сипатқа ие болады *модельдік эксперименттің*. Модельдеудің бұл түрі эмпирикалық және теориялық білім әдістерінің арасында қатаң шекара жоқтығын көрсетеді.

7. *Жүйелік тәсіл* — объектілерді жүйе ретінде қарастыру.

Талаптар: әрбір элементтің оның жүйедегі орны мен қызметіне тәуелділігін ескере отырып анықтау пайда болу жағдайлары; жүйенің мінез-құлқының қаншалықты шартталатынын талдаулыно қалай оның жекелеген элементтерінің ерекшеліктерімен, сондай-ақ құрылымының қасиеттерімен; жүйе мен қоршаған ортаның өзара әрекеттесу механизмін зерттеу; өзіне тән иерархиялық сипатты зерттеу қамтамасыз ету; жүйенің жан-жақты жан-жақты сипаттамасын қамтамасыз ету; жүйені динамикалық, дамып келе жатқан тұтастық ретінде қарастыру.

Пайда болу немесе эмергенттілік (англиц. бастап emergent «туындайтын, күтпеген жерден пайда болады») жүйелер теориясында — жүйенің құрамдас бөліктеріне жеке-жеке тән емес қасиеттерінің болуы; жүйенің қасиеттерінің оның құрамдас бөліктерінің қасиеттерінің қосындысына дейін төмендетілмеуі.

Шамамен 50 жыл бұрын Нобель сыйлығының лауреаты физик Филипп Уоррен Андерсон журналда "Көп нәрсе басқаша" деген мақала жазған

Science. Онда ол жаңа тұжырымдаманы қарастырды — пайда болу. Айырмашылығы редукционизмнің, пайда болу барлық құбылыстарды жаңа деңгейге жеткенге дейін түсіндіруге болатындығын айтады барлығы өзгерген кездегі қиындықтар.

Пайда болу — бұл жүйеде оның жекелеген компоненттеріне тән емес жаңа қасиеттер немесе мінез-құлық пайда болатын құбылыс. Қарапайым элементтер үлкенірек жүйеде өзара әрекеттескенде күтпеген нәтижелер пайда болуы мүмкін.

Жалпы алғанда, сол *жүйелік тәсілдің негізгі тұстары келесідей:*

1) Тұтастық құбылысын зерттеу және бүтіннің құрамын, оның элементтерін анықтау.

2) Элементтердің жүйеге қосылу заңдылықтарын, яғни жүйелік тәсілдің өзегін құрайтын объектінің құрылымын зерттеу.

3) Құрылымды зерттеумен тығыз байланысты жүйенің функцияларын және оның құрамдас бөліктерін зерттеу қажет, яғни. жүйенің құрылымдық және функционалдық талдауы.

4) Жүйенің генезисін, оның шекараларын және басқа жүйелермен байланысын зерттеу.

8. *Құрылымдық-функционалдық әдіс* ол олардың құрылымын интегралды жүйелердегі оқшаулау негізінде құрылады — тұрақты қатынастардың жиынтығы және оның элементтері мен олардың бір-біріне қатысты рөлі (функциялары) арасындағы қатынастар.

Талаптар: а) *жүйелік объектінің құрылысын, құрылымын зерттеу; б) оның элементтерін және олардың функционалдық сипаттамаларын зерттеу; в) осы элементтердің өзгеруін және олардың функцияларын талдау; г) жүйелік объектінің дамуын (тарихын) тұтастай қарастыру; д) объектіні үйлесімді жұмыс істейтін жүйе ретінде ұсыну, оның барлық элементтері осы үйлесімділікті сақтау үшін "жұмыс істейді".*

9. *Ықтималдық-статистикалық әдістер* тұрақты жиілікпен сипатталатын көптеген кездейсоқ факторлардың әсерін есепке алуға негізделген. Бұл қажеттілікті (заңды) ашуға мүмкіндік береді, ол "өз жолымен күреседі" көптеген кездейсоқтықтардың жиынтық әрекеті арқылы. Бұл әдістер ықтималдықтар теориясына сүйенеді, оны көбінесе ғылым деп атайды кездейсоқ. Ықтималдық-статистикалық әдістер кездейсоқ сипаттағы жеке құбылыстарды емес, массалық құбылыстарды зерттеуде кеңінен қолданылады.

10. *Тарихи және логикалық әдістер.* Тарихи әдіспен теория нақты процесті жаңғыртады пайда болуы ал объектінің бүгінгі күнге дейін дамуы, логикалық тұрғыдан алғанда, объектінің дамыған күйінде объектіде бар болғандықтан, оның жақтарын жаңғыртумен шектеледі. Әдісті таңдау зерттеу мақсаттарына байланысты. Тарихи және логикалық әдістер бір-бірімен тығыз байланысты. Шынында да, нәтижесінде объектіні дамыту барысында жинақталған барлық жағымды нәрселер сақталады. Мысалы, қылмыстың тарихи талдауы.

Өз кезегінде тарихи әдіс логикалық әдіспен бірдей объектінің нақты бейнесін береді, бірақ логикалық әдіс тарихи формамен ауырлатылады.

Осылайша, ғылыми танымда әр түрлі деңгейдегі, іс-әрекет аясындағы, бағыттылықтағы және т.б. әр түрлі әдістердің күрделі, динамикалық, реттелген жүйесі жұмыс істейді, олар әрқашан нақты шарттарды ескере отырып жүзеге асырылады. зерттеу пәні мен пәні.

Жекеше түрде-ғылыми әдістер — бұл белгілі бір ғылымда қолданылатын әдістердің, таным принциптерінің, зерттеу әдістері мен процедураларының жиынтығы, соған сәйкес қозғалыстың осы негізгі формасында әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар.

Жеке ғылымдарда философиялық және жалпы ғылыми ғылымдардан басқа спецификалық ғылымдар қолданылады осы ғылымдар пәнінің ерекшеліктеріне байланысты құралдар, әдістер және операциялар. Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдарға мысал:

1. *Идиографиялық әдіс* — жекелеген тарихи фактілер мен оқиғалардың жеке ерекшеліктерін сипаттау.

2. *Диалог* ("сұрақ-жауап әдісі").

3. *Түсіну және ұтымды түсіндіру*.

4. *Құжаттарды талдау* — сапалық және сандық.

5. *Сауалнамалар: немесе сұхбаттар*, немесе сауалнамалық, пошталық, телефондық сауалнамалар, онлайн-сауалнамалар.

Жаппай және мамандандырылған сауалнамалар арасында айырмашылық жасалады, онда ақпараттың негізгі көзі білікті маман—мамандар болып табылады.

6. *Проективті әдістер* — адамның өндірістік қызметінің нәтижелері бойынша оның тұлғалық ерекшеліктерін жанама түрде зерттеу әдісі.

7. *Тестілеу* — стандартталған тапсырмалар, олардың нәтижесі жеке тұлғаның кейбір ерекшеліктерін өлшеуге мүмкіндік береді (білім, білік, есте сақтау, зейін және т.б.). Тесттердің екі негізгі тобы бар: интеллект тестілері және жетістік тестілері (кәсіби, спорттық және т.б.).

Тесттермен жұмыс істеу кезінде этикалық аспект өте маңызды: жосықсыз немесе қабілетсіз зерттеушінің қолында тесттер елеулі зиян келтіруі мүмкін.

8. *Өмірбаяндық және өмірбаяндық әдістер*.

9. *Социометрия әдісі* — әлеуметтік құбылыстарды зерттеуде математикалық құралдарды қолдану. Көбінесе "шағын топтарды" және олардағы тұлғааралық қатынастарды зерттеуде қолданылады.

10. *Ойын әдістері* — басқарушылық шешімдерді әзірлеу кезінде қолданылады: имитациялық (іскерлік) ойындар және ашық ойындар (әсіресе стандартты емес жағдайларды талдау кезінде). Ойын әдістерінің ішінде мыналарды бөліп көрсетуге болады психодрамаға және социодрамаға, мұнда қатысушылар сәйкесінше жеке және топтық жағдайлардан ұтылады (мысалы, тергеу әрекеттері, жауап алу тактикасы және т.б.)

Тәртіптік әдістер — бұл ғылымның қандай да бір саласына кіретін белгілі бір ғылыми пәнде қолданылатын әдістер жүйесі. Әрбір іргелі ғылым - бұл өзіндік пәні мен өзіндік зерттеу әдістеріне ие пәндер кешені.

Пәнаралық зерттеу әдістері негізінен ғылыми пәндердің тоғысқан жерлеріне бағытталған синтетикалық, интегративті әдістер қатарының (әдістеменің әртүрлі деңгейлерінің элементтерін біріктіру нәтижесінде пайда болған) жиынтығы ретінде.

Пәнаралық әдістерге әдісті де жатқызады метатеориялық деңгейлік жүйелік талдау әдісі. Бұл әдісті қолдана отырып, теориялардың өзі зерттеледі және оларды құру жолдары әзірленеді, жүйе зерттеледі болуы тиіс ал осы теорияның тұжырымдамалары, қолдану шектері, жаңа ұғымдарды енгізу жолдары белгіленеді, бірнеше теорияларды синтездеу жолдары негізделеді.

Зерттеудің бұл деңгейінің орталық міндеті ғылыми теорияларды формализациялау шарттарын білу және метатілдер деп аталатын формальды тілдерді дамыту болып табылады.

Күрделі, бір-бірімен байланысты есептерді зерттеуде адамның ғылыми қызметінің әртүрлі салаларында, атап айтқанда логикада, математикада, жүйелердің жалпы теориясында кеңінен қолданылатын жүйелер мен талдаулар қолданылады, нәтижесінде өрмекшілер пайда болды. металлогика және метаматематика.

Металогика жүйелерді зерттейді ережеде және формальды логика ұғымдарын зерттейді, формальды тілдердегі дәлелдеу теориясының, ұғымдардың анықтылығының, ақиқаттың мәселелерін әзірлейді.

Жүйелік талдаудың негізінде жүйе ұғымы жатыр, ол арқылы алдын ала анықталған қасиеттері бар объектілер (компоненттер) жиыны түсініледі. олардың арасындағы тұрақты қатынастар.

Осы тұжырымдама негізінде қатынастар есепке алынады, барлық баламалардың сандық салыстырулары саналы түрде ең жақсы шешімді таңдау үшін қолданылады, кейбір критерийлер бойынша бағаланады, мысалы, өлшенгіштік, тиімділік, сенімділік және т.б.

Жүйелік талдау ол жеке саланың, өнеркәсіптік кәсіпорынның, бірлестіктің экономикасы сияқты күрделі жүйелерді зерттеу үшін, бірнеше құрылыс ұйымдары жүзеге асыратын күрделі құрылыс процестерінің технологиясын жоспарлау және ұйымдастыру үшін және т.б. үшін қолданылады.

Жүйелік талдау негізгі төрт кезеңнен тұрады:

Бірінші ол мәселені қоюдан тұрады - олар объектіні, зерттеудің мақсаттары мен міндеттерін, сондай-ақ объектіні зерттеу мен басқару критерийлерін анықтайды. Мақсаттарды дұрыс емес немесе толық емес қою барлық кейінгі талдаулардың нәтижелерін жоққа шығаруы мүмкін.

Кезінде *екінші кезеңнің* зерттелетін жүйенің шекаралары белгіленіп, оның құрылымы анықталады: мақсатқа сәйкес объектілер мен процестер нақты зерттелетін жүйеге және сыртқы ортаға бөлінеді. Бұл жағдайда жабық және ашық жүйелерді ажыратады. Тұйық контурлы жүйелерді зерттеу кезінде сыртқы ортаның олардың мінез-құлқына әсері ескерілмейді. Соңғы

уақытта технологияда "қалдықсыз технология" деп аталатын жабық технологиялық циклдері бар жабық контурлы жүйелерді зерттеуге көбірек көңіл бөлінуде. Мұндай технологиялық процестер экономика тұрғысынан да, экология тұрғысынан да перспективалы болып табылады: "қалдықтар неғұрлым аз болса, өндіріс деңгейі соғұрлым жоғары болады".

Үшінші, жүйелік талдаудың маңызды кезеңі зерттелетін жүйенің математикалық моделін құрастырудан тұрады. Біріншіден, жүйе параметрленеді, жүйенің таңдалған элементтері және олардың өзара әрекеттесуі сипатталады. Процестердің ерекшеліктеріне байланысты жүйені тұтастай талдау үшін сол немесе басқа математикалық аппараттар қолданылады. Айта кету керек, аналитикалық әдістер олардың көлемділігіне немесе күрделі теңдеулер жүйесін құрастыру және шешу мүмкін еместігіне байланысты шағын жүйелерді ғана сипаттау үшін қолданылады. Ірі жүйелерді, олардың сапалық қана емес, сонымен қатар сандық сипаттамаларын сипаттау үшін қуыс мәндерді қабылдайтын дискретті параметрлер (баллдар) қолданылады. Нәсібінесе процестердің дамуын белгілі бір ықтималдықпен зерттейді немесе зерттелетін процестердің жүру ықтималдығын анықтайды.

Жүйелік талдаудың маңызды кезеңі болып табылады *қараңғы*. Бұл алынған математикалық модельді талдау, қорытындыларды оңтайландыру және тұжырымдау мақсатында оның экстремалды жағдайларын анықтау.

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

№ 4 тақырып бойынша семинар сабақ (2сағат)

Сұрақтар:

1. Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптерінің мәні. Зерттеу стратегиясын анықтау тәсілдері.
2. Ғылыми әдіске қойылатын талаптар (жалпы талаптар).
3. Ғылыми зерттеу әдісінің түсінігі. Ғылыми зерттеу әдістерінің классификациясы.
4. Ғылыми зерттеудің философиялық және жалпы ғылыми әдістері.
5. Ғылыми зерттеудің жеке және арнайы әдістері.

Тапсырмалар:

1. Дәріс және семинар сабақтарының конспектілерін дайындау
2. Семинар сабағының сұрақтарына жауаптардың қысқаша мазмұны.

Ұсынылған әдебиеттер тізімі:

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Магистранттардың оқытушымен өзіндік жұмысы (3 сағат)

1. Тапсырма:

- Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2023 жылғы 29 желтоқсандағы № 1233 қаулысымен бекітілген "қоғаммен әріптестікте қоғамдық қауіпсіздікті қамтамасыз етудің 2024-2028 жылдарға арналған тұжырымдамасымен" (құқық бұзушылықтардың алдын алу саласында) танысыңыз. Сұраққа жауап беріңіз: зерттеу стратегиясының қандай тәсілдерін анықтай аласыз?

- Әлеуметтанулық сауалнама қалай жүргізіледі? "Отбасындағы зорлық-зомбылықтың болуын анықтау" сауалнамасының мысалында. Ғылыми зерттеу тақырыбына сауалнама жасаңыз.

2. *МОӨЖ өткізу нысаны:* пікірталас, әңгімелесу, сауалнама құрастыру.

Реттік нөмірі көрсетілген курс бойынша ұсынылған әдебиеттер тізімі

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Магистранттардың өзіндік жұмысы № 4 (5 сағат)

1. Тапсырма: Кестенің мазмұнына түсініктеме беріңіз және мысалдар келтіріңіз:

ӘДІСТЕР	
ЭМПИРИКАЛЫҚ	ТЕОРИЯЛЫҚ
Бақылау. Құбылыстарды мақсатты қабылдау	Ресімдеу. Зерттелетін процестердің мәнін ашатын дерексіз-математикалық модельдерді құру
Сипаттамасы. Тіл құралдарымен объектілер туралы мәліметтерді бекіту	Аксиоматизация. Аксиомалар негізінде теориялар құру
Өлшеу. Объектілерді кез-келген жалпы қасиеттері мен жақтары бойынша салыстыру	Гипотетикалық-дедуктивті әдіс. Эмпирикалық фактілер туралы мәлімдемелер шығарылатын дедуктивті байланысты гипотезалар жүйесін құру
Тәжірибе. Арнайы құрылған бақыланатын жағдайларда бақылау	
Салыстыру. Объектілерге ортақ қасиеттерді бір өлшемді салыстырмалы зерттеу және бағалау және белгілері	

Орындауға арналған әдістемелік ұсынымдар: дәріс сабақтарына және МӨЖ-ге дайындау үшін деректерді ұсынымдарды, "жалпы білім беру пәндері" кафедрасында қосымша консультацияларды пайдалану.

Өзін-өзі зерттеу үшін келесі сұрақтар ұсынылады:

1. Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптерінің мәні. Зерттеу стратегиясын анықтау тәсілдері.
2. Ғылыми әдіске қойылатын талаптар (жалпы талаптар).
3. Ғылыми зерттеу әдісінің түсінігі. Ғылыми зерттеу әдістерінің классификациясы.
4. Ғылыми зерттеудің философиялық және жалпы ғылыми әдістері.
5. Ғылыми зерттеудің жеке және арнайы әдістері.
6. Қандай әдістер сіздің көзқарасыңыз бойынша үшін ең қолайлылары тақырып бойынша ғылыми зерттеулер жүргізу магистрлік диссертация?

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Тақырып 5. Ғылыми зерттеу бағытын таңдау. Ғылыми мәселені қою және ғылыми-зерттеу жұмысының кезеңдері.

Құжаттық ақпарат көздері. Құжаттарды талдау. Ғылыми ақпаратты іздеу және жинақтау. Ақпараттық ресурстардың электрондық нысандары. Ғылыми ақпаратты өңдеу, оны тіркеу және сақтау.

Ғылыми мәселенің мәні. Мәселені қою және оны шешу.

Ғылыми зерттеу бағытын таңдау әдістері мен мақсаттары. Ғылыми-зерттеу жұмысының кезеңдері.

Зерттеудің өзектілігі мен ғылыми жаңалығы. Гипотеза – мәселені зерттеудің теориялық кезеңі. Жұмыс гипотезасын ұсыну.

Дәрісмен

Тақырып № 5. «Ғылыми зерттеу бағытын таңдау. Ғылыми мәселені қою және ғылыми-зерттеу жұмысының кезеңдері» (2 сағат)

Дәріс жоспары:

1. Құжаттық ақпарат көздері. Құжаттарды талдау. Ғылыми ақпаратты іздеу және жинақтау. Ақпараттық ресурстардың электрондық нысандары. Ғылыми ақпаратты өңдеу, оны тіркеу және сақтау.
2. Ғылыми мәселенің мәні. Мәселені қою және оны шешу.
3. Ғылыми зерттеу бағытын таңдау әдістері мен мақсаттары.
4. Ғылыми-зерттеу жұмысының кезеңдері.
5. Зерттеудің өзектілігі мен ғылыми жаңалығы.
6. Гипотеза – мәселені зерттеудің теориялық кезеңі. Жұмыс гипотезасын ұсыну.

Дәріс тезистері:

Ақпарат көздерін құжаттау Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2023 жылғы 25 тамыздағы № 236 бұйрығына сәйкес жүзеге асырылады. Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2023 жылғы 28 тамызда № 33339 болып тіркелді мемлекеттік және мемлекеттік емес ұйымдарда құжаттама жасау, құжаттаманы басқару және электрондық құжат айналымы жүйелерін пайдалану қағидаларын бекіту туралы».

Ғылыми-және ақпараттық қызмет ғылыми ақпараттың маңызды қайнар көзі және оны кеңістік пен уақыт бойынша жеткізу құралы ғылыми құжат болып табылады.

Құжатпен кез келген білімді бекітетін немесе растайтын және белгілі бір жинаққа енгізілуі мүмкін кез келген материалдық объект танылады. Бұл кең мағынада құжаттарға тек жазбалар, қолжазбалар мен баспа басылымдары ғана емес, сонымен қатар өнер туындылары, нумизматикалық ескерткіштер, минералды, ботаникалық, зоологиялық немесе антропологиялық сипаттағы мұражай экспонаттары жатады.

Ғылыми құжатпен бекітілген ғылыми ақпаратты қамтитын, оны уақыт пен кеңістікте беруге арналған және қоғамдық тәжірибеде қолданылатын материалдық объект болып саналады.

Формасы бойынша ғылыми құжаттар мыналарды ажыратады:

мәтіндік (кітаптар, журналдар, қолжазбалар және т.б.);

графикалық немесе графикалық (сызбалар, сызбалар, графиктер, жоспарлар, карталар, диаграммалар және т.б.);

аудиовизуалды (дыбыс жазбалары, кинофильмдер, диапозитивтер және т.б.).

Ақпаратты сақтау және беру тәсілдерін дамыту. Ақпаратты сақтау және беру тәсілдері коммуникацияның дамуында үлкен рөл атқаратындықтан, олардың эволюциясын қадағалау қызықты. Әрбір өркениеттің дамуымен оның тілі мен жазуы жетілдірілген сайын құжаттардың белгілі бір түрлері де әзірленді.

Қазіргі заманда электронды құралдар пайда болды, бұл ақпараттың кез келген бірлігіне жылдам қол жеткізе отырып, ақпараттың үлкен көлемін сақтау мүмкіндіктерімізді айтарлықтай арттырды. Біз сапада қолданылатын ықшам оптикалық дискілер туралы айтып отырмыз компьютердің сыртқы жады туралы. Бұл салада прогрестің жылдам болғаны сонша, қандай да бір нақты деректерді ұсыну қауіпті.

Ғылыми құжаттардың әртүрлі түрлері әртүрлі уақытта пайда болды және соңғы ғасырлар, тіпті ондаған жылдар бойы айтарлықтай эволюцияға ұшырады. Кітап бірнеше мыңжылдықтар бойы бар, өнертабыстардың сипаттамасы - 500 жыл, ғылыми журнал - 350 жылдан сәл аз, ал журнал мақаласы қазіргі күйінде - 100-150 жыл. Құжаттардың типологиясы да айтарлықтай өзгеруде.

Ғылыми кітап - ғылыми ақпаратты жинақтаудың маңызды құралы. Кітаптарда теориялық зерттеулер жарияланады, практикалық қызметтің

белгілі бір салаларында қол жеткізілген тәжірибелер баяндалады, ғылымның, экономиканың және мәдениеттің стратегиялық мәселелері әзірленеді.

Кітап білім берудің, оқытудың және тәрбиелеудің таптырмас құралы ретінде қызмет етеді. Бірқатар елдердің кейбір деректері бойынша ғылыми кітаптар шығарылатын барлық кітаптардың шамамен 20-25% құрайды.

Ғылыми-ақпараттық қызмет үшін кітаптардың келесі маңызды түрлерін ажыратуға болады:

- монографиялар;
- жинақтар;
- ғылыми конференциялардың материалдары;
- анықтамалықтар;
- оқулықтар мен оқу құралдары;
- ресми басылымдар.

Кітаптың ғылыми ақпарат көзі ретіндегі рөлі оны жазуға және басып шығаруға көп уақытты қажет ететін фактормен біршама әлсірейді. Мұны кітаптардың кемшіліктеріне жатқызуға болады.

Кітаптарды баспаға дайындаудың негізгі уақыты қолжазбаларды қарауға және редакциялау алдында кезек күтуге кетеді.

Кітап баспаларының тәжірибесі көрсеткендей, авторлар биыл тапсырған қолжазбалар редакторлық дайындық жоспарына келесі жылға ғана енгізілген. Әлеуметтік және гуманитарлық ғылымдар бойынша кітаптар жаратылыстану ғылымдары мен инженерлік кітаптармен салыстырғанда олардағы ақпараттың баяу ескіруімен сипатталады.

Көптеген кітаптардың ғылыми ақпарат көзі ретіндегі рөлін едәуір төмендететін маңызды кемшілігі - оларда көмекші индекстердің болмауы (атаулы, тақырыптық, аббревиатуралар және т.б.), олардың библиографиялық аппараттарының жетілмегендігі (сілтемелердің, келтірілген әдебиеттер тізімінің болмауы, немқұрайлылық). олардың дизайны), сондай-ақ толық емес мазмұны.

Ғылыми кітаптың анықтамалық аппаратын жетілдіру - оған ғылыми ақпарат көзі ретінде қойылатын басты талаптардың бірі.

Басқа маңызды талап болып табылады қамтамасыз ететін элементтердің болуы оның жылдамдығы ақпараттық басылымдарда индекстердің көрсетілуі

- ӘОЖ (Әмбебап ондық жіктеу),
- КБЖ (Кітапханалық-библиографиялық жіктеу)
- және авторлық (баспа) тезистер мен аннотациялар.

Ғылыми кітапты негізінен ғылыми ақпаратты тарату және сақтау құралы ретінде қарастыра отырып, оның басқа да бірқатар функцияларды орындайтынын ұмытпауымыз керек. Бұл, ең алдымен, ғылыми шығармашылық үдерісін ынталандыратын коммуникацияның интеграцияланған құралы.

"Заманауи кітап басқа қолданыстағы коммуникация құралдарының кез келгеніне қарағанда функциялардың неғұрлым дамыған, күрделі және әмбебап үйлесімін білдіреді. Кітап - бұл өте нәзік теңдестірілген, адамға

жақсы бейімделген "органдардың" бірегей кешені, олардың көмегімен кітапта жасырылған ақпаратты жан-жақты игерудің ең күрделі процесі жүзеге асырылады. Кітап коммуникативті құрал ретінде оны оқу мен меңгеруде ойлау процестерін белсендіруге ықпал етеді. Кітап, кітап формасы - ақпаратты берудің мазмұнды, белсенді әрекет ететін түрі, ол адаммен өте кең ауқымда байланыста болады, көркем мәтінді қабылдауды интеллектуалдық жағынан да, эмоционалдық жағынан да айтарлықтай байытады."

Ғылыми құжаттарды аналитикалық және синтетикалық өңдеудің негізгі түрлері.

Талдаушы-синтетикалық қайта өңдеу құжаттар әрбір жеке құжатты немесе олардың белгілі бір жиынтығын ғылыми және ақпараттық қызметтің сол немесе басқа міндеттеріне барынша сәйкес келетін түрде ұсынудан тұрады.

Арнайы қызметтер жүзеге асыратын ғылыми ақпараттарды талдау мен синтездеу қажеттілігі ғылым мен техниканың жедел дамуына байланысты туындады. Атап айтқанда:

1) кез келген, тіпті ең тар пән бойынша пайда болатын ғылыми құжаттардың санының көбейгені сонша, ғалымның немесе маманның көптен бері өз мүддесіне сай барлық дереккөздерді оқуға немесе ең болмағанда шолуға уақыты болмай қалды.;

2) ғылыми ақпарат туралы ақпаратқа ғана емес, сонымен қатар ғылыми ақпараттың өзіне, яғни нақты фактілік деректерге немесе фактографиялық ақпарат деп аталатын мәліметтерге де аса қажеттілік туындады. Мұндай ақпарат алдын ала сыни тұрғыдан бағалануы және оның мақсаты мен қолданылуын ескере отырып өңделуі тиіс;

3) ғылыми-техникалық әдебиеттерде сенімсіз, ескірген немесе тіпті қате болып табылатын көптеген ғылыми ақпараттар жарияланады.

Сонымен қатар, ғылыми ақпараттар, әдетте, әр уақытта, бірнеше тілде және әр түрлі формада жарияланған немесе дайындалған әр түрлі құжаттар арқылы шашыраңқы болады. Сондықтан мұндай ақпаратты жинау, жүйелеу және физикалық "конденсациялау" ғана емес, сонымен бірге оны сыни тұрғыдан бағалау және жалпылау қажеттілігі туындады.

Негізгі түрлерімен құжаттарды аналитикалық-синтетикалық қайта өңдеу болып табылады:

- библиографиялық сипаттама;
- олардың жіктелуі (индекстелуі);
- аңдатпа жазу;
- рефераттау;
- бір тілден екінші тілге аударма;
- шолуларды құрастыру.

Мұндай өңдеудің әрбір түрі талдау мен синтездің белгілі бір арақатынасымен сипатталады. Ғылыми аудармада ешқандай синтез жасалмайды, ал шолуларды дайындау кезінде синтетикалық жұмыстың үлес салмағы ең жоғары деңгейге жетеді.

Қосымша құжатты жасау барысында ақпараттың жинақталуы жүзеге асырылады, ол оның нақты көлемін азайтудан, символдық нысанды өзгертуден (индексстеу кезінде), құжаттың жаңалығын, ғылыми, практикалық және басқа құндылығын бағалаудан тұрады.

Санамаланған түрлер *аналитикалық-синтетикалық қайта өңдеу* құжаттар ғасырлар бойы кітап шығару, кітап саудасы және кітапхана ісінің, библиографияның, қолданбалы лингвистиканың және ұйымдастырудың дамуына байланысты жетілдірілді ғылыми еңбектің.

Библиографиялық сипаттама және библиографиялық жазба. *Құжаттың библиографиялық сипаттамасы (БС)* - бұл библиографиялық бөлімнің бөлігі жазбалар, бұл құжат туралы библиографиялық ақпараттың жиынтығы, белгілі бір ережелерге сәйкес келтірілген, аймақтар мен элементтердің жүру тәртібін белгілейтін және оны сәйкестендіруге және жалпы сипаттауға арналған.

ҚБ - алдыңғы сәйкестендіру тыныс белгілері бар өзара байланысты элементтер жүйесі түрінде жасалған құжаттың библиографиялық үлгісі

Библиографиялық жазба (БЖ) - бұл библиографиялық іздестіру мақсатында оның құрамдас бөліктері мен мазмұнын ашуға, сәйкестендіруге мүмкіндік беретін құжат туралы ақпаратты құжаттық түрде тіркейтін библиографиялық ақпараттың элементі.

БС құрамына кіреді:

БЖ; + (қажеттілігіне қарай)

БҚ тақырыбы;

индексстеу терминдері (сыныптамалық индекстер және пәндік айдарлар);

аңдатпа (немесе реферат);

құжатты сақтау шифры;

құжатты өңдеуді аяқтау күні;

қызметтік сипаттағы мәліметтер.

ҚҚ-ның міндетті элементі ҚҚ болып табылады, ал қалған құрамдас бөліктер мақсаттар мен міндеттерге байланысты өзгеруі мүмкін. БЗ, міндетті түрде қамтитын кітапхана каталогына арналған құжатты сақтауға арналған шифр деп аталады каталогтандыру жүйесінің жазумен. Егер біз ВО-ны құрастыруды процесс ретінде қарастыратын болсақ, онда ол белгілі бір ережелерге сәйкес осы құжатты сәйкестендіретін және оны басқалардың арасынан табуға мүмкіндік беретін кез-келген құжат туралы мәліметтер тізімін салыстырудан тұрады.

Ғылыми құжат ғылыми ақпаратты қамтитын логикалық тұтас мәтіннің және қайта шығарылған (бекітілген) материалдық ортаның жиынтығы ретінде болған жағдайда бұл мәтін талдануға жатады, ол үшін бұл құжат құрамдас бөліктерге бөлінеді.

Талдаудың негізгі объектісі мәтіннің мазмұны да, мәтіннің өзі де емес, оның сыртқы сәйкестендіру белгілері болып табылады. Бұл үдеріс ғасырлар бойғы қоғамдық тәжірибеде қалыптасқан қатаң ережелер бойынша жүзеге асырылады. Осындай талдау нәтижесінде құжаттың (мәтіннің) атауы, оның

авторының аты-жөні, күні анықталадызбас және тақырыпшалық деректер және құжаттың басқа да сәйкестендіру белгілері. Әрі қарай, алынған ақпаратты синтездеу құжатты дайындау мақсатында жүзеге асырылады.

Ол үшін олар қатаң белгіленген ретпен және формада келтіріледі:

автордың аты;
атауы;
субтитр деректері;
шығу деректері;
сандық сипаттамасы;
тақырып үстіндегі деректер;
ескертулер.

Осындай синтез нәтижесінде жасалған БЖ әрбір ғылыми құжатты бірегей сәйкестендіруге мүмкіндік береді, онсыз дәстүрлі түрде (карточкалық каталогтар, библиографиялық индекстер, реферативтік журналдар, кітапханалар), сондай-ақ механикаландыру құралдарының көмегімен жүзеге асырылатын құжаттық ақпараттық-іздістіру жүйелерін құру мүмкін емес. және автоматтандыру.

Аңдатпа. Аннотациямен (лат. *annotatio* - ескертпе) құжатты мақсаты, мазмұны, түрі, пішіні және басқа да ерекшеліктері тұрғысынан қысқаша сипаттайтын біртұтас мәтін деп аталады. Аннотацияларды әртүрлі критерийлер бойынша жіктеу бар (мақсатты мақсаты, сипаттау тәсілі, көлемі, автоматтандыру құралдарын пайдалану дәрежесі және т.б.). Аннотация жасағанда талдаудың негізгі объектісі құжат мәтіні болып табылады.

Мұндай талдаудың екі түрлі мақсаты болуы мүмкін:

1) автордың өзі осы құжатты қарастыруға арнаған орталық тақырыпты немесе тақырыпты, сондай-ақ осы тақырыпқа немесе тақырыпқа қатысты негізгі идеялар мен фактілерді анықтау;

2) берілген құжаттың мағыналық (мағыналық) мазмұны бойынша белгілі бір ғалымдар мен мамандар тобының ғылыми немесе практикалық мүдделеріне қаншалықты сәйкес келетіндігін анықтау.

Талдау нәтижелері белгілі бір ұғымдар кешеніне синтезделеді, олар табиғи тілде өрнектеледі және жазылады. Талдау мен синтезді жүзеге асыру үшін, ең болмағанда, өңделетін құжаттар жататын ғылым немесе техника саласының негіздерін білу қажет. Ғылыми құжаттарға жоғары сапалы аннотацияны тек мамандар ғана жасай алады.

Аннотациялар кітапхана ісі және библиография саласында, баспа және кітап сатуда, ғылыми-ақпараттық қызметте қолданылады.

Ғылыми мәселенің мәні. Мәселені қою және оны шешу.

Мәселе қоғамды оқуға, білімді дамытуға, тәжірибе жасауға және бақылауға жетелейді. Ғылым бақылаудан емес, проблемалардан басталады, дегенмен бақылаулар проблеманы тудыруы мүмкін.

Зерттеуші ғылыми зерттеуге кіріскен кезде, оның әлдеқашан түсінігі бар, ол нені зерттейтіні туралы түсінік. Әртүрлі зерттеушілердің әртүрлі тұжырымдамалардан бастау мүмкіндігі бар, олардың ішіндеолардың біреуі немесе біреуіолардың жеке.

Ғылыми зерттеу белгілі бір мәселені шешудің теориясы мен тәжірибесін талдаудан басталады. Ғылыми ли-де көрініс тапқан проблемалар теорияға. Мәселені дұрыс тұжырымдау – бұл мәселе өзінен кем емес күрделі мәселені шешу туралы және қажет емес басқа біреу деп әрекет етуугой мұны сіз үшін толығымен жасайды.

Ғалымның алдында тұрған саналы міндет әрқашан қандай да бір мәселені, мысалы, күтпеген немесе бұрын түсіндірілмеген бақылауларды түсіндіру арқылы осы мәселені шешетін теорияны құру арқылы шешу болып табылады.

Дегенмен, әрбір қызықты жаңа теория жаңа проблемаларды тудырады - оны қолданыстағы теориялармен үйлестіру мәселелері бақылау арқылы жаңа және бұрын елестетілмеген тексерулерді жүргізумен байланысты мәселелер. Ал оның жемістілігі негізінен ол тудыратын жаңа мәселелер бойынша бағаланады. Ең елеулі үлес қосқандар теория жасай алатын ғылыми білімнің өсуі ол тудыратын жаңа мәселелерден тұрады. Сондықтан біз ғылым мен білімнің өсуін әрқашан проблемалардан басталып, әрқашан проблемалармен – тереңдіктің артуымен аяқталатын және жаңа мәселелерді алға жылжыту қабілетінің артуымен сипатталатын нәрсе деп түсінеміз.

Мәселе – объективті түрде туындайтын жылы барысы туралы дамытудың бойынша білім шешімі маңызды практикалық немесе теориялық болып табылатын сұрақ немесе сұрақтар кешені қызығушылық".

Адам үшін мәселенің мәні мынада, ол талдауды, бағалауды, тексеруді және растауды қамтамасыз ете отырып, жауапты (мәселенің шешімін) табу үшін идеяны, тұжырымдаманы қалыптастыруды талап етеді тәжірибе арқылы.

Проблемамен көбінесе жоқ сұрақ деп аталады бір мәнді шешім емес. Анықталмаған мәселенің маңыздылығы тапсырмадан ерекшеленеді. Мүмкін болатындардың жиынтығы өзара байланысты объектілер мәселелерінің қарастыру көлемі проблематика деп аталады.

Ғылыми мәселе – бұл хабардар болу, надандық ұғымын тұжырымдау.

Қарастыру объектісі неғұрлым күрделі болса (таңдалған тақырып неғұрлым күрделі болса), соғұрлым ол екіұшты, белгісіз сұрақтарды (мәселелерді) қамтиды, ал мәселені тұжырымдау және оның шешімін табу үшін проблемалар соғұрлым күрделі болады, яғни ғылыми жұмыстың мәселелері классификация мен басымдықтарды қамтуы керек. қосулы басқармада.

Қойылым мәселелер – басталуы кез келген зерттеулер.

Мәселелер дүниенің құбылмалылығынан және адамдардың рухани белсенділігінен туындайды. Ғылыми білім мәселесі – шешуді қажет ететін теориялық немесе нақты мәселе.

Қойылым мәселелер, оның тұжырымдау. Мәселе бар ма, жоқ па деген сұрақ өте маңызды, өйткені жоқ мәселелерді шешуге көп күш жұмсау – бұл ерекшелік емес, өте әдеттегі жағдай. Ойдан шығарылған мәселелер мәселенің өзектілігін жасырады. Сонымен қатар, мәселені сәтті тұжырымдау оны шешудің жартысына тең болуы мүмкін.

Мәселе барлық жұмыстың негізі болып табылады. Сондықтан мәселені нақты, анық, дұрыс тұжырымдау қажет. Ол проблемалық жағдаят, шешілмеген мәселе, теориялық немесе практикалық тапсырма түрінде жүзеге асуы мүмкін және т.б.

Мәселе – бұл білім мен надандықтың арасындағы шекара. Ол бұрынғы білім жеткіліксіз болып, жаңасы әлі игерілмеген жағдайда пайда болады нысандар.

Егер мәселе идея, тұжырымдама түрінде белгіленіп, тұжырымдалса, онда бұл оны шешу үшін мәселені тұжырымдауға кірісуге болатындығын білдіреді.

Ғылыми зерттеу мәселесінің тұжырымы – бұл, шын мәнінде, ғылыми жұмыс жоспарының кристалдануы. Сондықтан мәселені дұрыс қою – табысқа жетудің кілті. Мәселені дұрыс анықтау үшін таңдалған тақырыпта ненің әзірленгенін, ненің нашар әзірленгенін, ненің мүлде қозғалмағанын түсіну қажет, бұл тек қолда бар әдебиеттерді зерделеу негізінде мүмкін болады.

Кез келген ғылыми зерттеу жаңа құбылыстарды тану үдерісіндегі белгілі бір қиындықтарды жеңу, бұрын белгісіз болған фактілерді түсіндіру немесе белгілі фактілерді түсіндірудің ескі тәсілдерінің толық еместігін анықтау мақсатында жүргізіледі. Бұл қиындықтар ең айқын түрде проблемалық деп аталатын жағдайларда, бар ғылыми білім танымның жаңа міндеттерін шешу үшін жеткіліксіз болған кезде көрінеді. Мәселе әрқашан ескі білім өзінің сәтсіздігін анықтаған кезде, ал жаңа білім әлі дамымаған формада болған кезде туындайды.

Осылайша, ғылымдағы проблема - бұл оның шешілуін талап ететін қайшылықты жағдай. Бұл жағдай көбінесе бұрынғы теориялық пайымдаулар шеңберіне анық сәйкес келмейтін, яғни ешбір теория жаңадан ашылған фактілерді түсіндіре алмайтын жаңа фактілерді табу нәтижесінде туындайды. Жаңа проблемаларды дұрыс тұжырымдау және нақты тұжырымдау көбінесе олардың шешілуінен маңызды емес. Негізінде, бұл проблемаларды таңдау, егер толығымен болмаса, бұл өте үлкен дәрежеде жалпы зерттеу стратегиясын және әсіресе ғылыми ізденістің бағытын анықтайды.

Бірінші кезең сипаттау үшін ақпараттың жеткіліксіздігімен байланысты немесе түсініктемелер шындық. Екінші кезең қажет, сонымен күнделікті тіл деңгейіне көшу бір ғылыми саладан (өзіндік терминологиясымен) екіншісіне ауысуға қалай мүмкіндік береді. Үшінші кезең көлемге байланысты объективті білімнің болуы, жинақталған қандай да бір науқой.

Мәселені сауатты тұжырымдау келесі іс-қимыл топтарын жүзеге асыруды көздейді:

- Мыналардан тұратын мәселені тұжырымдау сауалдар қою (мәселенің орталық мәселесін алға жылжыту), құрастырылымдардың (мәселенің негізін құраған қайшылықты бекіту), финитизациялау (күтілетін нәтиженің болжамды сипаттамасы);

- Стратификация операцияларымен (мәселені жауапсыз негізгі проблемалық сұраққа жауап алу мүмкін емес сұрақтарға "бөлу"),

композициямен (мәселені құрайтын сұрақтарға топтастыру және шешу ретін анықтау), локализациямен (зерттеу қажеттіліктеріне және зерттеушінің мүмкіндіктеріне сәйкес зерттеу өрісін шектеу, зерттеу үшін таңдалған аумақта белгісізден белгілі нәрсені шектеу) ұсынылған мәселенің құрылысы., түрлендірулер (кез келген мәселені ауыстыру мүмкіндігіне арналған қондырғыны әзірлеу кез келген басқа мәселелер және мәселенің барлық элементтеріне балама іздеу);

- Маманның келесі әрекеттерімен сипатталатын мәселені бағалау кондификация (мәселені шешу үшін қажетті барлық шарттарды, соның ішінде әдістерді, құралдарды анықтау, қабылдаулар және с.с.), түгендеу (тексеру қолма-қол ақшамүмкіндіктер мен алғышарттар), танымдау (дәрежесін анықтау проблемалық мәселелер, яғни мәселені шешу үшін пайдаланылуы тиіс ақпараттағы белгілі мен белгісіздің арақатынасы), ассимиляция (арасында табу шешілетін мәселелерге ұқсас шешілген мәселелер), біліктілік (мәселені белгілі бір мәселеге жатқызу түріне);

[illegible]

- Ұғымдарды түсіндіруден (түсіндіруден), қайта кодтаудан (мәселені басқа ғылыми немесе күнделікті тілдерге аударудан) тұратын белгі, жақындастырулар ұғымдар (вербальды нюанс – нәзік ауысу – мәселенің өрнектері және мәселенің мәнін барынша дәл бекітетін ұғымдарды таңдау).

Ғылыми зерттеудің бүкіл барысын келесі логикалық схема түрінде ұсынуға болады:

Тандалған тақырыптың өзектілігін негіздеу.

Зерттеудің мақсаты мен нақты міндеттерін қою.

Зерттеу объектісі мен тақырыбын анықтау.

Зерттеу жүргізу әдістерін (әдістемелерін) тандау.

Зерттеу процесінің сипаттамасы.

Зерттеу нәтижелерін талқылау.

Қорытындыларды тұжырымдау және алынған нәтижелерді бағалау.

Таңдалған тақырыптың өзектілігін негіздеу кез-келген зерттеудің бастапқы кезеңі болып табылады. Диссертацияға қатысты "өзектілік" ұғымының бір ерекшелігі бар. Диссертация, жоғарыда айтылғандай, біліктілік жұмысы болып табылады және оның авторы тақырыпты қалай таңдау керектігін және бұл тақырыпты уақтылығы мен әлеуметтік маңыздылығы тұрғысынан қаншалықты дұрыс түсініп, бағалайтынын, оның ғылыми жетілуін және кәсіби біліктілігін сипаттайды. дайындалдыдық.

Өзектілікті қамту сөзбе-сөз болмауы керек. Оның сипаттамасын алыстан бастаудың ерекше қажеттілігі жоқ. Алдын ала жеткіліктібір машинкада басылған елді жедіең бастысы – проблемалық жағдайдың мәнін көрсету, одан тақырыптың өзектілігі көрінетін болады. Осылайша, проблемалық жағдайды тұжырымдау кіріспенің өте маңызды бөлігі болып табылады. Сондықтан "мәселе" ұғымына толығырақ тоқталудың мәні бар.

Кез келген ғылыми зерттеу жаңа құбылыстарды тану үдерісіндегі белгілі бір қиындықтарды жеңу, бұрын белгісіз болған фактілерді түсіндіру немесе белгілі фактілерді түсіндірудің ескі тәсілдерінің толық еместігін анықтау мақсатында жүргізіледі. Бұлар қиындықтар жылы ең көп айқын нысанында көрінісолар бар ғылыми білім танымның жаңа міндеттерін шешу үшін жеткіліксіз болған кезде проблемалық деп аталатын жағдайларда өздерін ақтайды.

Мәселе әрқашан ескі білім өзінің сәтсіздігін анықтаған кезде, ал жаңа білім өзінің сәтсіздігін анықтаған кезде туындайды ол әлі дамыған формасын алған жоқ.

Осылайша, ғылымдағы проблема – бұл шешуді қажет ететін қайшылықты жағдай. Бұл жағдай көбінесе бұрынғы теориялық пайымдаулар шеңберіне анық сәйкес келмейтін, яғни ешбір теория жаңадан ашылғандарды түсіндіре алмайтын жаңа фактілерді табу нәтижесінде туындайды фактілер.

Жаңа проблемаларды дұрыс қою және нақты тұжырымдау жиі емес бар емес аздау мәні, немен шешім олардың өздері. Бойынша болмысқа, дәл таңдау проблемаларды, егер емес тұтастай алғанда, онда жылы өте үлкен дәрежелер анықтайды стратегияны зерттеп, ния жалпы алғанда және бағыт ғылыми іздеу жылы ерекшеліктері. Кездейсоқ емес деп саналады, ғылыми жобаны не тұжырымдау керекблемге – білдіреді көрсету іскерліктер бөлу ең бастысы бастап екінші орындакөбік, зерттеу пәні туралы ғылымға бұрыннан белгілі және әлі белгісіз нәрсені анықтау.

Осылайша, егер ізденуші зерттеу тақырыбын білу мен білмеу арасындағы шекара қай жерде екенін көрсете білсе, онда оған ғылыми мәселені нақты және біржақты анықтау қиынға соқпауы мүмкін.му, және, демек, тұжырымдалғаноның мәнін ашу.

Жеке диссертациялық зерттеулер қойылады б.е- лью белгілі бір ғылыми мектеп ұсынған ережелерді әзірлеу. Мұндай диссертациялардың тақырыптары өте тар болуы мүмкін, бұл оларды ешбір жағдайда кемітпейді өзектілігі. Ұқсас жұмыстардың мақсатыбот белгілі бір мәселелерді қазірдің өзінде жеткілікті түрде алдын ала шешу аясында шешуден тұрадынегізделген тұжырымдама. Осылайша туралытағы бір айта кетерлігі, мұндай ғылыми еңбектердің өзектілігін тұтастай алғанда техникалық қызмет көрсету тұрғысынан бағалау керектұжырымдамалық қондырғының, котәуратты диссертация немесе оның жалпы тұжырымдаманы әзірлеуге қосқан ғылыми үлесі ұстанады.

Диссертациялық жұмыстың негізінде жатқан өзекті ғылыми шешімдер, егер олар жаңашылдығымен ерекшеленсе және оң нәтиже берсе, өнертабыстар мен ашылуларға өтінімдер ретінде қарастырылуы мүмкін.

Таңдалған тақырыптың өзектілігін дәлелдеуден келесіге өту қисынды **мақсаттарды тұжырымдауда** жүргізіліп жатқан зерттеу, сондай-ақ осы мақсатқа сәйкес шешілетін нақты міндеттерді көрсету. Бұл әдетте санақ түрінде жасалады (*зерттеу..., сипаттау..., орнату..., анықтау..., формуланы шығару және т.б.*).

Бұлардың тұжырымдары **міндеттерді** мұны мүмкіндігінше мұқият жасау керек, өйткені олардың шешімінің сипаттамасы диссертация тарауларының мазмұнын құрауы керек. Бұл сондай-ақ маңызды, өйткені мұндай тараулардың тақырыптары жүргізіліп жатқан зерттеудің міндеттерін тұжырымдаудан туындайды. дар.

Әрі қарай тұжырымдалады **зерттеудің объектісі мен пәні**. Объект – бұл проблемалық жағдайды тудыратын және зерттелетін таңдаулыларды тудыратын процесс немесе құбылыс. Нысан – бұл объектінің шекарасында орналасқан нәрсе.

Зерттеудің объектісі мен пәні ғылыми процестің категориясы ретінде жалпы және жеке ретінде өзара байланысты. Объектіде оның зерттеу нысаны ретінде қызмет ететін бөлігі ерекшеленеді. Диссертацияның негізгі бағыты дәл осыған бағытталған, зерттеу тақырыбы диссертацияның тақырыбын анықтайды, ол титулдық бетте оның атауы ретінде көрсетіледі.

Құқықтағы ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстарды шамамен бірнеше кезеңге бөлуге болады, оларда әртүрлі ғылыми-зерттеу іс-әрекеттері жүзеге асырылады және әртүрлі материалдар құрастырылады.

Бірінші кезең – ең қиын және жауапты кезең – зерттеу тақырыбын таңдау. Тақырыпты дұрыс таңдау оның сәтті орындалуын қамтамасыз етудің жартысы деп жалпы қабылданған. Тақырып міндетті түрде өзекті болу, ерекшелену, бірақбағыт-бағдар беру, ғылыми бағыт-бағдар беруый жану аймағына іздеуқазіргі ғылымның әлі шешілмеген мәселелері мен мәселелері. Бірақ алдымен зерттеудің қандай түрін анықтау керектігін шешу керек ол болады қатысты. Жылы осы шақ уақыт туралы"теория-тәжірибе" тізбегіндегі бағыттылығы бойынша зерттеу түрлерінің келесі классификациясы мұқият қабылданған:

- құқықтың ғылым ретіндегі теориялық тұжырымдамаларын, оның әдіснамасын, ғылыми мәртебесін, тарихын әзірлеуге және дамытуға бағытталған іргелі зерттеулер;

- іргелі зерттеулер сонымен қатар жекелеген құқықтық пәндер шеңберінде: мемлекет және құқық теориялары және т.б. Іргелі зерттеулердің нәтижелері әрқашан тәжірибеге тікелей жол таба бермейді;

- қолданбалы зерттеулер көбінесе практикалық мәселелерді немесе практикалық бағыттағы теориялық мәселелерді шешеді. Әдетте қолданбалы зерттеулер логикалық жалғасы болып табылады іргелі іргелі, оларға қатысты олар қосалқы сипатта болады;

- әзірлемелер. Олардың міндеті – тәжірибеге тікелей қызмет көрсету. Әзірлемелердің нәтижелері іс-шараларды, нұсқаулықтарды және т.б. жетілдіруге арналған әдістемелік құралдар мен ұсыныстар болып табылады.

Зерттеу тақырыбын таңдағанда, оның өзектілігін және ғылым мен практиканың талаптарына сәйкестігін ескере отырып, терең және жан-жақты әзірленетін салыстырмалы түрде тар жоспардың міндетін алған жөн.

Тақырыпты таңдаудағы маңызды критерий зерттеушінің өзінде болуы болып табылады жеткілікті позитивті жұмыс тәжірибесі мен қабілеттері. Зерттеуші зерттеу тақырыбын өзінің пайдалы еңбектерін әзірлеп қойған және құнды бақылау материалдарын жинақтаған саладан таңдағаны әбден қисынды.

Тақырыпты таңдау кезінде материалдық-техникалық базаның, арнайы техниканың мүмкіндіктерін және зерттеу әдістемесінің болуын ескеру қажет. Қалай екенін де ескеру керек тиісті мәселе болды жарықтандырылған жылы ғылыми осы уақытқа дейінгі жұмыстарға басымдық беру және азырақ артықшылық беру зерделенгендерге және аз жарықтандырылған.

Зерттеу тақырыбын таңдау үшін келесі әдістерді қолдануға болады:

- ғылым мен тәжірибенің жетістіктеріне шолумен танысу. Қазіргі уақытта көптеген журналдар соңғы ғылыми жетістіктерге сыни шолуларды жүйелі түрде жариялап отырады, бұл қазіргі заманның аз зерттелген тақырыптарында бағдарлауды жеңілдетеді ғылымдар;

- зерттеулердің жаңа нәтижелерімен танысу жылы аралас, шекаралық облыстарда теориялар мен тәжірибелер. Ғылымдардың немесе құқық салаларының "түйісулерінде" жаңа және маңызды өзгерістер жиі анықталады;

- зерттеудің жаңа неғұрлым тиімді әдістері мен тәсілдерін әзірлеу, құқық қолдану практикасын жетілдіру және т.б.

- ескі заңдарды жаңа әдістерді қолдана отырып, жаңа позициялардан, жаңа фактілерді қолдана отырып қайта қарау материалдың;

- ведомстволық сипаттағы жаңа статистикалық, эксперименттік, сипаттамалық және басқа материалдарды жан-жақты талдау. Әрине, бұл материалдар олардың иелерінің, ведомстволарының, мекемелерінің келісімімен және жариялаудың белгіленген ережелерін сақтай отырып пайдаланылуы тиіс;

- теориялық тұрғыдан аз зерттелген тәжірибенің маңызды мәселелерін анықтауға мүмкіндік беретін ғалымдармен, практиктермен, мамандармен кеңесу.

Ғылыми зерттеудің авторы барлық қолда бар құралдар мен ақпараттарды тиімді пайдалана отырып, таңдалған тақырып бойынша зерттеулер басқа жерлерде және басқа адамдарда жүргізіліп жатқанын анықтауы керек.

Екінші кезеңмен зерттеу жұмысы әдеби ақпараттық жүйелер арқылы мәселемен танысу болып табылады дәлме-дәлдіктер.

Тақырыпты алдын ала таңдағаннан кейін зерттеуші нақты түсінік алу үшін сала бойынша библиографиялық ізденіс жүргізуі керек. жасалған жасалған зерттелетін мәселе бойынша оған дейін.

Әдебиеттерді таңдаған кезде, ең алдымен, таңдалған зерттеу мәселесін қарастыратын қандай да бір кеңірек дереккөзге тоқталу ұсынылады. Мұндай

жұмысты жан-жақты зерделеу барысында мәтінде, жолма-жол сілтемелерде және пайдаланылған әдебиеттер тізімінде зерттеу үшін таңдалған еңбектер қарастырылатын бірқатар еңбектердің аталғанын анықтауға болады мәселе.

Ғылыми жарияланымдарды зерттеу кезеңдер бойынша жүргізілуі керек: тұтастай алғанда оның мазмұны бойынша шығармамен жалпы танысу; мазмұнды жылдам қарау; материалдың реттілігі ретімен оқу; шығарманың кез келген бөлігін іріктеп оқу; қызығушылық тудыратын материалдардың үзінді көшірмесі; жазбаны сыни бағалау, оны өз жұмысында пайдалану үшін редакциялау.

Мұндай жұмысты әдеби дереккөздерден файлдық шкафты құрастырумен қатар жүргізген жөн.

Файлдық шкафты талдау кезінде зерттеуге арналған проблеманың қазірдің өзінде зерттелгенін, сипатталғанын және іс жүзінде кеңінен қолданылып жатқанын білуге болады. Осылайша, әдебиеттерді тиянақты зерделеу шешілген мәселе бойынша босқа жұмыс істеуден аулақ болады.

Тақырыпты нақтылау және ғылыми-зерттеу жұмысының жоспарын құру болып табылады **үшінші кезеңмен** зерттеулер.

Таңдалған тақырыптың тұжырымдамасы нақты, түсінікті және зерттеу мәселесінің мәнін білдіруі керек.

Бұдан әрі ғылыми-зерттеу жұмыстарының бастапқы жоспарын құрастыру жалғасады. Оны кейде зерттеу бағдарламасы деп те атайды. Ол зерттеудің жүйелілігі мен жүйелілігін анықтайды. Ғылыми-зерттеу жұмысы жоспарының негізгі бөлігі зерттеу әдістемесі болып табылады, б. жиынтығы және өзара байланыс тәсілдерін, әдістерді және ғылыми-зерттеу жұмыстарының тәсілдерін меңгеру.

Жоспар құру кезінде ең алдымен зерттеу тақырыбының өзектілігінің негіздемесі тұжырымдалуы керек. Бұл жерде олардың осы мәселені зерттеуге қандай себептермен кірісетінін, зерттеудің қажеттілігін не анықтайтынын – ғылымның дамуын, қоғамдық қажеттіліктерді немесе ол тәжірибені жалпылауды білдіретінін көрсету қажет. және т.б.

Төртінші, басты бет кезеңмен зерттеулер бұл гипотезаның дұрыстығын тексеру үшін материалдың жинақталуы. Қажетті материалдарды жинау үшін әртүрлі әдістер қолданылады.

Арналған бесінші кезеңде жиналған материалдар статистикалық түрде өңделеді: арналған негізінде мәліметтерді, алынған нәтижелер туралы зерттелетін жекелеген құбылыстар зерттелетін кешенді тұтастай сипаттайтын мәліметтермен анықталады.

Зерттеу нәтижелері туралы ақпарат берілгеннен кейін алынған мәліметтердің жеткілікті түрде сенімді еместігі анықталуы мүмкін және қосымша материалдар жинау қажеттілігі туындайды. Қосымша бақылаулар сериясы жүргізіледі немесе тәжірибелер.

Бұдан әрі қарай **алтыншы кезең** – зерттеу нәтижелерін талдау. Ғылыми жұмыс барысының дұрыс, логикалық құрылымының өзі зерттеудің

дұрыс логикасына кепілдік бермейді. Зерттеу логикасы – бұл ең алдымен шындық фактілерін таңдау мен талдаудың логикасы.

Жетінші кезеңмен зерттеулерді ресімдеу болып табылады ғылыми-зерттеу жұмыстар. Жазбаша мазмұндама жұмыстар орын алады арналған негізінде кеңейтілген жоспардың, қайсысы бойынша өлшем бойынша қажеттіліктер, толықтырылады және түзетілуде.

Соңғы сегізінші кезеңмен зерттеу зерттеудің тиімділігін бағалау болып табылады. Оны жоғары органдар анықтағанымен, зерттеуші өз жұмысының нәтижелерін өзі білуі және бағалауы керек.

Егер іргелі зерттеулердің негізгі сипаттамасы олардың теориялық өзектілігі, жаңалығы, тұжырымдамалық және дәлелділігі, келешегі мен тәжірибеге енгізу мүмкіндігі болса, онда қолданбалы зерттеулерді қарастыру кезінде ең алдымен олардың практикалық қажеттілігі мен маңыздылығын, тәжірибеге енгізу мүмкіндігін бағалау қажет. .

Зерттеудің теориялық маңыздылығы – бұл ғылыми білімге, ғылымға қосқан үлес. Ғылыми білімнің теориялық деңгейі заңдар мен заңдылықтарды ашуды, ұғымдар мен классификацияларды негіздеуді, эмпирикалық жағдаяттарды сипаттау мен түсіндіруді идеализациялауға мүмкіндік беретін принциптер мен модельдерді әзірлеуді, т.б. құбылыстың мәнін білу.

Зерттеудің практикалық маңыздылығы қолданбалы мәні бар.

Ғылыми зерттеулердің келесі негізгі нәтижелерін бөліп көрсетуге болады:

теориялық ережелер – жаңалары тұжырымдамалар, тәсілдер, бағыттар, идеялар, гипотезалар, заңдылықтар, тенденциялар, классификациялар, шешілетін проблема саласындағы принциптер. Оларды нақтылау, әзірлеу, толықтыру, әзірлеу, тексеру, растау, теріске шығару.

тәжірибелік ұсыныстар – жаңа әдістемелер, ережелер, алгоритмдер, ұсыныстар, нормативтік құжаттар, бағдарламалар. Оларды нақтылау, толықтыру, әзірлеу, тексеру.

Жұмыстағы жүйе, алға қойылған міндеттерді шешуге берілгендік, зейін қою және табандылық, нәтижелерді сыни және қарапайым бағалау ақыл-ой еңбегінің кем дегенде жақсы өнімділігін қамтамасыз етеді, кез келген физикалық қарағанда.

Қорытындылай келе, зерттеу жұмысының объективті нәтижелері мен ғылыми еңбектің әдеби дизайнының табыстылығы олардың өзара байланысын зерттеудің жекелеген кезеңдерінің дұрыс реттілігіне байланысты екенін атап өткен жөн.

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

№5 тақырып бойынша семинарлықсабақ (2 сағат)

Сұрақтар:

- Құжаттық ақпарат көздері.

- Құжаттарды талдау.
- Ғылыми ақпаратты іздеу және жинақтау.
- Ақпараттық ресурстардың электрондық нысандары.
- Ғылыми ақпаратты өңдеу, оны тіркеу және сақтау.
- Ғылыми мәселенің мәні.
- Мәселені қою және оны шешу.
- Ғылыми зерттеу бағытын таңдау әдістері мен мақсаттары.
- Ғылыми-зерттеу жұмысының кезеңдері.
- Зерттеудің өзектілігі мен ғылыми жаңалығы.
- Гипотеза – мәселені зерттеудің теориялық кезеңі.
- Жұмыс гипотезасын ұсыну.

Тапсырмалар:

1. Дәріс және семинар сабақтарының конспектiлерiн дайындау
2. МОӨЖ өткізу нысаны: жазбаша жұмыс

Ұсынылған әдебиеттер тізімі:

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Магистранттардың оқытушымен өзіндік жұмысы (2 сағат)

1. Тапсырма:

2. МОӨЖ өткізу нысаны: жазбаша жұмыс

Реттік нөмірі көрсетілген курс бойынша ұсынылған әдебиеттер тізімі

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

№ 5 тақырып бойынша магистранттардың өзіндік жұмысы (5 сағат)

Тапсырма:

1. Ғылыми жұмыстың құрылымын атаңыз.

2. Өз мысалыңызбен ғылыми мақаланың компоненттерін көрсетіңіз.

3. Ғылыми мақаланың контурын құрастырыңыз.

МӨЖ өткізу нысаны:

Орындауға арналған әдістемелік нұсқаулар: берілген ұсыныстарды келесі мақсаттарда пайдалану дәріс сабақтарына және МӨЖ-ге дайындық, кафедрада қосымша консультациялар «Жалпы білім беретін пәндердің».

Өз бетінше оқу үшін келесі сұрақтар ұсынылады:

Ғылыми мақала жазуға арналған әдістемелік нұсқаулықтарды оқып, "Ғылыми жұмыстың құрылымын" зерттеп, 3-5 беттен тұратын еркін тақырып бойынша ғылыми мақала дайындаңыз.

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Тақырып 6. Магистрлік диссертацияның түсінігі мен құрылымы.

Магистрлік диссертацияның түсінігі мен белгілері.

Магистрлік диссертацияның құрылымы.

Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін тұжырымдау. Ғылыми ережелер. Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы. Зерттеудің ғылыми жаңалығын бағалау. Практикалық маңыздылығы. Диссертацияның ғылыми мәтіні. Диссертациялық зерттеудің қорытындысы.

Дәріс

Тақырып №1. "Магистрлік диссертацияның түсінігі мен құрылымы» (2 сағат)

Дәріс жоспары:

1. Магистрлік диссертацияның түсінігі мен белгілері.
2. Магистрлік диссертацияның құрылымы.
3. Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін тұжырымдау.
4. Ғылыми ережелер.
5. Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы. Зерттеудің ғылыми жаңалығын бағалау.
6. Практикалық маңыздылығы.
7. Диссертацияның ғылыми мәтіні.
8. Диссертациялық зерттеудің қорытындысы.

Дәріс тезистері:

Магистрлік диссертация-ғылым мен техниканың заманауи теориялық, әдістемелік және технологиялық жетістіктеріне негізделген таңдалған білім беру бағдарламасы саласындағы өзекті мәселенің теориялық және (немесе) практикалық әзірлемелерін қамтитын дербес ғылыми зерттеу болып табылатын магистранттың бітіру жұмысы.

Әрбір жоғары оқу орындары өзінің академиялық саясатын әзірлейді және талаптарды белгілейді. (ҚР ІІМ АЗИ академиялық саясат оқу үдерісін ұйымдастыру бойынша қараңыз).

Магистрлік диссертацияның құрылымы. Диссертацияның құрылымдық элементтері болып табылады:

- титулдық бет;
- мазмұны;
- нормативтік сілтемелер;
- анықтамалар, белгілер және қысқартулар;
- кіріспе;
- негізгі бөлім;
- қорытындылар немесе қорытынды;
- пайдаланылған әдебиеттер тізімі;
- қосымшалар.

Гипотезаның құрылысы. Гипотеза – дәлелденуі немесе жоққа шығарылуы қажет ғылыми болжам. Гипотезаны тұжырымдай отырып, олар зерттейдіелі салады зерттеудің қойылған мақсатына қалай жетуге ниетті екендігі туралы болжам. Зерттеудің барлық кезеңінде гипотеза басталады зерттеудің жоспар-жобасынан ал дайын диссертациямен аяқталса, ол бірнеше рет нақтыланады, толықтырылады немесе өзгертіледі. Магистрант өз мәселесін саналы түрде зерттей отырып, оң нәтижелермен қатар мыналарды алады теріс. Бұл жұмысты байытады, оған сенімділік пен сенімділік береді.

Ғылыми идеяны іздеу – процесс шығармашылық болып табылады, зерттеуші басқа авторлар жариялаған бірнеше ғылыми еңбектерде баяндалған кез келген бұрыннан белгілі нәтижелерді жалпылау жолымен немесе бұрыннан белгілі жалпы нәтиженің кез келген қызықты нақты жағдайларын тереңірек қарастыру жолымен жүруге ұмтылады. . Басқа жағдайларда, жаңа теориялық нәтижеге қол жеткізу алдында объектіні жан-жақты эксперименттік зерттеу, белгілі бір жағдайларда оның мінез-құлық заңдылықтарын зерттеу, статистикалық мәліметтерді жинақтау қажет.

Тәжірибе көрсеткендей, қазіргі ғылымда мүлдем жаңа идеяның пайда болуы, "нөлден" жаңа тұжырымдаманың дамуы өте сирек кездесетін құбылыс. Жаңа ғылыми нәтижелердің басым көпшілігі ғылыми ойдың белгілі бір бағытта ұзақ және жүйелі дамуының салдары болып табылады.

Зерттеудің мақсаты оның түпкілікті нәтижесіне бағдарлайды, (теориялық-танымдық және практикалық қолданбалы), тапсырмалар зерттеу мақсатына жету үшін жауап алу керек сұрақтарды тұжырымдайды.

Зерттеудің мақсаты мен міндеттері өзара байланысты логикалық тізбектерді құрайды, онда әрбір буын орта қызметін атқарадыбасқа буындарды сіздің ұстауыңыз. Қойылған мәселе диссертацияның кіріспесінде зерттеудің мақсатын тұжырымдауда көрініс табуы керек. Өз кезегінде мақсат зерттеу тактикасын – мәселені шешуге болатын нақты қадамдардың (зерттеу тапсырмаларының) реттілігін анықтайды. Диссертацияның мазмұнын құрайтын мәселені шешудің нұсқасы бастапқыда зерттеудің негізгі гипотезасы түрінде кристалданған. Бұл диссертация мәтінінде дәлелденуі және дәлелденуі қажет сынақ шешімі.

Осылайша, тапсырманың сипаты мақсаттың мазмұнына байланысты, ал мақсат өз кезегінде мәселені тұжырымдаудың анықтығына байланысты.

Мақсат зерттеу мәселесін шешуді көздейді, зерттеу міндеттері жалпы зерттеу мәселесін шешудің әртүрлі тәсілдерін анықтайды.

Негізгі зерттеудің мақсаты — белгілі бір құбылысты зерттеу, сипаттау, түсіндіру, өзекті мәселені шешудің жаңа әдісін ұсыну міндеттер және т.б., яғни бұл ғылыми бастама не үшін басталды зерттеу.

Зерттеудің мақсаты мен міндеттері ізденушінің диссертация тақырыбын ашатын бағыттарын анықтайды. Жұмыста қойылған зерттеудің мақсаты - ізденуші өзінің ғылыми зерттеулерінде ұмтылатын нәрсе, яғни жұмыстың түпкі нәтижесі.

Жұмыстың мақсаты әдетте диссертациялық зерттеу тақырыбының тақырыбына сәйкес келеді. Жұмыстың мақсаты жаңа құбылысты сипаттау, оның сипаттамаларын зерттеу, заңдылықтарды анықтау және т.б. болуы мүмкін.

Зерттеудің мақсатын тұжырымдау әдетте кіріспеден басталады: "әзірлеу..», «белгілеу...", "негіздеу...", "анықтау..." және т.б.

Мақсат тұжырымдалғаннан кейін зерттеудің міндеттері (диссертацияның міндеттері) қалыптасады.

Зерттеудің міндеттері қойылған мақсатқа жету үшін зерттеудің негізгі кезеңдерін анықтайды. Зерттеу міндеттерін тұжырымдау кезінде осы міндеттерді шешудің сипаттамасы диссертацияның тараулары мен абзацтарының мазмұнын құрайтынын ескеру қажет, олардың тақырыптары қойылған міндеттерге сәйкес келеді. Міндеттерді анықтау кезінде ғылыми зерттеулерді негізгі кезеңдерге бөліп, олардың мазмұнына сәйкес зерттеу міндеттерін тұжырымдау қажет.

Әдетте әр кезеңге жеке тапсырма беріледі. Шешілетін міндеттер тізбесінде ең үлкенін оларды кішігірім міндеттерге бөлмей бөліп көрсету қажет. Тапсырмаларды тұжырымдау әдетте сөздерден басталады: "Мәнін зерттеу", "анықтамасын нақтылау", "жүйелеу", "талдау", "нақтылау және толықтыру", "негіздеу" т.б.

Зерттеудің міндеттері — не істеу керек — теориялық және эксперименттік.

Ғылыми нәтиже – бұл білім жүйесінің қандай да бір түрде көрсетілген фрагменті және/немесе білімді қолданудың әсері. Ғылыми ұстанымдар – бұл нақты тұжырымдар түрінде көрсетілген теориялық нәтижелер - ғылыми түсіндірмесі (негіздемесі) бар, зерттеу нысанының қасиеттерін көрсететін және/немесе оларды қолдану (жүзеге асыру) мүмкіндіктерін (жолдарын, тәсілдерін) көрсететін идеялар.). Ғылыми ережелерден айырмашылығы, басқа ғылыми нәтижелер, әдетте, практикалық бағытта болады және нәтижелерді-ғылыми нәтижелердің іске асуы болып табылатын ғылыми шығармашылық объектілерін- ғылыми ережелер түрінде тұжырымдалған идеяларды білдіреді.

Осылайша, ғылыми ұстаным ғылыми нәтижелердің ерекше жағдайы болып табылады. Белгілі бір диссертациялық зерттеудің мәні мен нәтижелерін түсіндіре отырып, ең маңызды ғылыми ережелер мен басқа да жаңа ғылыми нәтижелердің бірін-бірі толықтырып отыруын қамтамасыз

етуге ұмтылу керек. Қорғауға ұсынылған кейбір немесе тіпті барлық маңызды ережелер сөзбе-сөз диссертацияның сол немесе басқа бөлімдері бойынша тұжырымдармен сәйкес келсе, бұл толықтай негізделген. Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы – бұл авторға алынған нәтижелерді және тұтастай жүргізілген зерттеулерді сипаттауда "бірінші рет" ұғымын қолдануға құқық беретін белгі. "Алғаш рет" ұғымы ғылымда белгілі бір ғылыми әзірлеменің авторы алған нәтижелер жарияланғанға дейін мұндай нәтижелердің болмау фактісін білдіреді. Алғаш рет бұрын зерттелмеген түпнұсқа тақырыптар бойынша зерттеулер жүргізілуі мүмкін немесе ғылыми білімнің басқа саласы.

Зерттеудің ғылыми жаңалығын бағалау диссертациялық зерттеудің белгілі бір тақырыбын анықтауда және зерттеуде автордың басымдылығын анықтауды білдіреді. Автор, егер оның ғылыми әзірлемелерінде: әлеуметтік-экономикалық және саяси процестер мен құбылыстардың мәнін, заңдылықтары мен заңдылықтарын түсінуді тереңдететін тұжырымдамалардың, категориялардың және олардың жекелеген элементтерінің тұжырымдары мен негіздемелері болса, жаңалық енгізуге құқылы. даму, өзара әрекеттесу механизмдері, өндірісті ұйымдастыру және қоғамдық қатынастар; ғылымның әдістемесі мен әдістерін дамыту.

" Анықтамасы практикалық маңыздылығы"ғылыми жаңашылдықтың жүзеге асырылуын көрсетеді және бір нәрсені жасауға, жақсартуға, т.б. мүмкіндік беретін диссертациялық зерттеулерді жүргізудің негізділігін, қажеттілігін көрсетеді. белгілі бір нәтиже, пайда алу. Практикалық маңыздылығы диссертациялық зерттеудің түпкілікті нәтижесін белгілі бір салада, сол немесе басқа мақсатта пайдалану перспективалылығын көрсетеді. Егер зерттеу нәтижесі нақты болмаса, онда диссертациялық зерттеу нәтижелерінің практикалық маңыздылығы білімді кеңейтуге және оларды белгілі бір салада қолдануға ықпал етеді.

Практикалық маңыздылығы бұл зерттеудің негізгі нәтижелерін ғылыми мақалаларда, монографияларда, оқулықтарда жариялауда көрінуі мүмкін; ғылыми-практикалық конференциялар мен симпозиумдарда зерттеу нәтижелерін сынақтан өткізу; ғылыми әзірлемелерді жоғары және орта арнаулы оқу орындарының оқу үдерісінде қолдануда.

Диссертацияның ғылыми мәтіні баяндау логикасымен, жарияланған материалдарды, нақты мәліметтер мен фактілерді, сондай-ақ ғылыми негізделген деректерді пайдаланумен сипатталады.күйіктердің, нәтижелер мен қорытындылардың. Магистрант ұсынған жаңа әдістемелік және әдістемелік шешімдер қажет қатаң дәлелді болуы және басқа белгілі ғылыми және практикалық негіздермен салыстырғанда сыни тұрғыдан бағаландырылған. Ғылыми мақаланы жазу кезінде диссертация мәтінінде ғылыми, фактографиялық және басқа ақпарат көздеріне сілтемелер жасалуы керек.

Диссертациялық жұмыс аяқталуда **қорытынды бөліммен**. Қорытындыда қойылған мақсатқа қол жеткізу және диссертациялық зерттеудің міндеттерін шешу нәтижелері келтіріледі. Қорытынды магистрлік

диссертацияның негізгі бөлігінде баяндалған мәліметтерді, автор әзірлеген ғылыми ережелерді, қорытындыларды, ұсыныстарды қорытындылауды қамтиды. Тұсаукесердің дәйектілігі диссертациялық зерттеудің құрылу логикасымен анықталады. Қорытындыда әзірленген ғылыми зерттеулерді практикалық сынақтан өткізудің негізгі аспектілері ашылады-әдістемелік және әдістемелік ережелер, сондай-ақ тиісті ғылыми салада осы тақырыпты одан әрі дамытудың негізгі бағыттары мен ұсыныстары келтірілген.

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

№ 6 тақырып бойынша семинарлық сабақ (1 сағат)

Сұрақтар:

1. Магистрлік диссертацияның түсінігі мен белгілері.
2. Магистрлік диссертацияның құрылымы.
3. Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін тұжырымдау.
4. Ғылыми ережелер.
5. Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы. Зерттеудің ғылыми жаңалығын бағалау.
6. Практикалық маңыздылығы.
7. Диссертацияның ғылыми мәтіні.
8. Диссертациялық зерттеудің қорытындысы.

Тапсырмалар:

1. ҚР ІІМ АЗИ (магистратура) және жоғары оқу орнынан кейінгі МЖМБС оқу үдерісін ұйымдастыру бойынша ЖООК-ның академиялық саясатын зерделеу.
2. Дәріс және семинар сабақтарының сұрақтарына дайындалыңыз.

Ұсынылған әдебиеттер тізімі:

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Магистранттардың оқытушымен өзіндік жұмысы (2 сағат)

1. Тапсырма: магистрлік диссертация тақырыбына негіздеме дайындаңыз.

2. МОҚЖ жүргізу нысаны: жазбаша жұмыс.

Реттік нөмірі көрсетілген курс бойынша ұсынылған әдебиеттер тізімі

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Магистранттардың өзіндік жұмысы № 6 (5 сағат)

Орындауға арналған әдістемелік ұсынымдар: дәріс сабақтарына және МӨЖ дайындау үшін деректерді ұсынымдарды, "жалпы білім беру пәндері" кафедрасында қосымша консультацияларды пайдалану..

Өзін-өзі зерттеу үшін келесі сұрақтар ұсынылады:

1. Магистрлік диссертацияның түсінігі мен белгілері.
2. Магистрлік диссертацияның құрылымы.
3. Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін тұжырымдау.

4. Ғылыми ережелер.

5. Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы. Зерттеудің ғылыми жаңалығын бағалау.

6. Практикалық маңыздылығы.

7. Диссертацияның ғылыми мәтіні.

8. Диссертациялық зерттеудің қорытындысы.

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Тақырып 7. Диссертацияны рәсімдеу және оны қорғау.

Диссертациялық зерттеудің библиографиялық қамтамасыз етілуі. Зерттеу пәні бойынша бастапқы ақпаратты іріктеу.

Диссертацияның қолжазбасы және оның құрылымы. Диссертацияны рәсімдеу.

Антиплагиат. Ғылыми зерттеу нәтижелерін енгізу.

Диссертациялық зерттеудің нәтижелерін ұсыну. Диссертациялық зерттеудің нәтижелері бойынша баяндама мен иллюстрациялық материалдарды әзірлеу.

Диссертацияны Академияның кафедрасында (ғылыми бөлімшесінде) алдын ала сараптау.

Ғылыми дәрежеге ізденушінің баяндамасы. Ғылыми жұмыс пен сөйлеудің тілі мен стилі.

Дәрістер

Тақырып № 7. «Диссертацияны рәсімдеу және оны қорғау» (1 сағат)

Дәріс жоспары:

1. Диссертациялық зерттеудің библиографиялық қамтамасыз етілуі. Зерттеу пәні бойынша бастапқы ақпаратты іріктеу.

2. Диссертацияның қолжазбасы және оның құрылымы. Диссертацияны рәсімдеу.

3. Антиплагиат. Ғылыми зерттеу нәтижелерін енгізу.

4. Диссертациялық зерттеудің нәтижелерін ұсыну. Диссертациялық зерттеудің нәтижелері бойынша баяндама мен иллюстрациялық материалдарды әзірлеу.

5. Диссертацияны кафедрада (Институттың ғылыми зерттеу бөлімінде) алдын ала сараптау.

6. Ғылыми дәрежеге ізденушінің баяндамасы. Ғылыми жұмыс пен сөйлеудің тілі мен стилі.

Дәріс тезистері:

Диссертациялық зерттеудің библиографиялық қамтамасыз етілуі. Библиографиялық тізім — пайдаланылған дереккөздердің библиографиялық сипаттамасын қамтитын және ғылыми жұмыстың соңында орналастырылатын библиографиялық аппараттың құрамдас бөлігі.

Кітаптық (мақалаға жақын) библиографиялық тізім (пайдаланылған әдебиеттер мен дереккөздердің тізімі) - *пайдаланылған (келтірілген, қарастырылған, сілтеме жасалған) және (немесе) ұсынылған құжаттардың библиографиялық сипаттамаларын қамтитын библиографиялық нұсқаулық.*

Әдебиеттер тізімі курстық жұмыстың, дипломдық жұмыстың немесе басқа ғылыми жұмыстың міндетті құрамдас бөлігі болып табылады және тыңдаушының тиісті оқу пәндерін оқу барысында алған білімдерін іс жүзінде қолдана білу қабілетін көрсетеді, өз бетінше көрсетеді. автордың материалды жинау және талдау бойынша жасаған шығармашылық жұмыстары жұмыс мәтінінде келтірілген фактілердің, статистикалық мәліметтердің, дәйексөздердің және басқа да мәліметтердің әр түрлі дереккөздерден алынған сенімділігі мен дәлдігін құжаттайды және негіздейді.

Дұрыс құрастырылған тізім және келтірілген библиографиялық сілтемелер мен ескертпелер белгілі бір дәрежеде ғылыми еңбектің ғылыми этикасы мен мәдениетінің көрінісі болып табылады. Сондықтан ғылыми жұмыста библиографиялық тізімді құрастыру және рәсімдеу, библиографиялық сілтемелер беру мәселелеріне мейлінше мән беру керек.

Тізімді құрастыру — жұмыстың тақырыбын таңдаумен қатар басталатын ұзақ процесс. Каталогтардан, картотекалардан, библиографиялық оқу құралдарынан, тізімдерден зерттеу тақырыбына қатысы болуы мүмкін барлық басылымдардың нәтижелерін жазып, библиографиялық картотеканы жүргізу қажет. Әрбір дереккөзбен танысқан кезде библиографиялық деректер тексеріліп, нақтыланады. Дәйексөздер, нақты, статистикалық және басқа мәліметтер олар жарияланған парақтың нақты көрсетілуімен жазылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі магистрлік диссертацияны жазуда пайдаланылған дереккөздер туралы ақпаратты қамтуы керек.

Дереккөздер туралы мәліметтер диссертация мәтініндегі дереккөздерге сілтемелердің пайда болу реті бойынша орналастырылуы және араб цифрларымен нүктесіз нөмірленіп, абзац шегінісінен басылуы керек.

Магистрлік диссертацияны қорғауға жазу және ұсыну ережелері. Магистрлік диссертация міндетті түрде ғылым мен практиканың заманауи теориялық, әдіснамалық және технологиялық жетістіктеріне негізделуі, ғылыми зерттеулердің заманауи әдістерін қолдану арқылы жүзеге асырылуы,

негізгі қорғалатын ережелер бойынша ғылыми-зерттеу (әдістемелік, практикалық) бөлімдерден тұруы, тиісті білім саласындағы халықаралық озық тәжірибеге негізделуі, нақты болуы практикалық ұсыныстар.

Мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандартына сәйкес магистрлік диссертацияның негізгі нәтижелері кем дегенде бір жарияланымда және/немесе ғылыми-практикалық конференцияда бір баяндамада ұсынылуы керек.

Магистрлік диссертацияның мазмұны мен ресімделуіне қойылатын талаптар анықталады *Магистрлік диссертацияны рәсімдеу ережелерімен*.

Диссертацияның құрылымы мыналардан тұрады: диссертацияның құрылымдық элементтерінің атаулары "Мазмұны", "Нормативтік сілтемелер", "Анықтамалар", "Белгілер мен қысқартулар", "Кіріспе", "Қорытынды", "Пайдаланылған әдебиеттер тізімі" диссертацияның құрылымдық элементтерінің тақырыптары болып табылады.

Диссертацияның негізгі бөлігін бөлімдерге, бөлімшелерге және тармақтарға бөлу керек. Тармақтар, қажет болған жағдайда, тармақшаларға бөлінуі мүмкін. Диссертация мәтінін тармақтар мен тармақшалармен бөлген кезде әр тармақта толық ақпарат болуы қажет.

Бөлімдердің, бөлімшелердің тақырыптары болуға тиіс. Тармақтардың, әдетте, тақырыптары болмайды. Тақырыптар бөлімдердің, бөлімшелердің мазмұнын нақты және қысқаша көрсетуі керек. Бөлімдердің, бөлімшелердің және тармақтардың тақырыптары абзац шегінісінен бас әріппен, соңында нүктесіз, астын сызусыз басылуы керек. Егер тақырып екі сөйлемнен тұрса, олар нүктемен бөлінеді.

Диссертацияның құрылымдық элементтеріне қойылатын талаптар.

Титулдық бет. *Титулдық бетте келесі мәліметтер келтіріледі:*

- диссертация орындалған ұйымның атауы;
- шектеу белгісі (қажет болған жағдайда);
- ЭОЖ (әмбебап ондық жіктеу);
- белгі (қолжазба құқығында)
- магистранттың тегі, аты, әкесінің аты;
- диссертацияның атауы;
- мамандықтың шифры мен атауы;
- қажетті дәреже;
- ғылыми жетекшінің тегі және аты-жөні;
- қала, жыл.
- титулдық параққа диссертация беттерінің жалпы нөмірленуі кіреді, бет нөмірі титулдық параққа қойылмайды. Титул парағында қара сиямен орындалған өтініш берушінің жеке қолы болуы керек..

Диссертацияның мазмұны кіріспені, реттік нөмірлерді және барлық бөлімдердің, бөлімшелердің, тармақтардың атауларын (егер олардың атаулары болса), қорытындыны, пайдаланылған әдебиеттер тізімін және диссертацияның осы элементтері басталатын бет нөмірлерін көрсететін қосымшалардың атауын қамтиды.

Екі немесе одан да көп бөлімнен тұратын диссертацияны дайындау кезінде олардың әрқайсысының өзіндік мазмұны болуы керек. Бұл ретте бірінші бөлімде барлық диссертацияның мазмұны бөлімдердің нөмірлерін көрсете отырып орналастырылады, келесі бөлімдерде тек тиісті бөлімнің мазмұны орналастырылады. Бірінші бөлімде кейінгі бөліктердің мазмұнының орнына олардың атауларын ғана көрсетуге рұқсат етіледі.

Нормативтік сілтемелер диссертация мәтінінде сілтеме жасалған стандарттар тізімін қамтиды. Анықтамалық стандарттардың тізімі "Осы диссертацияда келесі стандарттарға сілтемелер пайдаланылды" деген сөздерден басталады. Тізбеге стандарттардың белгілері және олардың атаулары белгілердің тіркеу нөмірлерінің өсу ретімен енгізіледі. Пайдаланылған дереккөздерге сілтемелер тік жақшада келтірілуі керек (мысалы, *егер берілген дереккөз бірінші рет пайдаланылса - [5], егер берілген дереккөз екінші рет немесе одан да көп пайдаланылса [5, 18 бастап]*).

Анықтамалар диссертацияда қолданылатын терминдерді нақтылау немесе бекіту үшін қажетті анықтамаларды қамтиды. Анықтамалар тізімі "Осы диссертацияда сәйкес анықтамалары бар келесі терминдер қолданылады" деген сөздерден басталады.

Белгілеулер мен қысқартулар белгілердің тізбесін қамтиды және магистрлік диссертацияда қолданылатын қысқартулар. Белгілер мен қысқартуларды жазу оларды диссертация мәтінінде қажетті түсіндірмелермен және түсіндірмелермен сәйкестендіру тәртібімен жүзеге асырылады. Анықтамаларды, белгілер мен қысқартуларды бір құрылымдық элементте "Анықтамалар, белгілер мен қысқартулар" келтіруге рұқсат етіледі.

Анықтамалар, белгілер мен қысқартулар, шартты белгілер, символдар, физикалық шамалар бірліктері мен терминдер тізбесі бағанда орналасуы тиіс. Қысқартулар, шартты белгілер, шартты белгілер, физикалық шамалар бірліктері мен терминдер сол жақта еске түсіру ретімен немесе алфавиттік ретпен, ал оң жақта олардың егжей-тегжейлі декодталуы келтірілген.

Кіріспе шешіліп отырған ғылыми немесе ғылыми-технологиялық проблеманың (міндеттің) қазіргі жай-күйін бағалауды, тақырыпты әзірлеуге арналған негіздеме мен бастапқы деректерді, осы ғылыми-зерттеу жұмысын жүргізу қажеттілігінің негіздемесін, әзірлеменің жоспарланып отырған ғылыми-техникалық деңгейі туралы мәліметтерді, патенттік зерттеулерді және олардан қорытындыларды, диссертацияны метрологиялық қамтамасыз ету туралы мәліметтерді қамтуға тиіс.

Кіріспеде мыналар көрсетілуі тиіс:

- жұмыстың жалпы сипаттамасы;
- осы зерттеудің өзектілігі;
- диссертациялық зерттеудің мақсаттары мен міндеттері;
- зерттеудің ғылыми жаңалығы;
- зерттеу объектісі;
- зерттеу пәні;
- зерттеудің эмпирикалық базасы;

- әдіснамалық және теориялық негіздер;
- қорғауға шығарылатын ережелер;
- зерттеу нәтижелерінің сенімділік дәрежесі және апробациясы;
- зерттеу нәтижелерінің теориялық маңызы;
- зерттеу нәтижелерінің практикалық маңызы;
- диссертациялық зерттеудің құрылымы мен көлемі.

Негізгі бөлігінде диссертацияларда орындалған жұмыстың мәнін, әдістемесін және негізгі нәтижелерін көрсететін мәліметтер келтірілген.

Негізгі бөлімде мыналар болуы керек:

- зерттеу бағытын таңдау, оның ішінде зерттеу бағытының негіздемесі, мәселелерді шешу әдістері және оларды салыстырмалы бағалау, ғылыми-зерттеу жұмыстарын (эксперименттік-зерттеу жұмыстарын) жүргізудің таңдалған жалпы әдістемесінің сипаттамасы;

- теориялық зерттеулердің сипаты мен мазмұнын анықтауды, зерттеу әдістерін, есептеу әдістерін, эксперименттік жұмыстарды жүргізу қажеттілігінің негіздемесін, әзірленген объектілердің әрекет ету принциптерін, олардың сипаттамаларын қоса алғанда, теориялық және (немесе) эксперименттік зерттеулер процесі;

- зерттеу нәтижелерін жалпылау және бағалау, оның ішінде тапсырманың шешілу толықтығын бағалау және жұмыстың келесі бағыттары бойынша ұсыныстар, алынған нәтижелердің дұрыстығын бағалау және оларды отандық және шетелдік жұмыстардың ұқсас нәтижелерімен салыстыру.

Қорытынды қамтуы тиіс: диссертациялық зерттеулердің нәтижелері бойынша қысқаша қорытындылар;

- қойылған міндеттерді шешудің толықтығын бағалау;
- нәтижелерді нақты пайдалану бойынша ұсыныстар мен бастапқы деректерді әзірлеу;
- енгізудің техникалық-экономикалық тиімділігін бағалау;
- орындалған жұмыстың ғылыми деңгейін осы саладағы үздік жетістіктермен салыстыра отырып бағалау.

Магистрлік диссертацияны жазу және рәсімдеу ережелері. Диссертацияның мәтіні мен дизайны Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Жоғары аттестаттау комиссиясы Төрағасының 28 жылғы 2004 қыркүйектегі бұйрығымен бекітілген "Диссертацияны және рефератты рәсімдеу жөніндегі нұсқаулықтың" талаптарына сәйкес орындалады. Диссертациялық жұмыс мәтінінің беттері мен диссертацияға енгізілген иллюстрациялар мен кестелер А4 форматына сәйкес келуі керек.

Диссертация А4 форматындағы ақ қағаз парағының бір жағында компьютер мен принтердің көмегімен баспа түрінде орындалуы керек бір аралықта. Шрифт – Times New Roman, немесе Times New Roman KZ, кегль 14.

Диссертацияның мәтіні келесі шеттердің өлшемдерін сақтай отырып басылуы керек: оң жақ -10 мм, жоғарғы - 20 мм, сол - 30 мм және төменгі - 20 мм.

Магистрлік диссертацияның көлемі ғылыми-педагогикалық бағытта оқитын магистранттар үшін **70-90 беттер** қосымшаларды есепке алмағанда.

Компьютердің белгілі бір терминдерге, формулаларға, теоремаларға баса назар аудару мүмкіндіктерін әр түрлі қаріптердің қаріптерін қолдана отырып пайдалануға рұқсат етіледі. Диссертацияны орындау әдісіне қарамастан, басылған мәтіннің сапасы мен иллюстрациялардың, кестелердің, басылымдардың дизайны олардың нақты репродукциясы талаптарын қанағаттандыруы керек.

Диссертацияны орындау кезінде диссертация бойынша біркелкі тығыздықты, контрастты және кескіннің анықтығын сақтау қажет. Диссертацияда анық, анық емес сызықтар, әріптер, сандар және белгілер болуы керек. Мәтіндік парақтардың бүлінуіне, бүлінуіне және бұрынғы мәтіннің (графиканың) толық жойылмаған іздеріне жол берілмейді.

Тегі, ұйымның атауы, атауы және басқалары есімдер диссертацияда өздерінің диссертациялары түпнұсқа тілінде келтіріледі. Жалқы есімдерді көрсетуге және диссертация тіліне аударылған ұйымдардың атауларын түпнұсқа атауын (бірінші рет айтылғанда) қоса отырып беруге рұқсат етіледі.

Диссертацияның құрылысы.

Диссертацияның құрылымы мыналардан тұрады: диссертацияның құрылымдық элементтерінің атаулары "Мазмұны", "Нормативтік сілтемелер", "Анықтамалар", "Белгілер мен қысқартулар", "Кіріспе", "Қорытынды", "Пайдаланылған әдебиеттер тізімі" диссертацияның құрылымдық элементтерінің тақырыптары ретінде қызмет етеді.

Диссертацияның негізгі бөлігін бөлімдерге, бөлімшелерге және тармақтарға бөлу керек. Тармақтар, қажет болған жағдайда, тармақшаларға бөлінуі мүмкін. Диссертация мәтінін тармақтар мен тармақшалармен бөлген кезде әр тармақта толық ақпарат болуы қажет.

Бөлімдердің, бөлімшелердің тақырыптары болуға тиіс. Тармақтардың, әдетте, тақырыптары болмайды. Тақырыптар бөлімдердің, бөлімшелердің мазмұнын нақты және қысқаша көрсетуі керек. Бөлімдердің, бөлімшелердің және тармақтардың тақырыптары абзац шегінісінен бас әріппен, соңында нүктесіз, астын сызусыз басылуы керек. Егер тақырып екі сөйлемнен тұрса, олар нүктемен бөлінеді.

Магистрлік диссертацияны қорғауға ұсыну.

Қорғауға рұқсат алу үшін магистрантқа кафедрада, орталықта алдын ала қорғау рәсімінен өту қажет. Магистрант кафедраға алдын-ала қорғау рәсімінен өту үшін диссертация ұсынуы керек.

Магистрлік диссертациялар (жобалар) жазбаша жұмыстарды қарыз алу мәніне тексеру тәртібі туралы Ережеге сәйкес "антиплагиат" арнайы лицензиялық бағдарламасы арқылы ғылыми-зерттеу және редакциялық-баспа жұмысын ұйымдастыру бөлімінде қарыз алудың бар-жоғын тексеру рәсімінен өтеді.

Магистранттың алдын ала қорғауына **кафедраға** келесі құжаттар ұсынылады:

- диссертация баспа түрінде (жұмсақ мұқабада);

- қазақ, орыс және ағылшын тілдеріндегі аңдатпа;
- ғылыми жетекшінің оң пікірі;
- ғылыми жарияланымдар тізімі және олардың көшірмелері;
- қарыз алу мәніне анықтама.

Магистрлік диссертацияны алдын ала қорғағаннан кейін кафедралар, орталықтар қорғалатын диссертацияның бейіні бойынша негізгі жарияланымдарды дайындау бағыты мен сәйкестігі бойынша а, заң ғылымдарының кандидаты немесе PhD докторы ғылыми дәрежесі бар ресми сыртқы рецензентті ұсынады, соның негізінде; жоғары оқу орнынан кейінгі факультет бұйрық шығарады Институт бастығының қолы қойылған "ресми сыртқы рецензенттерді тағайындау туралы".

Магистрант диссертациялық жұмысты зерттеуге сыртқы рецензентке жібереді. Ресми сыртқы рецензент магистрлік диссертацияны зерделеу негізінде береді *рецензияға* дәлелді қорытындымен және "өте жақсы", "жақсы", "қанағаттанарлық", "қанағаттанарлықсыз" бағаларын және тиісті мамандық бойынша академиялық магистр дәрежесін беру немесе бермеу мүмкіндігін көрсете отырып.

Ресми сыртқы рецензенттің рецензиясына рецензент күнін көрсете отырып қол қоюы керек. Рецензенттің қолы рецензенттің тұрақты жұмыс орнында мөрмен расталуы керек.

Жағдайда, егер ғылыми жетекші және/немесе бітіруші кафедра "қорғауға жіберілмейді" немесе "қорғауға ұсынылмайды" деген теріс қорытынды шығарса, магистрант қорғауға жіберілмейді.

Алдын ала қорғаудан кейін магистрлік диссертация сараптамадан өтеді, ол үшін Сараптамалық комиссияның құрамы құрылады.

Қорғауға дейін Институт бастығының қолымен "Сараптама комиссиясын тағайындау туралы" бұйрық шығарылады, комиссия құрамына кемінде үш маман кіруі керек, қорғалатын диссертациялық жұмыстың бейіні бойынша тиісті біліктілікпен (ғылыми дәрежемен).

Сараптамалық комиссияға магистрлік диссертацияны қорғауға дейін ұсынылады:

- аяқталған магистрлік диссертация, бітіртуші кафедрадан қорғауға дейінгі хаттама;
- диссертация тақырыбын бекіту туралы Ғылыми кеңестің шешімінен үзінді;
- белгіленген тәртіппен расталған *тізім ғылыми жарияланымдар* және олардың іздері.

Сараптамалық комиссия келесі шешімдердің бірімен белгіленген нысан бойынша негізделген жазбаша қорытынды береді:

- 1) диссертацияны көпшілік алдында қорғауға ұсынуға міндетті;
- 2) ескертулер белгіленген мерзімде жойылған жағдайда диссертацияны көпшілік алдында қорғауға ұсынуға міндетті;
- 3) диссертацияны қорғауға ұсынбауға.

Сараптама комиссиясы қорғауға дейін талдау жүргізіп, қорытынды беруі керек. Диссертация қайта қарауға қайтарылған жағдайда, сараптама

комиссиясы мерзімдерді белгілейді, содан кейін диссертацияны қайта қараудың және оларды жоюдың қосымша мерзімін белгілеу себебін көрсете отырып, қорытынды қорытынды беруі тиіс. Бұл ретте түзетуге мерзімдер қайта берілмейді.

Көптеген жазба жұмыстары, ғылыми жарияланымдар аннотациямен бірге жүреді. Әрбір мақаланың аннотациясы әрқашан ғылыми жинақтар мен журналдарда болады. Андатпа (латын тілінен. *annotatio* – ескертпе), баспа немесе қолжазба туындысының мазмұнына қысқаша сипаттама.

Андатпа қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде жазылады.

Андатпа магистрлік диссертацияның тезистік тұжырымы болып табылады, аннотация қысқаша шолу болып табылады. Бұл шолу пайдаланушыға жұмыстың мәнімен (оның мазмұнымен, мақсатымен, мақсатымен, шешу әдістерімен) жылдам танысуға мүмкіндік береді.

Ғылыми жұмысты рәсімдеу оған аннотацияның болуын көздейді. Диссертациялық зерттеудің аннотациясы белгілі бір құрылымға ие болуы және үш тілде – қазақ, орыс және ағылшын тілдерінде ресімделуі тиіс.

Аннотация көлемі әр тілде, электронды және баспа түрінде кемінде 2 беттен тұрады.

Аңдатпа құрылымы:

- жұмыстың жалпы сипаттамасы;
- зерттеудің мақсаттары мен міндеттері;
- зерттеу объектісі;
- зерттеу пәні;
- зерттеудің теориялық және әдіснамалық базасы;
- зерттеудің ақпараттық базасы;
- ғылыми жаңалығы;
- қорғауға шығарылатын негізгі ережелер;
- теориялық және практикалық маңыздылығы;
- жұмыстың негізгі нәтижелерін сынақтан өткізу;
- диссертациялық жұмыстың нәтижелері ғылыми зерттеулер мен жобаларда пайдаланылды;
- зерттеу нәтижелерін жариялау;
- диссертацияның құрылымы.

Ғылыми әдебиеттерді зерттей отырып, білім алушы ұсынылған әдебиеттердің барлығын толық оқып шығуға әрқашан уақыт бола бермейді. Курстық немесе дипломдық жұмыста белгілі бір басылымды, кітапты, монографияны пайдалану керектігін түсіну үшін оқырман әдетте аннотацияға жүгінеді.

Дұрыс жазылған реферат ұсынылған ғылыми жұмыс туралы жан-жақты ақпарат береді. Авторлық жұмысты жазу кезінде аннотация тақырыпты кеңейтуге, басылымның тақырыбын дәл анықтауға көмектеседі. Аннотацияны оқу құзыретті зерттеушіге жұмыстың негізгі идеясын бірден түсінуге мүмкіндік береді.

Аннотацияның құрылымы айқын: алдымен жалпы ұстаным көрсетіледі, содан кейін берілген теорияның немесе теорияның нақты көрінісі туралы

айтылады.және ол туралы зерттелетін зерттеу пәніне қатысты теріске шығару. Аннотация зерттеу тақырыбын егжей-тегжейлі сипаттайтын жүзге жуық сөзден тұрады. Аннотацияның ұсынылатын орташа көлемі 500 баспа таңбадан тұрады.

Ғылыми жұмыс рецензиямен сүйемелденеді. Рецензия келесі ақпаратты қамтуы тиіс: • *Мақаланың толық атауы, мақала авторының лауазымы, автордың аты-жөні.* • *Мақалада қарастырылған мәселенің қысқаша сипаттамасы.* • *Ұсынылған мақаланың өзектілігі дәрежесі.* • *Мақалада автор ашқан ең маңызды аспектілер.* • *Жариялауға ұсыным.* • *Ғылыми атағы, ғылыми дәрежесі, лауазымы, жұмыс орны, Рецензенттің аты-жөні, мөрі, қолы.*

Диссертация мәтіні ғылыми стильде баяндалуы тиіс.

Ғылыми сөйлеу мәнері – ғылым мен өндіріс саласына қызмет көрсететін әдеби тілдің функционалдық түрлерінің бірі; ол әртүрлі жанрдағы кітаптық арнайы мәтіндерде жүзеге асырылады.

Ғылым – адам қызметінің өзіндік бір саласы. Ол қоршаған әлем туралы шынайы ақпарат беруге арналған. Айналадағы дүниенің заңдылықтарын басқа (тек ғылыми емес) тәсілдермен түсінуге болатынына қарамастан, бұл интеллектке, логикаға бағытталған ғылым.

Ғылыми мәтіндер кәсіби оқырманға бағдарланумен байланысты. Ғылым тілінің негізгі белгілері дәлдік пен объективтілік. Ғылыми мәтіннің құрылысы. Ғылыми мәтіннің сюжеті ерекше: автор оқырманды шындықты іздеу үдерісімен таныстырады. Оқырман логикалық қозғалыстарды жасағаннан кейін (және, осылайша, екі рет тексергеннен кейін) қажетті қорытындыға-нәтижеге жету үшін оның ізімен жүруі керек. Автор шындықты іздеу үдерісін ұсына отырып, жағдайды модельдейді жылы ең көп, бойынша оның пікірі бойынша, оңтайлы нұсқа.

Жарияланымдарды дайындауда зерттеушінің ғылыми материалды ұсынудың кейбір әдістемелік тәсілдерін меңгеруі маңызды көмек болып табылады. Ғылыми материалды дәйекті түрде ұсынудың әдістемелік әдістері қолданылады; тұтас (әрбір бөлікті, бөлімді келесі өңдеумен); таңдамалы (бөліктер, бөлімдер кез келген ретпен бөлек жазылады).

Материалды дәйекті түрде баяндау басылымды дайындау схемасын қисынды түрде анықтайды: жоспарды тұжырымдау және алдын ала жоспар құру; материалдарды іріктеу және дайындау; материалдарды топтастыру; қолжазбаны редакциялау. Бұл әдістің артықшылығы мынада: ақпаратты баяндау логикалық дәйектілікпен жүзеге асырылады, бұл қайталанулар мен жіберіп алуларды болдырмайды.

Оның кемшілігі - уақытты ұтымсыз пайдалану. Автор кезекші бөлімді толығымен аяқтамайынша, ол келесіге ауыса алмайды, ал бұл кезде түпкілікті өңдеуді қажет етпейтін материал өз кезегін күтіп, қозғалыссыз жатады.

Біртұтас әдіс – бұл барлық еңбекті өрескел жобада жазу, содан кейін оны бөлшектер мен бөлшектерде өңдеу, толықтырулар мен түзетулер енгізу. Оның артықшылығы қолжазбаның ақ нұсқасын дайындау кезінде екі есеге

жуық уақытты үнемдейтіндігінде. Сонымен бірге материалды баяндау ретін бұзу қаупі бар.

Материалды іріктеп ұсынуды зерттеушілер жиі пайдаланады. Материал дайын болған кезде, олар онымен кез келген ыңғайлы ретпен жұмыс істейді. Әрбір бөлімді түпкілікті нәтижеге жеткізу керек, сонда барлық жұмысты дайындаған кезде олардың бөліктері жариялауға дайын болады.

Әрбір зерттеуші қолжазбаның өрескел жобасы деп аталатын түрлендірудің ең қолайлы әдісін өзі таңдайды жылы аралық немесе ақшыл (соңғы).

Ғылыми жұмысты жазу барысында келесі кезеңдер шартты түрде ажыратылады: жоспарды тұжырымдау және жоспар құру; материалдарды іріктеу және дайындау; материалдарды топтастыру; қолжазбаны пысықтау.

Жоспарды тұжырымдау бірінші кезеңде жүзеге асырылады. Бұл жұмыстың мақсаты нақты анықталуы керек; ол қандай оқырмандар қауымына арналған; онда қандай материалдарды ұсыну керек; презентацияның қаншалықты толықтығы мен негізділігі қамтамасыз етілген; теориялық немесе практикалық бағыт жұмыстар; оның мазмұнын ашу үшін қандай көрнекі материалдар қажет. Жұмыстың атауы анықталады, содан кейін оны түзетуге болады.

Жоспарды тұжырымдау кезеңінде алдыңғы жұмыс жоспарын жасаған жөн. Кейде баспадан баспаға тапсырыспен бірге талап етілетін проспект жоспарын жасау қажет болады. Проспект-жоспар жұмыстың мақсатын көрсетеді және болашақ басылымның құрылымын жаңғыртады.

Материалдарды іріктеу және дайындау бастапқы материалды мұқият іріктеумен байланысты: қажетті көлемге дейін қысқарту, қажетті мәліметтермен толықтыру, шашыраңқы мәліметтерді біріктіру, кестелерді, сызбаларды, графиктерді нақтылау. Материалдарды дайындау кез-келген дәйектілікпен, жеке бөліктерде, мұқият стилистикалық өңдеусіз жүзеге асырылуы мүмкін. Ең бастысы – қолжазба бойынша жұмыстың келесі кезеңдері үшін материалдарды толық көлемде дайындау.

Материалды топтастыру жүзеге асырылады – жұмыс жоспарына сәйкес оны дәйекті орналастыру нұсқасы таңдалады.

Дербес компьютер бұл процесті өте жеңілдетеді. Мәтіндік редакторға терілген жұмысты қажетті түрде құрылымдауға болады. Жұмыстың әрбір бөлігін және тұтастай алғанда барлығын көруге болады; негізгі ережелердің дамуын қадағалау; презентацияның дұрыс реттілігіне қол жеткізу; жұмыстың қай бөліктерін толықтыруды немесе қысқартуды қажет ететінін анықтау. Бұл жағдайда барлық материалдар біртіндеп жоспарға сәйкес тиісті тәртіпте орналастырылады. Егер компьютер жоқ болса, онда әр бөлімді бөлек парақтарға немесе карточкаларға бір жағына жазу ұсынылады, сонда оларды кейінірек кесіп, белгілі бір ретпен орналастыруға болады.

Материалды топтастырумен қатар, еңбектің айдары анықталады, яғни оны логикалық бағынатын элементтерге – бөліктерге, бөлімдерге, бөлімшелерге, тармақтарға бөлу. Мәтіндердің дұрыстығын және айдарлар атауларының сәйкестігін компьютерде тексеруге болады. Басқа жағдайларда

мұны тақырыптарды бөлек қағаз парақтарына жазу арқылы жасауға болады. Алдымен олар белгілі бір ретпен орналастырылады, содан кейін тиісті материалдарға жабыстырылады.

Бұл кезеңнің нәтижесі қолжазба бөліктерінің логикалық үйлесімі, кейіннен өңдеуді қажет ететін оның өрескел макетін жасау болып табылады. Қолжазбаны пысықтау оның мазмұнын нақтылаудан, ресімдеуден және әдеби редакциядан тұрады. Бұл кезеңді ақ қолжазба бойынша жұмыс деп те атайды.

Қолжазба мәтінін тегістеу оның мазмұны мен құрылымын бағалаудан басталады. Әрбір қорытынды, әрбір формула кестесі, әрбір сөйлем, жеке сөз тексеріліп, сыни тұрғыдан бағаланады. Жұмыстың атауы мен бөлімдер мен бөлімшелердің атаулары олардың мазмұнына қаншалықты сәйкес келетінін, материалдың қаншалықты қисынды және дәйекті түрде ұсынылғанын тексеру қажет. Негізгі ережелердің негізділігін, ғылыми жаңашылдығын, жұмыстың теориялық және практикалық маңыздылығын, оның қорытындылары мен ұсыныстарын тағы бір рет тексерген жөн. Материалды баяндаудағы шамадан тыс ықшамдылық пен шамадан тыс егжей-тегжейлердің бірдей орынсыз екенін есте ұстаған жөн. Кестелер, сызбалар, графиктер жұмыс мазмұнын қабылдауға көмектеседі.

Қолжазбамен жұмыс істеудің келесі кезеңі – оның дұрыс рәсімделуін тексеру. Бұл әдеби дереккөздерге сілтемелерді айдарлауға, дәйексөздерге, сандарды, белгілерді, физикалық және математикалық шамаларды, формулаларды жазуға, кестелер құруға, иллюстрациялық материалдарды дайындауға, библиографиялық сипаттамаларды, библиографиялық көрсеткіштерді құруға қатысты. Баспа басылымдарын рәсімдеу ережелеріне нақты талаптар қойылады, сондықтан мемлекеттік стандарттарды, анықтамалықтарды, оқулықтарды, баспалар мен редакциялардың талаптарын басшылыққа алу қажет.

Қорытынды кезең – әдеби редакциялау. Оның күрделілігі автордың лингвистикалық және стильдік мәдениетіне байланысты. Әдеби редакциямен бір мезгілде автор қалай шешетінін шешеді мәтінді орналастыру және онда қандай қажетті бөлімдер бар

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

№ 7 тақырып бойынша семинар сабақ (2 сағат)

Сұрақтар:

1. Диссертациялық зерттеудің библиографиялық қамтамасыз етілуі. Зерттеу пәні бойынша бастапқы ақпаратты іріктеу.

2. Диссертацияның қолжазбасы және оның құрылымы. Диссертацияны рәсімдеу.

3. Антиплагиат. Ғылыми зерттеу нәтижелерін енгізу.

4. Диссертациялық зерттеудің нәтижелерін ұсыну. Диссертациялық зерттеудің нәтижелері бойынша баяндама мен иллюстрациялық материалдарды әзірлеу.

5. Институттың кафедрасында (ғылыми зерттеу бөлімшесінде) диссертацияны алдын ала сараптау.

6. Ғылыми дәрежеге ізденушінің баяндамасы. Ғылыми жұмыс пен сөйлеудің тілі мен стилі.

Тапсырмалар:

1. Дәріс және семинар сабақтарының конспектiлерiн дайындау.
2. Семинар сабағының сұрақтарына жауаптардың қысқаша мазмұны.

Ұсынылған әдебиеттер тізімі:

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Магистранттардың оқытушымен өзіндік жұмысы (3 сағат)

1. Тапсырма: Ғылыми нәтижелерді енгізу қалай жүзеге асырылады.
2. МӨЖ өткізу нысаны: Зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми мақаланың мысалын дайындаңыз.

Реттік нөмірін көрсете отырып, курс бойынша ұсынылған әдебиеттер тізімі

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

№ 7 тақырып бойынша магистранттардың өзіндік жұмысы (5 сағат)

1. Тапсырма: "диссертациялық зерттеуді библиографиялық қамтамасыз ету" тақырыбы бойынша Ақтөбе қаласының кітапханаларына шығу сабағы

МӨЖ өткізу нысаны: шығу сабағы

Орындауға арналған әдістемелік ұсынымдар: дәріс сабақтарына және МӨЖ дайындау үшін деректерді ұсынымдарды, "жалпы білім беру пәндері" кафедрасында қосымша консультацияларды пайдалану.

Өзін-өзі зерттеу үшін келесі сұрақтар ұсынылады:

1. Диссертациялық зерттеуді библиографиялық қамтамасыз ету. Зерттеу пәні туралы бастапқы ақпаратты таңдау.
2. Диссертацияның қолжазбасы және оның құрылымы.
3. Диссертацияны рәсімдеу.

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Тақырып 8. Ғылыми ұжымды ұйымдастыру. Ғылыми қызметтің ерекшеліктері.

Ғылыми ұжымның құрылымдық ұйымдастырылуы және ғылыми зерттеулерді басқару әдістері. Ғылыми ұжымның қызметін ұйымдастырудың негізгі принциптері. Ғылыми қызметтің ерекшеліктері.

Дәрістер

Тақырып №8. «Ғылыми ұжымды ұйымдастыру. Ғылыми қызметтің ерекшеліктері» (2 сағат)

Дәріс жоспары:

1. Ғылыми ұжымның құрылымдық ұйымдастырылуы және ғылыми зерттеулерді басқару әдістері.
2. Ғылыми ұжымның қызметін ұйымдастырудың негізгі принциптері.
3. Ғылыми қызметтің ерекшеліктері.

Дәріс тезистері:

Ғылым табиғаттың, қоғамның және ойлаудың объективті заңдылықтарын білудің үздіксіз дамып келе жатқан жүйесі ретінде, әлеуметтік-экономикалық қызмет нәтижесінде қоғамның тікелей өндірістік күшіне айналады. Бұл ұйымдастырылған танымдық іс-әрекеттің және оның нәтижелерінің синтезі. Танымдық іс-әрекеттің ерекше тәсілі деп зерттеуді таңдауға, қоюға және жүзеге асыруға ғылыми көзқарасты қамтамасыз ететін әдіснамалық және дүниетанымдық принциптер түсініледі. Ғылым термині білімнің жеке саласына қатысты да қолданылады. Ғылымның негізгі мақсаты-объективті әлемді білу (шындықтың теориялық көрінісі) және қоғамға пайдалы нәтижелер алу үшін қоршаған ортаға әсер ету. Ғылым қоғамның зерттеу қызметі нәтижесінде сақталады және дамиды.

Ғылыми зерттеу – бұл ғылымның өмір сүруі мен дамуының бір түрі. Ғылыми зерттеулерді ұйымдастырудың құрылымын төрт компонент түрінде ұсынған жөн:

біріншісі - ғылыми зерттеулердің жалпы мәселелері (теория, әдістеме және әдістер);

екіншісі – ғылыми зерттеу процестері (танымның формалары, әдістері мен құралдары);

үшіншісі – ғылыми зерттеулердің әдістемесі (ғылымның тиісті саласы немесе кәсіптік қызмет саласы үшін тиімді нақты нысандарды, әдістер мен құралдарды таңдау).;

төртіншісі – ғылыми зерттеулер технологиясы (ғылыми зерттеулер процестері туралы білімдер жиынтығы).және оларды орындау әдістемесіне сәйкес).

Қазіргі жағдайда жеке зерттеуші техникалық, сонымен қатар заң ғылымдары саласында сирек кездесетін жағдайға айналууда. Байланысты бұл, бәрінен бұрын, кешенді көзқарас пен ұжымдық күш-жігерді қажет ететін заманауи ғылыми міндеттердің көп өлшемділігімен және көп өлшемділігімен. Сонымен қатар, бұл тенденцияның философиялық негізі де

бар, өйткені кезең постклассикалық емес ғылыми ұтымдылық субъектіні жеке, дербес және бастапқы бірлік ретінде түсінуден бас тартуды болжайды.

Ғылыми ұжымды басқарудың әдістері мен құралдарын таңдауда оның санының маңызы зор. Жеті-сегізден астам адам тікелей есеп беруде болған кезде, менеджер басқару процесінде белгілі бір қиындықтарды бастан кешіре бастайды.

Ұжым санының өсуімен бұл қиындықтар үздіксіз артып келеді. Сонымен қатар, кейбір басшылар әр адамның менеджментін мүмкіндігінше өз қолында ұстауға тырысады; басқалары топты тікелей басқару үшін бөледі; басқалары қандай да бір түрде ұжымды құрылымдайды.

Басшылықтың бірінші стилі басшы кейбір бағыныштыларға нұсқау беріп, ал басқаларынан жоспарлы міндеттерді бөлу сақталмайтынын және т.б. Осылайша, ол басқаратын ұжымда әрқашан дерлік бастықтың нұсқауын орындауға уәде беріп, кейін ештеңе істемейтін, бірақ бастықтың көзіне стадағаттылықпен түспейтін қызметкерлер болады, тапсырыстың ұмытылуы мүмкін екенін әділ есептей отырып.

Екінші стиль ішінара аталған кемшіліктерден босатылады. Басшы қарамағындағы үш–бес қызметкердің ғана қызметін жіті қадағалайды.

Үшінші стиль пассивті болып табылады, өйткені басқару толығымен дерлік бағыныштылардың қолына өтеді және кейде барлығы бірдей биліксіз және жауапсыз болған кезде басқарудың тұйық шеңбері деп аталатын жағдайға әкеледі.

Ғылыми ұжым қызметіндегі жетістік көп жағдайда адамдармен жұмысты ұйымдастырудың келесі принциптерінің сақталуына байланысты:

Хабардар болу қағидаты мәселенің мәні туралы. Кез келген пайдалы жаңалықты, егер ұжым мүшелеріне олардың жұмысының нәтижесінде қандай өндірістік немесе әлеуметтік міндеттер шешілетіні түсінікті болса, оң және тіпті ынтамен қабылдауға болады.

Профилактикалық бағалау қағидаты жұмыс қызметкерлерді басқарушылық іс-шараның жағымсыз салдарларымен уақытша қиындықтарды анықтауды болдырмау үшін тиісті ақпараттандырудан тұрады.

Төменнен бастамашылық принципі. Алдағы міндет туралы ақпарат тікелей орындаушылардың санасына жұмысшылардың өздеріне де, қоғамға да пайдалы және қажетті іс ретінде енуі керек. Сонда жұмыс әлдеқайда жылдам орындалады.

Толықтық принципі. Жаңа тапсырма тікелей немесе жанама түрде әсер ететін барлық деңгейдегі жұмысшылар ықтимал проблемалар туралы алдын ала хабардар болып қана қоймай, оларды шешуге қатысуға тартылуы тиіс.

Тұрақты ақпараттандыру принципі. Ұжым жетекшісі барлық ұжымды мәселені шешуде қол жеткізілген жетістіктер туралы, сондай-ақ қиындықтар мен сәтсіздіктер туралы жүйелі түрде хабардар етіп отыруы керек. Бұл ретте кері байланыстың алуан түрлі нысандарын орнату керек.

Қызметтің үздіксіздігі қағидаты. Бір әзірлеменің аяқталуы бірінші әзірлеменің мүмкіндіктерін арттыратын немесе оның орнын басатын басқа тапсырманы әзірлеудің басталуымен сәйкес келуі керек.

Жеке өтемақы принципі. Адамдардың құндылық бағдарларының ерекшеліктерін, олардың қажеттіліктері мен мүдделерін ескеру.

Типологиялық есепке алу принципі ерекшеліктерін инновацияларды әртүрлі адамдардың қабылдауы. Психологтардың зерттеулерінің нәтижелері көрсеткендей, барлық адамдарды жаңа міндеттер мен жаңашылдықтарға қатынасы бойынша жаңашылдар, энтузиастар, рационалистер, бейтараптар, скептиктер, консерваторлар, ретроградтар деп бөлуге болады.

Мінездердің осы жеке ерекшеліктерін ескере отырып, тиімді қызметке ықпал ететін мінез-құлықтарын қалыптастыра отырып, жұмысшыларға мақсатты түрде ықпал етуге болады. Кеңестік жоғары мектебі студенттерге кең мүмкіндіктер ұсынады ғылыми-техникалық шығармашылықпен айналысу үшін. Неғұрлым дарынды студенттерге құқық берілді басқаруға студенттік шығармашылық ұжым (мысалы, студенттік конструкторлық бюроның бөлімшесі). Студенттік орындықтың өзінде-ақ жас жігітке көптеген ғылыми және ұйымдастырушылық мәселелерді шешуге, іскерлік хат алмасуды жүргізуге (немесе, ең болмағанда, құжаттардың жобаларын дайындауға), іскерлік кездесулер өткізуге тура келеді.

Іскерлік хат алмасу. Менеджментті жетілдірумен байланысты маңызды міндет құжаттармен сапалы жұмыс жасау, олардың құрастырылуы мен орындалуын жеделдету болып табылады. Оның шешіміне ұйымдастырушылық-басқарушылық құжаттаманың бірыңғай жүйесінің стандарттарын құру айтарлықтай дәрежеде ықпал етеді, құжаттарды дайындау мен ресімдеудің бірыңғай ғылыми негізделген ережелерінің жиынтығын білдіреді.

Құжаттар бөлінеді арналған *қарапайым және күрделі*. Біріншілері бір мәселеге, екіншілері бірнеше мәселеге арналған.

Сәйкес кез келген құжаттың мәтіні бірыңғай талаптарға, кем дегенде екі негізгі бөліктен тұруы керек. Біріншісінде құжатты дайындаудың негіздемесі немесе негізі баяндалса, екіншісінде ұсыныстар, шешімдер, өкімдер, қорытындылар мен өтініштер баяндалады. Сирек жағдайларда құжат мәтінінде бір қорытынды бөлім болады (мысалы, бұйрықтарда – кіріспесіз әкімшілік, ал хаттар мен өтініштерде – уәждемесіз өтініш). Алайда, көп жағдайда құжат кіріспеден, дәлелдемелерден және қорытындыдан тұруы керек. Көбінесе қорытындының алдында қорытынды жасалады.

Кіріспеде қызметтік құжатты рәсімдеудің себептері мен тікелей себептері көрсетілген. Бұл бөлімде жаңасын жасауға негіз болған бұрын алынған басқа құжаттарға сілтемелер жиі жасалады.

Дәлелдемеде мәселенің мәні баяндалады, оны негіздеу үшін дәлелдер, фактілер, цифрлық деректер келтіріледі. Дәлелдемелер өтінішті немесе талапты қанағаттандыру қажеттілігіне сендіруі керек. Күрделі дәлелдеуді қорытындымен аяқтаған жөн.

Қорытынды – құжаттың негізгі мақсаты тұжырымдалатын негізгі логикалық құрамдас бөлік (өтініш, ұсыныс, келісім, бас тарту). Қызметтік құжаттағы қорытынды міндетті болып табылады. Құжаттардың мазмұнына байланысты логикалық элементтердің орналасуының тура немесе кері реті қолданылады. Бірінші жағдайда, кіріспеден кейін дәлелдемелер мен қорытындылар келтіріледі. Кері тәртіпте – алдымен қорытынды, содан кейін дәлелдеме баяндалады.

Соңғы жағдайда кіріспе жоқ. Күрделі емес құжаттар кері тәртіпте жасалады және олар аз қолданылады.

Құжаттардың әр түрінің өзіндік сөйлеу құрылымы болады.

Өкімдік актілер (бұйрықтар, өкімдер, өкімдер, қаулылардың шешімдері) бұйрықтық нысанмен сипатталады. Өтініштер, талаптар баяндалған қызметтік хаттарды құрастыру кезінде нысанды пайдалану керек логикалық дәлелдеудің оң шешім қабылдаудың орындылығы және т.б.

Құжат мәтінін құрастыру кезінде мазмұнның шынайылығы мен объективтілігі қамтамасыз етілуі керек, тон бейтарап, ақпараттың толықтығы және мағыналық жүктемесі жоқ сөздерді лақтыру арқылы қол жеткізілетін максималды қысқалық. Құжаттарды рәсімдеу кезінде іс қағаздарын жүргізуден аулақ болу керек-бюрократиялық және архаикалық сөздердің.

Қызметтік құжаттарда диалектизмге, яғни адамдардың шектеулі санына ғана түсінікті болатын жергілікті сөздер мен сөз тіркестеріне жүгінбеу керек. Шетел сөздері, егер оларды құжат жасалатын тілдің сөздерімен алмастыру мүмкін болмаса, қажеттілік жағдайында ғана қолданылуы керек.

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

№ 8 тақырып бойынша семинар сабақ (2 сағат)

Сұрақтар:

1. Ғылыми ұжымның құрылымдық ұйымдастырылуы және ғылыми зерттеулерді басқару әдістері.
2. Ғылыми ұжымның қызметін ұйымдастырудың негізгі принциптері.
3. Ғылыми қызметтің ерекшеліктері.

Тапсырмалар:

1. Дәріс және семинар сабақтарының конспектін дайындау
2. Семинар сабағының сұрақтарына жауаптардың қысқаша мазмұны.

Ұсынылған әдебиеттер тізімі:

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

Магистранттардың оқытушымен өзіндік жұмысы(3 сағат)

1. Тапсырма: Ғылыми жоба бойынша ұжымдық жұмысты қалай көресіз.

2. МӨЖ өткізу нысаны: эссе

1. Тапсырма: "Ғылыми қызметтің ерекшеліктеріне" өз көзқарасыңыз бойынша презентация дайындаңыз

2. МООЖ өткізу нысаны: тұсаукесер

Реттік нөмірін көрсете отырып, курс бойынша ұсынылған әдебиеттер тізімі

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

№ 8 тақырып бойынша магистранттардың өзіндік жұмысы (5 сағат)

1. Тапсырма: Іскерлік хат алмасу түрлері: құжаттың жобасын дайындаңыз.

МӨЖ өткізу нысаны: реферат

Орындауға арналған әдістемелік ұсыныстар: дәріс сабақтарына және МӨЖ-ге дайындалу үшін берілген ұсыныстарды, кафедрада қосымша консультацияларды қолдану "Жалпы білім беретін пәндердің".

Өз бетінше оқу үшін келесі сұрақтар ұсынылады:

1. Ғылыми ұжымның құрылымдық ұйымдастырылуы және ғылыми зерттеулерді басқару әдістері.

2. Ғылыми ұжымның қызметін ұйымдастырудың негізгі принциптері.

3. Ғылыми қызметтің ерекшеліктері.

Нормативтік құқықтық актілер: 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15.

Негізгі әдебиеттер: 16,17,18,19,20,21,22,23,24

Қосымша әдебиеттер: 25,26,27,28,29,30,31,32,33

10. Аралық бақылауға арналған сұрақтар мен тапсырмалар

- Бастапфункциялары табиғат, қоғам және ойлау заңдылықтарын зерттеу, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану және қоғамды тиімді басқару мақсатында шындық туралы объективті білімдерді дамыту және теориялық жүйелеу болып табылатын адам қызметінің ферасы – бұл ...

- Ғылыми жетістіктерді талдау дегеніміз не:

- Ғылыми зерттеудің өзектілігі дегеніміз не

- Қолда бар білімді кеңейту және жаңа білім алу, ғылыми гипотезаларды тексеру, табиғат пен қоғамның даму заңдылықтарын

анықтау, ғылыми жалпылау, ғылыми негіздеу мақсатында ғылыми ізденістерге, зерттеулерге, эксперименттерге байланысты жұмыстар жобалар— бұл

- Ғылыми зерттеудің негізділігі дегеніміз не
- Ғылыми талдаудың дедуктивті әдісі дегеніміз не
- Ғылыми талдаудың индуктивті әдісі дегеніміз не
- Зерттеудің ғылыми жаңалығы дегеніміз не
- Ғылыми зерттеудің теориялық маңызы қандай
- Ғылыми зерттеу материалын жүйелеу дегеніміз не
- Іргелі ғылымдар бұл
- Ғылым жетістіктері мен озық педагогикалық тәжірибеге негізделген және үздіксіз білім беру жүйесінің жұмыс істеуі мен дамуын жетілдіруге бағытталған қызмет түрі – бұл ...
- Зерттеудің теориялық әдістеріне мыналар жатады
- Зерттеудің эмпирикалық әдістеріне мыналар жатады
- Анықтаманы толықтырыңыз. Гипотеза — бұл мыналарды қамтитын мәлімдеме...
- Анықтаманы толықтырыңыз. Қарама–қайшылық - сәйкессіздік арасында ...
- Қандай анықтамалар сенімділікке, ал қайсысы ғылыми зерттеу нәтижелерінің негізділігіне жатады
- Бастап көмегімен қандай критерийлер бойынша ғылыми нәтижелердің дұрыстығын, ал қайсысының көмегімен негізділігін растауға болады
- Тәжірибелік жұмыстың бағдарламасын тиісті тәртіпте орналастырыңыз
- Салыстыру, жалпылау... Жарамдылығын, дұрыстығын тексеру...???
- Бастап көмегімен қандай критерийлер бойынша ғылыми нәтижелердің дұрыстығын, ал қайсысының көмегімен негізділігін растауға болады

- Сізге қысқаша үзінді беріледі: "3 жасар бала тентек, истерикамен күреседі, бәрін өз бетімен жасауды талап етеді және қалайды". Презентацияның ғылыми стилін қолдана отырып, осы үзіндіге 3 сөйлем құрастырыңыз

- Біртұтас әдіс – ғылыми еңбек жазу
- Ғылыми зерттеу: оның мәні мен ерекшеліктері.
- Әдіс, әдістеме туралы түсінік.
- Теориялардың мәні және оның ғылыми зерттеулердегі рөлі.
- Ғылыми зерттеудің кезеңдері мен деңгейлері.
- Зерттеу үдерісі кезеңдерінің мазмұны.
- Зерттеудің негізгі кезеңдерінің ерекшеліктері.
- Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі университетінің магистратурасы арқылы ғылыми, педагогикалық және ғылыми кадрларды даярлау.
- Диссертацияның жоспар-проспектісі және магистранттың жеке жұмыс жоспары.
- Диссертация тақырыбына қатысты диссертацияның проспектісін және магистранттың жеке жұмыс жоспарын әзірлеу тәртібі.
- Ғылым және ғылыми зерттеулер туралы жалпы мәліметтер.
- Ғылыми-техникалық шығармашылық теориясы мен әдіснамасының элементтері.
- Ғылым жүйеленген білім ретінде.
- Қазіргі қоғамдағы ғылымның рөлі.
- Ғылымның әлеуметтік функциялары.
- Ғылым және адамгершілік.
- Ғылым мен практикадағы қайшылықтар.
- Заң ғылымының мәні мен мазмұны
- Қазіргі заң ғылымының проблемалық мәселелері.

- Ғылым мен техниканы дамытудың басым бағыттары.
- Логикалық заңдар (қарама-қайшылық заңы, алынып тасталған үшінші заң, жеткілікті негіздер заңы).
- Дәлелдеудің негізгі ережелері.
- Логикалық операцияларды құру ережелері.
- Педагогикалық зерттеудің концептуалды-категориялық аппараты.
- Концептуалды-категориялық аппаратты құрудың негізгі әдістері.
- Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптерінің мәні.
- Зерттеу стратегиясын анықтау тәсілдері.
- Ғылыми әдіске қойылатын талаптар (жалпы талаптар).
- Ғылыми зерттеу әдісінің түсінігі.
- Ғылыми зерттеу әдістерінің классификациясы.
- Ғылыми зерттеудің философиялық және жалпы ғылыми әдістері.
- Ғылыми зерттеудің жеке және арнайы әдістері.
- Құжаттық ақпарат көздері.
- Құжаттарды талдау. Ғылыми ақпаратты іздеу және жинақтау. Ақпараттық ресурстардың электрондық нысандары.
- Ғылыми ақпаратты өңдеу, оны тіркеу және сақтау.
- Ғылыми мәселенің мәні.
- Мәселені қою және оны шешу.
- Ғылыми зерттеу бағытын таңдау әдістері мен мақсаттары.
- Ғылыми-зерттеу жұмысының кезеңдері.
- Зерттеудің өзектілігі мен ғылыми жаңалығы.
- Гипотеза – мәселені зерттеудің теориялық кезеңі.
- Жұмыс гипотезасын ұсыну.
- Магистрлік диссертацияның түсінігі мен белгілері.

- Магистрлік диссертацияның құрылымы.
- Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін тұжырымдау.
- Ғылыми ережелер.
- Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы.
- Зерттеудің ғылыми жаңалығын бағалау.
- Практикалық маңыздылығы.
- Диссертацияның ғылыми мәтіні.
- Диссертациялық зерттеудің қорытындысы.
- Диссертациялық зерттеудің библиографиялық қамтамасыз етілуі.
- Зерттеу пәні бойынша бастапқы ақпаратты іріктеу.
- Диссертацияның қолжазбасы және оның құрылымы.
- Диссертацияны рәсімдеу.
- Плагиатқа қарсы. Ғылыми зерттеу нәтижелерін енгізу.
- Диссертациялық зерттеудің нәтижелерін ұсыну.
- Диссертациялық зерттеудің нәтижелері бойынша баяндама мен иллюстрациялық материалдарды әзірлеу.
- Диссертацияны Институттың кафедрасында (ғылыми бөлімшесінде) алдын ала сараптау.
- Ғылыми дәрежеге ізденушінің баяндамасы. Ғылыми жұмыс пен сөйлеудің тілі мен стилі.
- Ғылыми ұжымның құрылымдық ұйымдастырылуы және ғылыми зерттеулерді басқару әдістері.
- Ғылыми ұжымның қызметін ұйымдастырудың негізгі принциптері.
- Ғылыми қызметтің ерекшеліктері.
- Ғылыми зерттеу әдіснамасының негіздері
- Ғылыми зерттеулер жаңа білім алу процесі ретінде.

- Ғылыми зерттеулерде логикалық заңдылықтар мен ережелерді қолдану.
- Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптері мен әдістері.
- Ғылыми зерттеу бағытын таңдау.
- Ғылыми мәселені қою және ғылыми-зерттеу жұмысының кезеңдері
- Магистрлік диссертацияның түсінігі мен құрылымы
- Диссертацияны рәсімдеу және оны қорғау
- Ғылыми ұжымды ұйымдастыру.
- Ғылыми қызметтің ерекшеліктері.
- Ғылым: мәселелері мен болашағы
- Ғылыми қызметті реттейтін нормативтік-құқықтық актілер
- Қазақстан Республикасында ғылым мен жоғары білімді дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы
- Диссертациялық зерттеуді библиографиялық қамтамасыз ету
- Ғылыми мақала жазу алгоритмі.

11. Қорытынды бақылауға арналған сұрақтар мен тапсырмалар

- Ғылыми зерттеу: оның мәні мен ерекшеліктері.
- Әдіс, әдістеме туралы түсінік.
- Теориялардың мәні және оның ғылыми зерттеулердегі рөлі.
- Ғылыми зерттеудің кезеңдері мен деңгейлері.
- Зерттеу үдерісі кезеңдерінің мазмұны.
- Зерттеудің негізгі кезеңдерінің ерекшеліктері.
- Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігі университетінің магистратурасы арқылы ғылыми, педагогикалық және ғылыми кадрларды даярлау.

- Диссертацияның жоспар-проспектісі және магистранттың жеке жұмыс жоспары.
- Диссертация тақырыбына қатысты диссертацияның проспектісін және магистранттың жеке жұмыс жоспарын әзірлеу тәртібі.
- Ғылым және ғылыми зерттеулер туралы жалпы мәліметтер.
- Ғылыми-техникалық шығармашылық теориясы мен әдіснамасының элементтері.
- Ғылым жүйеленген білім ретінде.
- Қазіргі қоғамдағы ғылымның рөлі.
- Ғылымның әлеуметтік функциялары.
- Ғылым және адамгершілік.
- Ғылым мен практикадағы қайшылықтар.
- Заң ғылымының мәні мен мазмұны
- Қазіргі заң ғылымының проблемалық мәселелері.
- Ғылым мен техниканы дамытудың басым бағыттары.
- Логикалық заңдар (қарама-қайшылық заңы, алынып тасталған үшінші заң, жеткілікті негіздер заңы).
- Дәлелдеудің негізгі ережелері.
- Логикалық операцияларды құру ережелері.
- Педагогикалық зерттеудің концептуалды-категориялық аппараты.
- Концептуалды-категориялық аппаратты құрудың негізгі әдістері.
- Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптерінің мәні.
- Зерттеу стратегиясын анықтау тәсілдері.
- Ғылыми әдіске қойылатын талаптар (жалпы талаптар).
- Ғылыми зерттеу әдісінің түсінігі.
- Ғылыми зерттеу әдістерінің классификациясы.

- Ғылыми зерттеудің философиялық және жалпы ғылыми әдістері.
- Ғылыми зерттеудің жеке және арнайы әдістері.
- Құжаттық ақпарат көздері.
- Құжаттарды талдау. Ғылыми ақпаратты іздеу және жинақтау. Ақпараттық ресурстардың электрондық нысандары.
- Ғылыми ақпаратты өңдеу, оны тіркеу және сақтау.
- Ғылыми мәселенің мәні.
- Мәселені қою және оны шешу.
- Ғылыми зерттеу бағытын таңдау әдістері мен мақсаттары.
- Ғылыми-зерттеу жұмысының кезеңдері.
- Зерттеудің өзектілігі мен ғылыми жаңалығы.
- Гипотеза – мәселені зерттеудің теориялық кезеңі.
- Жұмыс гипотезасын ұсыну.
- Магистрлік диссертацияның түсінігі мен белгілері.
- Магистрлік диссертацияның құрылымы.
- Зерттеудің мақсаты мен міндеттерін тұжырымдау.
- Ғылыми ережелер.
- Диссертациялық зерттеудің ғылыми жаңалығы.
- Зерттеудің ғылыми жаңалығын бағалау.
- Практикалық маңыздылығы.
- Диссертацияның ғылыми мәтіні.
- Диссертациялық зерттеудің қорытындысы.
- Бастапқы функциялары табиғат, қоғам және ойлау заңдылықтарын зерттеу, табиғи ресурстарды ұтымды пайдалану және қоғамды тиімді басқару мақсатында шындық туралы объективті білімдерді дамыту және теориялық жүйелеу болып табылатын адам қызметінің ферасы – бұл ...

- Ғылыми жетістіктерді талдау дегеніміз не:
- Ғылыми зерттеудің өзектілігі дегеніміз не
- Қолда бар білімді кеңейту және жаңа білім алу, ғылыми гипотезаларды тексеру, табиғат пен қоғамның даму заңдылықтарын анықтау, ғылыми жалпылау, ғылыми негіздеу мақсатында ғылыми ізденістерге, зерттеулерге, эксперименттерге байланысты жұмыстар жобалар– бұл
- Ғылыми зерттеудің негізділігі дегеніміз не
- Ғылыми талдаудың дедуктивті әдісі дегеніміз не
- Ғылыми талдаудың индуктивті әдісі дегеніміз не
- Зерттеудің ғылыми жаңалығы дегеніміз не
- Ғылыми зерттеудің теориялық маңызы қандай
- Ғылыми зерттеу материалын жүйелеу дегеніміз не
- Іргелі ғылымдар бұл
- Ғылым жетістіктері мен озық педагогикалық тәжірибеге негізделген және үздіксіз білім беру жүйесінің жұмыс істеуі мен дамуын жетілдіруге бағытталған қызмет түрі – бұл ...
- Зерттеудің теориялық әдістеріне мыналар жатады
- Зерттеудің эмпирикалық әдістеріне мыналар жатады
- Анықтаманы толықтырыңыз. Гипотеза — бұл мыналарды қамтитын мәлімдеме...
- Анықтаманы толықтырыңыз. Қарама–қайшылық - сәйкессіздік арасында ...
- Қандай анықтамалар сенімділікке, ал қайсысы ғылыми зерттеу нәтижелерінің негізділігіне жатады
- Бастап көмегімен қандай критерийлер бойынша ғылыми нәтижелердің дұрыстығын, ал қайсысының көмегімен негізділігін растауға болады
- Тәжірибелік жұмыстың бағдарламасын тиісті тәртіпте орналастырыңыз

- Салыстыру, жалпылау... Жарамдылығын, дұрыстығын тексеру...???
- Бастап көмегімен қандай критерийлер бойынша ғылыми нәтижелердің дұрыстығын, ал қайсысының көмегімен негізділігін растауға болады
- Сізге қысқаша үзінді беріледі: "3 жасар бала тентек, истерикамен күреседі, бәрін өз бетімен жасауды талап етеді және қалайды". Презентацияның ғылыми стилін қолдана отырып, осы үзіндіге 3 сөйлем құрастырыңыз
- Біртұтас әдіс – ғылыми еңбек жазу
 - Диссертациялық зерттеудің библиографиялық қамтамасыз етілуі.
 - Зерттеу пәні бойынша бастапқы ақпаратты іріктеу.
 - Диссертацияның қолжазбасыаи және оның құрылымы.
 - Диссертацияны рәсімдеу.
 - Плагиатқа қарсы. Ғылыми зерттеу нәтижелерін енгізу.
 - Диссертациялық зерттеудің нәтижелерін ұсыну.
 - Диссертациялық зерттеудің нәтижелері бойынша баяндама мен иллюстрациялық материалдарды әзірлеу.
- Диссертацияны Институттың кафедрасында (ғылыми бөлімшесінде) алдын ала сараптау.
- Ғылыми дәрежеге ізденушінің баяндамасы. Ғылыми жұмыс пен сөйлеудің тілі мен стилі.
- Ғылыми ұжымның құрылымдық ұйымдастырылуы және ғылыми зерттеулерді басқару әдістері.
- Ғылыми ұжымның қызметін ұйымдастырудың негізгі принциптері.
- Ғылыми қызметтің ерекшеліктері.
- Ғылыми зерттеу әдіснамасының негіздері
- Ғылыми зерттеулер жаңа білім алу процесі ретінде.

- Ғылыми зерттеулерде логикалық заңдылықтар мен ережелерді қолдану.
- Ғылыми зерттеудің әдіснамалық принциптері мен әдістері.
- Ғылыми зерттеу бағытын таңдау.
- Ғылыми мәселені қою және ғылыми-зерттеу жұмысының кезеңдері
- Магистрлік диссертацияның түсінігі мен құрылымы
- Диссертацияны рәсімдеу және оны қорғау
- Ғылыми ұжымды ұйымдастыру.
- Ғылыми қызметтің ерекшеліктері.
- Ғылым: мәселелері мен болашағы
- Ғылыми қызметті реттейтін нормативтік-құқықтық актілер
- Қазақстан Республикасында ғылым мен жоғары білімді дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы
- Библиографиялықтізім
- Ғылыми мақала жазу алгоритмі.

Ұсынылатын әдебиеттер тізімі

	Авторы, атауы	Шыққан жылы, орны
1.Нормативтік құқықтық актілер		
1.	Қазақстан Республикасының Конституциясы (1995 жылғы 30 тамызда республикалық референдумда қабылданған), (01.05.2024	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: // http://adilet.zan.kz .

	<i>жылғы жағдай бойынша өзгертулер мен толықтырулармен.)</i>	
2.	<u>Қазақстан Республикасының Заңы</u> 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-III "Білім туралы":	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z070000319
3	Қазақстан Республикасының Заңы "Ғылым және технологиялық саясат туралы": 2024 жылғы 01 шілдедегі №103-VIII ҚРЗ	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1100000407
4	<u>Қазақстан Республикасының патенттік заңы</u> : Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 16 шілдедегі n 427 Заңы	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: http://adilet.zan.kz/rus/search/docs/fulltext
5	Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2 бұйрығы. "Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы" Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2022 жылғы 27 шілдеде № 28916 болып тіркелді	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200028916
6	Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 19 мамырдағы № 203 бұйрығы. " <u>Философия докторы (phD), бейіні бойынша доктор ғылыми дәрежесін алу үшін қорғалған диссертацияларды мемлекеттік тіркеу қағидаларын бекіту</u>	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1100007014/history

	туралы» Қазақстан Республикасының Әділет министрлігінде 2011 жылы 16 маусымда № 7014 болып тіркелді	
7	Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрінің 2022 жылғы 20 шілдедегі № 2 бұйрығы "Жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білімнің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы". жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру" (20.02.2023 жылғы өзгерістер мен толықтырулармен);	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://adilet.zan.kz/rus/docs/
8	"Дәрежелерді беру қағидаларын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 127 бұйрығы (22.01.2023 жылғы жағдай бойынша өзгертулер мен толықтырулармен);	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://adilet.zan.kz/rus/docs/
9	"Диссертациялық кеңес туралы үлгілік ережені бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы № 126 бұйрығы (22.01.2023 жылғы жағдай бойынша өзгертулер мен толықтырулармен).;	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://adilet.zan.kz/rus/docs/
10	Диссертацияны және рефератты рәсімдеу бойынша нұсқаулық (Қазақстан Республикасы Білім және ғылым Министрлігі ЖАК Төрағасының 2004 жылғы	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://adilet.zan.kz/rus/docs/

	28 қыркүйектегі No 377-3ж бұйрығымен бекітілген);	
1 1	Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 20 сәуірдегі № 152 бұйрығы "Оқытудың кредиттік технологиясы бойынша оқу үдерісін ұйымдастыру қағидаларын бекіту туралы" (10.10.2022 ж. Жағдай бойынша өзгерістер мен толықтырулармен).;	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://adilet.zan.kz/rus/docs/
1 2	"Жоғары және (немесе) жоғары оқу орнынан кейінгі білім беретін оқу орындарының білім беру қызметіне қойылатын біліктілік талаптарын және олардың сәйкестігін растайтын құжаттар тізбесін бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2015 жылғы 17 маусымдағы № 391 бұйрығы (29.01.2023 жылғы жағдай бойынша өзгерістермен);	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://adilet.zan.kz/rus/docs/
1 3	Бішкі істер министрінің өкімі Қазақстан Республикасының "Қазақстан Республикасы ішкі істер органдарының жүйесінде ғылыми-зерттеу қызметін ұйымдастыру жөніндегі нұсқаулықты бекіту туралы" 2021 жылғы 21 маусымдағы № 354;	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://adilet.zan.kz/rus/docs/
1 4	Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің 2016 жылғы 13 қаңтардағы № 20 "Қазақстан Республикасы Ішкі істер	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://adilet.zan.kz/rus/docs/

	Министрлігінің әскери, арнаулы оқу орындары білім алушыларының үлгеріміне ағымдық бақылауды, аралық және қорытынды аттестаттауды өткізу қағидаларын бекіту туралы" бұйрығы;	
1 5	Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрінің "Кәсіптік практика мен тағылымдаманы ұйымдастыру және одан өту қағидаларын бекіту туралы" бұйрығы білім алушылармен Қазақстан Республикасы Ішкі істер министрлігінің әскери, арнаулы оқу орындары туралы" 2016 жылғы 26 қаңтардағы № 80 бұйрығы.	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://adilet.zan.kz/rus/docs/
2. Негізгі әдебиеттер		
1 6	Ким Н.П., Қызылов М.А. Ғылыми зерттеулерді ұйымдастыру және жоспарлау: магистранттарға арналған оқу құралы / Н.П. Ким, М.А. Қызылов. – Қостанай: ҚМУ А.Байтұрсынов атындағы, 2016. – 160 б.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
1 7	Ғылыми зерттеудің әдіснамасы: оқу құралы / Н.. Липциу, Қ. Липциу. – Краснодар: ҚұбҒАУ, 2013. – 290 б.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
1 8	Әскери-ғылыми зерттеулердің негіздері: оқулық / И.В. Лютиков, Е.Н. Гарин, С.В. Верховец [және т.б.] ; ред. М.В. астында Гамова. – 322 б. Красноярск: ҚФУ, 2017.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
1 9	Ғылыми зерттеулердің әдіснамасы: оқу құралы.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық

	бдара тұлға / А.Б. Пономарев, Е.А. Пикулева. – Пермь: Басылым Пермь. ұлттық. зерттеу. политехникум. университет, 2014. – 186 б.	ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
20	Барвиненко, В.В. Әскери-ғылыми зерттеулердің негіздері: оқулық / В.В. Барвиненко, Ш. Барцевич, В.С. Буров, В.В. Замараев [және т.б.]. – Тверь : ВА ШҚО, 2008.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
21	Новиков А.М., Новиков Д.А. Ғылыми зерттеу әдістемесі. – М.: Кітапханамен, 2010. – 280 б.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
22	Крампит А., Крампит Н.Ю. Ғылыми зерттеулердің әдіснамасы. – Томск: Соның ішінде. болитехн. университет, 2008. – 164 б.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
23	Ибраев А., Ипполитова Т.В. Академиялық жазу: ғылыми мәтінді құрылымдау және жазу принциптері /А.Г. Ибраев, Т. Ипполитова. - Петропавл: СҚМУ атындағы. Қозыбаева М., 2015. – 106 бастап	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
24	Герасин А.Н., Қайнатпа Н.С. Магистрлік диссертация: оқу құралы. бмагистранттар үшін ерекшелік / Мос. мемлекеттік ин-т басқарды. – М., 2010. – 56 б.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
3.Қосымша әдебиеттер		
25	Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауы– Қасым-Жомарт Тоқаев Тоқаевтың Қазақстан халқына, ж.Астана 2023	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-ekonomicheskii-kurs-spravedlivogo-kazahstana-18588

	жылғы 1 қыркүйектегі "Әділ Қазақстанның экономикалық бағыты"	
2 6	Қазақстан Республикасы Президентінің Жолдауы— Қасым-Жомарт Тоқаев Тоқаевтың Қазақстан халқына, ж.Астана "Әділ Қазақстан" 2024 жылғы 1 қыркүйектегі	[электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-spravedlivyy-kazahstan-zakon-i-poryadok-ekonomicheskij-rost-obshchestvennyy-optimizm-285014
2 7	Қондыбаева М.Р. Үштілді білім берудің әдіснамасы мен интегралдық технологиясының синергиясы / Авторлар Қондыбаева Б., Оңғарбаева А.Т., Ысмақова Б.С., Ахметова Н.А., Карасик В.И., Түлкінбаев Н.А. Қазақ, орыс және ағылшын тілдері. – Алматы: "ЖК "Балауса", 2021. – 2021. – 504 б.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
2 8	Берков В.Ф. Ғылымның философиясы мен әдістемесі: Оқулық, бтұлға. – М.: Жаңа білім, 2004. – 336 б.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
2 9	Кузнецов И.Н. Диссертациялық жұмыстар: Дайындау және рәсімдеу әдістемесі: оқу-әдістемелік құрал / астында жалпы. Аян. докт. экономика. ғылымдар, проф. Н.П. Иващенко. – М., 2003. – 426 б.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
3 0	Кузнецов И.Н. Ғылыми зерттеу: Жүргізу әдістемесі және дизайны. – М.: "Дашков и К" баспа-сауда корпорациясы, 2004. – 432 б.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
3 1	Лаптев В.В. Жоғары педагогикалық училищенің	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық

	қазіргі даму кезеңінде жоғары білікті кадрларды даярлау: монография. – СПб.: Атындағы РМПУ баспасы А.И. Герцен, 2000. -204 б.	ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
3 2	Новиков А.М. Диссертациямен қалай жұмыс істеу керек: ізденуші мұғалімге арналған оқу құралы. – 4-ші басылым – М.: Басылым "Егвес", 2003. – 104 б.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
3 3	Ушаков Е.В. ғылымның философиясы мен әдіснамасына кіріспе: оқулық. – М.: "Емтихан" баспасы, 2005. -528 б.	Республикалық электрондық жоғары оқу орындары аралық кітапхана [электрондық ресурс]. – Қолжетімділік режимі: / http://rmebrk.kz/search/?search
4.Интернет - көздер		
	http://adilet.zan.kz/rus	
	www.onlinelibrary.wiley.com	
	Nauka.kz. Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылыми порталы. https://nauka.kz/page.php	
	http://shahtinsk.gov.kz/ru/doc_1	
	http://www.pavlodar.com/zakon/	